

Agriculture Extension Field Guide

زرعی توسعی فیلڈ گائیڈ

**Agriculture, Supply and Prices Department,
Directorate General Agriculture Extension Sindh
SAGP ICT Agricultural Extension Services Centre Sindh Hyderabad**

Agriculture Extension Field Guide

زرعی توسيعی فيلڊ گائيد

سڀ پرسٽ

محمد اسماعيل راهو
وزير زراعت، سندھ

نگران

هدایت اللہ چھڑو
دائريڪٽر جنرل،
زرعی توسيع سندھ

نگران اعلیٰ

عبد الرحيم سومرو
سيڪريٽري زراعت،
سندھ

ترتيب ۽ توسيع

مصطفٰي نانگراج
انچارج، آئٽي ٿي
زرعی توسيع مرڪز

Agriculture, Supply and Prices Department,
Directorate General Agriculture Extension Sindh
SAGP ICT Agricultural Extension Services Centre,
Sindh Hyderabad

فهرست

نمبر	فصل	صفحو
1	ڪڻڪ (پيداواري حڪمت عملی)	1
2	سارين جي پوك	5
3	وونڻڻن جو فصل	13
4	ڪمند جي پوك	22
5	سُورج مُکي	32
7	خريف جي پاچين جي پوك	39
8	ربيع جي پاچين جي پوك	58
9	مڪئي جي پوك	67
10	جوئر جي پوك	70
11	ٻاچهري جي پوك	73
12	برسيم جي پوك	75
13	لوسڻ جي پوك	77
14	جنتر يا ڏانچو جي پوك	79
15	گوار جي پوك	81
16	انب جي پوك	83
17	ڪيلي جي جديد پيداواري ٽيڪنالاجي	94
18	زيتون (جديد طرز باغباني ۽ پيداوار وڌائڻ لاءِ هدايتون)	97
19	ليمن جي باغباني	107
20	پڀتي جي پوك	116
21	مڳ	120
22	ماش يا مانهن	122

ڪڻڪ Wheat-

(پيداواري حڪمت عملی)

زمين جي چونڊ ئه تياري:

ڪڻڪ لاءِ اهڙي زمين چونڊ ڪجي جيڪا زرخيز ۽ نامياني مادي سان پرپور هجي. پر جيڪڏهن زمين ڪمزور هجي ته اُن زمين کي ڪڻڪ پوکڻ کان هڪ مهينو پهرين گرييل سڙيل وٺائڻ جي پاڻ جون 3 ٿركون ڏئي هرن سان ملائي ريج ڪجي. ٿي سگهي ته ٻڌو ريج ڪجي ته جيئن پاڻ زمين ۾ چڱي ريت گري ملي وجي. جنهن بعد زمين کي ٺوس ڪلنيويٽر جا به هر ڏئي پوکيءَ لاءِ تيار ڪجي. ناڙي پوک لاءِ ڪلنيويٽر پويان ڳاڏي ٻڌجي ته جيئن زمين ۾ سيءَ موجود رهي.

جيڪڏهن زمين هموار نه هجي ته پوءِ زمين کي ليزر مشين ذريعي سنوت ۾ آنجي ته جيئن فصل کي هڪجيترو پاڻي ۽ پاڻ ملي سگهي.

جنسون ۽ پوکيءَ جي مُند:

پوکيءَ جو وقت	علاڻقو	سفارش ڪيل جنسو
پهرين نومبر کان 20 نومبر	ڏڪ سند	بنيظير-13، حمل-13 مول-89، آبادگار-93، سرسيز، خرمن، سسئي ۽ ڪرن-95
7 نومبر کان 30 نومبر	اتر سند	ٿي جي-83، انمول-91، سرسيز ۽ ڪرن-93،
21 نومبر کان 15 بسمبر	ڏڪ سند	ٿي جي-1، سڪرند-1، پئائي ۽ مارئي-2000،
پهرين بسمبر کان 21 بسمبر	اتر سند	
پهرين نومبر کان 25 بسمبر	سجي سند	

پوکڻ جا طريقا:

ڪڻڪ جي پوکي جا ٿي طريقا آهن

1. چٹ کیڙ 2. ڪُر يا گھڙبي 3. نازٽي پوك

ڇٽ کيڙ سارين کان پوءِ واندي ٿيل زمين لاءِ مناسب طريقو آهي، جڏهن ته سارين جي واندي ٿيل زمين هٽ زيرو ٿليج نازٽيءَ ذريعي پُل پوكى ڪري سگهجي ٿي. پكين، سم ۽ ڪلر وارين زمين هٽ ڪُر يا گھڙبي پوك ڪجي. پر ڪُر يا گھڙبيءَ واري پوك لاءِ هڪ ته جڏهن زمين پاڻي ڪڻي وڃي ته پوءِ بچ گپ هٽ چنجي ۽ بچ کي چڻن کان پهرين پاڻيءَ هٽ 8 کان 10 ڪلاڪ پسائڻ گهرجي. بچ کي پاڻيءَ هٽ پسائڻ سان بچ جو ڦونهڙو وڌيڪ پلو ٿيندو. اهڙي طرح پلين زمين هٽ ڪڻك جي پوكى نازٽيءَ رستي ڪجي. نازٽي پوك هٽ گندگاهه جي ضابطي هٽ آساني ٿئي ٿي. پاڻ صحيف طريقي ڏجي ٿو. بچ گهٽ استعمال ٿئي ٿو هٽ ڦونهڙو پلو ٿيڻ سان گڏ نازٽي پوك بين جي مقابلي هٽ وڌيڪ پيداوار ٿئي ٿي.

بچ (ڪلوگرام في ايڪڙ):

جنسون	ناڙيءَ ذريعي	ڇٽ کيڙ ذريعي	ڪُر يا گھڙبيءَ ذريعي	کريں تي پوك
آڳائي پوك	50	55	60	60
پاچائي پوك	60	65	70	70

پاڻن جي گهرج:

عام طور تي سند جون زمينون نائڻروجن، فاسفورس ۽ پوئاش هٽ ڪمزور آهن. جڏهن ته عام آبادگار نائڻروجن هٽ فاسفورس وارا پاڻ ڪڻك کي ڏئي ٿو پر پوئاش نٿو ڏئي. نائڻروجن هٽ فاسفورس هٽ به فاسفورس گهٽ هٽ نائڻروجن وڌيڪ ڏئي وڃي ٿي جنهن جي گھربل پيداوار ٿئي ملي. ان ڪري آبادگارن کي صلاح ٿي ڏجي ته زمين جي مئي ڪنهن ويجهي مئيءَ ۽ پاڻيءَ جي چڪاس واري ليبارٽريءَ مان ضرور چڪاس ڪرائئ ۽ ليبارٽريءَ جي ماهرن جي سفارشن مطابق پاڻ جو استعمال ڪن. پر جيڪڏهن ڪنهن اٺڻ سبب جي ڪري مئي چڪاس نه ٿي سگهي ته پوءِ سٺي زمين هٽ هيٺين ريت ڪڻك جي فصل کي پاڻ ڏئي گهرجي:

- 1 1/2 بوري بي اي پي، اذ بوري يورياء هڪ بوري ايس او پي في ايڪڙ ڏئي گهرجي.
2. ڪڻك جي ٿي دي-1 جنس کي 2 بوريون دي اي پي ۽ 3 کان 4 بوريون يوريما في ايڪڙ ڏجن.

ڪٽٰ لاءِ مرحلیوار پاٹيَ جي ور هاست

ڪٽٰ پاٹي	پنچون ڦينهن پندرهٽ هفت يا 105 ڏينهن کانپوءِ	پنجون ڦينهن پندرهٽ هفت يا 84 ڏينهن کانپوءِ	چوٽون ڦينهن پارهٽ هفت يا 63 ڏينهن کانپوءِ	نيون ڦينهن نون هفت يا 42 ڏينهن کانپوءِ	بيون ڦينهن چهن هفت يا 21 ڏينهن کانپوءِ	پھريون ڦينهن ڙن هفت يا 21 ڏينهن کانپوءِ	ڪٽٰ لاءِ مرحلیوار پاٹيَ جي ور هاست
دائي بچڻ وقت	دائي ۾ کير ٿئڻ وقت	دائي ۾ کير ٿئڻ وقت	بور اچڻ وقت	سنگ نڪڻ وقت	بور ڦي بڌڻ وقت	پن پاڙ ^{نڪڻ} وقت	6
دائي بچڻ وقت	دائي ۾ کير ٿئڻ وقت	-	-	سنگ نڪڻ وقت	بور ڦي بڌڻ وقت	پن پاڙ ^{نڪڻ} وقت	5
-	دائي ۾ کير ٿئڻ وقت	-	-	سنگ نڪڻ وقت	بور ڦي بڌڻ وقت	پن پاڙ ^{نڪڻ} وقت	4
-	دائي ۾ کير ٿئڻ وقت	-	-	سنگ نڪڻ وقت	-	پن پاڙ ^{نڪڻ} وقت	3
-	-	-	-	-	بور ڦي بڌڻ وقت	پن پاڙ ^{نڪڻ} وقت	2
-	-	-	-	-	بور ڦي بڌڻ وقت	پن پاڙ ^{نڪڻ} وقت	1

گندگاهه:

سوڙهن پن وارن گاهن لاءِ ٺاپك هڪ سؤ گرام في ايڪڙ ۽ ويڪرن پن وارن گندگاهه لاءِ بڪڙل سپر 300 کان 400 ملي لتر في ايڪڙ ۽ سوڙهن ۽ ويڪرن گذيل گندگاهن لاءِ ايڻيندي 600 کان گرام في ايڪڙ ڏجي. سمورن زهرن کي 120 لتر پاٹي ۾ ملائی ڦوھارو ڪرڻ گهرجي. ڦوھاري لاءِ مشين ۾ گندگاهه وارو نوزل استعمال ڪجي.

جيٽ ۽ بيماريون:

جيٽن ۽ بيمارين جو گهڻو ڪري سند جي ڪٽٰ ايجاد ٿيل ۽ سفارش ڪيل جنسن تي حملو نٿو ٿئي پر جيڪڏهن موسمي حالتن جي ڪري ڪئي حملو نظر اچي ته جلد حد جي زرععي ماهر سان رابطو ڪجي.

ڪٽٰ جو لابارو ۽ ڳاھه

ڪٽٰ مان في ايڪڙ بهتر پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ لابارو ۽ ڳاھه صحيح وقت تي ڪرڻ گهرجي، يعني ته اجا ڪٽٰ ٿوري ڪچي هجي ته لابارو نه ڪجي ۽ پچي وڃڻ کان پوءِ لاباري ۾ دير نه ڪجي جيڪڏهن ڪچي ڪٽٰ جو لابارو ڪيو ويو ته داڻا مارجي ويندا. ۽ وري پچي وڃڻ کان پوءِ لاباري ۾

گھٹی دیر ڪئی وئی ته ڪٹک جا سنگ ٿئی پوندا ۽ سنگ ۾ موجود دالٹا چٹی ویندا، جنهن ڪري پيداوار گھنجي ويندي.

جڏهن مارج ۽ اپريل مهينن ۾ جيئن ئي گرمي وتندي آهي ته ڪٹک جو فصل به پچي راس ٿيندو آهي. جڏهن ڪٹک جو رنگ سائي مان ڦري پيلو يا سونهري ٿي وجي تيلا ۽ سنگ سکي وجن ۽ مڙڻ لڳن ۽ جڏهن 95 کان 98 سيكڙو سنگ پچي وجن ته لاباري ۾ دير نه ڪجي. لاباري ۾ 10 کان 15 ڏينهن دير ڪرڻ سان ڪٹک 5 کان 10 سيكڙو چاڻو ڪري زيان ٿي وجي ٿي. ان ڪري ايڻي نقصان کان بچڻ لاء وقت تي لابارو ڪرڻ تمام ضروري آهي.

لابارو هميشه صبح جو سوير يعني فجر جو شروع ڪجي ۽ منجهند کان اڳ ختم ڪجي، چو ته گرميء جو درجو وڌڻ ڪري سنگ ٿنڻ ۽ دالن چڻ جو انديشو هوندو آهي، لابارو زمين سان لائي ڪرڻ گهرجي ته جيئن بُهه وڌيڪ حاصل ٿئي لاباري ڪرڻ وقت تڪڙ بلڪل نه ڪجي، سڀرون هڪ مهارزيون ٿاهجن ۽ ڪوشش ڪري ڪڏ ڪري بٽن ۽ سرن مان ٺهيل نورڙين يا ٺئين پراشي واڻ سان ننڍا ڪڏا ٻڌي ڇڏجن. چو ته هن وقت تيز هوا، برسات ۽ ڳڙي وغيره جو خطرو هوندو آهي. پوءِ جيڪڏهن ڪڏا ٻڌل نه هوندا ته ول ٿڙي پڪڙي زيان ٿي ويندي. ڪڏن کي ٻن ٿن ڏينهن لاءِ پني ۾ رهڻ ڏجي ته جيئن ول چڱيء طرح سکي وجي ۽ ان ڳاهاه جي مشين مان آساني سان صاف ٿي نڪري سگهي ۽ دالٹا پجي ٿئي زيان نه ٿين.

ذخiro:

ڪٹک کي ذخيري وارن جيتن کان بچاء لاءِ آن ديري مان صاف پورين ۾ پرجي ۽ گندين کي صاف ڪجي. گھرن ۾ ننڍي سطح تي ڪٹک ذخiro ڪرڻ لاءِ ڪٹک کي چڱيء طرح اس ۾ سڪائي صاف گنديء ۾ وجهي نم جا پن وجهي فاسناڪسن جون گوريون وجهي هوا بند ڪري ڪنهن كليل هودار ۽ چانوري واري جاءء تي رکڻ گهرجي. پر جي ڪٹک وڌي پئماني تي ذخiro ڪرڻ هي ته 2 ڪلو چُن 2 ڪلو توتيو الڳ الڳ پلاستڪ جي ٿانو ۾ 24 ڪلاڪ ڳاري ڪپڙي ۾ چائي ڪري 50 لتر پاڻيء ۾ ملائي گدام جي پترين، چت ۽ فرش تي پوچي ڪرڻ گهرجي. اهو عمل ڪٹک ذخiro ڪرڻ کان هڪ مهينو اڳ ڪرڻ گهرجي ۽ بعد ۾ فاسناڪسن جون گوريون وجهي گدام کي هوا بند ڪجي.

سارین جي پوك

Rice Cultivation

زمين:

سارين جي فصل لاء اهڙي چيڪي يا لتياسي زمين جي چونڊ ڪجي، جيڪا زرخيز هجي ۽ ناميياتي مادو چڱي مقدار ۾ رکندي هجي.

سارين جون جنسون:

ديسي جنسن ۾ اري - 6، اري - 8، بي آر - 92، بي آر - 82، سدا حيات، ڪنول - 95، لطيفي، خوشبو - 95، شادات، شعاع - 92، سرشار، مهڪ، شاندار ۽ ڪي ايس-282 پوكڻ لاء موجود آهن.

جڏهن ته هائبرڊ جنسون جھڙوڪ، گارڊ، شهنشاهه، انمول ۽ دائمند وغيره پوكجن ٿيون.

سارين جي جنسن جو علائقى ۽ مند آهر پيجارو پوكڻ ۽ رونبو ڪرڻ لاء وقت

پيجارو پوكڻ جو وقت		جنسون
ڏڪن سنڌ	اتر سنڌ	
(ٺنو، بدین ۽ حيدرآباد ضلع جو تتبو محمد خان تعلقو)	(لاڙڪاٺو، شڪارپور، جيڪب آباد، سكر، دادو ضلعي جا ميهڙ ۽ خيرپور ناڻن شاهه تعلقا)	
اپريل جي ٺئين هفتى کان مئي جي ٻئي هفتى تائين	مئي جي ٻئي هفتى کان جون جي ٻئي هفتى تائين	اري - 6، اري - 8 سدا حيات
مئي جي ٻئي هفتى کان جون جي ٺئين هفتى تائين	مئي جي آخرى هفتى کان جون جي آخرى هفتى تائين	بي آر - 82، بـ آر - 92

جون جي پهرين هفتى كان جولاءِ جي پهرين هفتى تائين	جون جي ٿئين هفتى كان جولاءِ جي ٻئي هفتى تائين	بر آر - 83
اپريل جي پهرين هفتى كان مئي جي پهرين هفتى تائين	اپريل جي ٻئي هفتى كان مئي جي ٻئي هفتى تائين	ڪنول - 95
مئي جي ٿئين هفتى كان جون جي آخرى هفتى تائين	جون جي ٻئي هفتى كان جولاءِ جي پهرين هفتى تائين	لطيفي
اپريل جي ٿئين هفتى كان مئي جي آخرى هفتى تائين	مئي جي ٻئي هفتى كان جون جي آخرى هفتى تائين	خوشبو - 95، شاداب، شعاع، سرشار، مهڪ ۽ شاندار

رونبي جو وقت		جنسون
ڏکڻ سنڌ	اتر سنڌ	
(ٺو، بدین ۽ حيدرآباد ضلع جو تنبو محمد خان تعلقو)	(لاڙڪاٺو، شڪارپور، جيڪ آباد، سڪر، دادو ضلعي جا ميهڙ ۽ خيرپور ناڻن شاهه تعلقا)	
مئي جي ٿئين هفتى كان جون جي ٻئي هفتى تائين	جون جي ٻئي هفتى كان جولاءِ جي ٻئي هفتى تائين	اري - 6، اري - 8 سدا حيات
جون جي ٻئي هفتى كان جولاءِ جي ٿئين هفتى تائين	جون جي آخرى هفتى كان جولاءِ جي آخرى هفتى تائين	بي آر - 82، بر آر - 92
جولاءِ جي پهرين هفتى كان اڳست جي پهرين هفتى تائين	جولاءِ جي ٿئين هفتى كان اڳست جي ٻئي هفتى تائين	بر آر - 83
جولاءِ جي پهرين هفتى كان اڳست جي پهرين هفتى تائين	جولاءِ جي ٿئين هفتى كان اڳست جي ٻئي هفتى تائين	ڪنول - 95
جون جي ٿئين هفتى كان جولاءِ جي پهرين هفتى تائين	جولاءِ جي ٻئي هفتى كان اڳست جي پهرين هفتى تائين	لطيفي
مئي جي ٿئين هفتى كان	جون جي ٻئي هفتى كان	خوشبو - 95، شاداب،

جون جي آخری هفتی تائين	جولاء جي ثئين هفتی تائين	شعاع، سرشار ، مهڪ ئ شاندار
------------------------	--------------------------	----------------------------

بج جو مقدار

بيجارو پوكڻ لاءِ تيار ڪيل اذ ويسى جون به باريون هڪ ايڪڙ جي رونبي لاءِ سفارش ڪجن ٿيون ۽ هڪ باريءَ ۾ بج جو مقدار جنس وار هيٺ ڏجي ٿو.

اڏ ويسى جي باريءَ ۾ بج جو مقدار	جنس
6 کان 7 ڪلو گرام	اري - 6، اري - 8، سدا حيات، بي آر - 92، دي.آر - 82، بي.آر - 83، ڪنول - 95
3 1/2، کان 4 ڪلو گرام	خوشبو - 95، شاداب، شعاع - 92، سرشار، مهڪ ئ شاندار

زمين جي تياريءَ پوكى

جيڪڏهن زمين يڳڻ نزيعي تيار ڪڻي هجي ته 3 کان 4 خشكىءَ جا هر ڦيٺ گهرجن. پر جيڪڏهن ٽريڪڙ استعمال ڪرڻو هجي ته پوءِ راجا هر نزيعي اونها هر ڏجن. هر ڦيٺ بعد زمين کي 3 هفتا ڪيل چڙجي. ان ڪانپوءِ 2 هر ڪلثيوڀر جا يا هڪ هر پٽر پچڻ واري هر يعني روتاويئر جو ڦئي زمين کي پوكيءَ لاءِ تيار ڪجي.

پوكيءَ جا طريقا:

رونبي رستي پوك:

سارين جي پوكى قطارن ۾ ڪجي. قطارن واري فصل ۾ ٻوڻ جو گهربل تعداد يعني 80000 کان 100000 ملي ٿو. جنهن جي ڪري پيداوار سٺي لهي ٿي. قطارن جي وچ ۾ 8 انچن جو مفاصلو رکجي. رونبي لاءِ هاڻ ندييون وڌيون هر قسم جون مشينون پڻ ايجاد ٿي ويوں آهن.

پر جي لس واري طريفي سان رونبو ڪرڻو هجي ته پوءِ هڪ چورس ميئر جي ڪاث جي چوڪاني (فريم) اندر 25 سلا هٿجن ته گهربل ٻوڻ جو تعداد ملي ويندو.

چٽ رستي پوك

هن طريفي سان ڏاڪڻي سند (لاڙ) جي ڪجهه علانق ۾ ساريون پوكيون وڃن ٿيون، جنهن لاءِ تيار زمين ۾ پاڻي ڏئي بج چڻيو ويندو آهي.

ناڙيءَ رستي پوك

هن طريفي ۾ تيار زمين کي ريج ڪرڻ کان پوءِ وٺ اچڻ تي زمين کي ڪلثيوڀر جا به هر پويان گاڻي بدئي ڏجن. جنهن بعد ڪلڪ وانگر ناڙيءَ ڪجي. ليڪن پوكيءَ لاءِ ڏنهه بارنهن ڪلاڪ پهرين بج کي

پُسائي رکجي. ان کان پوءِ ثوري وقت لاءِ ڪنهن صاف جاءَ تي پکيرڙجي ته جيئن اهو خشڪي ٿئي ۽ بعد ۾ پوکي ڪجي ته ڦوٽهڙو سٺو ٿيندو.

سُڪي زمين ۾ سارين جي پوك:

سارين جي هن ٿيڪنالاجي ۾ زمين کي سڪيءَ جا چڱيءَ ريت هر ڏئي زمين تيار ڪري نازڙيءَ رستي پوک ڪجي. پوکيءَ لاءِ قطار کان قطار جي وج ۾ مفاصلو 8 انج بيهاڻ گهرجي. نازڙي ڪرڻ کانپوءِ پاڻي ڏئي چڏجي.

جڏهن زمين ڏار ڏئي وجي، جنهن ۾ گھٹو ڪري هڪ هفتولڳي وجي ٿو. ان بعد پهرينين پاڻ طور هڪ بوري بي اي پي، اذ بوري يوريما ۽ 12 ڪلوگرام پوتاش في ايڪڙ چڻي پوريون پاڻي ڏيڻ گهرجي. اهڙي طرح بيو پاڻ 20 ڏينهن بعد مني بوري يوريما في ايڪڙ ڏجي. جڏهن ته آخرى پاڻ فصل جڏهن يديي تي پهچي ته مني بوري يوريما في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي. هن پوکيءَ جي طريقي ۾ هن وقت DR-92 ۽ شاهكار جنسون ڪامياب وجي رهيون آهن.

جنسوار ڪيمائي پاڻن جون سفارشون

پاڻ ڏيڻ جو وقت	سفارش ڪيل مقدار في ايڪڙ
رونبي کان هڪ يا به ڏينهن اڳ ۾ سمورو بي اي پي ۽ اذ بوري يوريما يا هڪ بوري يوريما ۽ پوٹيون ٿي بوريون ايس ايس پي زمين ۾ چڻي مٿان ريج ڏجي جڏهن ته باقى رهيل يوريما مان مني بوري رونبي کان 20 ڏينهن بعد ۽ مني بوري رونبي کان 40 کان 50 ڏينهن بعد	اري - 6، اري - 8، بي.آر - 92، بي.آر - 82، ڪنول - 95 به بوريون يوريما ۽ سوا بوري بي اي پي يا ادائى بوريون يوريما ۽ پوٹيون ٿي بوريون ايس ايس پي.
رونبي کان هڪ يا به ڏينهن اڳ ۾ سمورو بي اي پي مني بوري يوريما يا اذ بوري يوريما ۽ پوٹيون ٿي بوريون ايس ايس پي ڏجي. جڏهن ته باقى يوريما جي رهيل وزن مان اذ رونبي کان 15 کان 20 ڏينهن بعد ۽ بيو رونبي کان 35 کان 40 ڏينهن بعد	بي.آر - 83 سوا بوري يوريما ۽ مني بوري بي اي پي يا ڏيد بوري يوريما ۽ پوٹيون به بوريون ايس ايس پي
رونبي کان هڪ يا به ڏينهن اڳ ۾ سمورو بي اي پي يوريما جي بوريءَ جو چوٽون حصو ڏجي. جڏهن ته باقى يوريما جي رهيل وزن جو اذ رونبي کان 15 کان 20 ڏينهن بعد ۽ بيو اذ رونبي کان 35 کان 40 ڏينهن بعد	لطييفي سوا بوري يوريما ۽ سوا بوي بي اي پي
رونبي کان هڪ يا به ڏينهن اڳ ۾ سمورو بي اي پي ۽ اذ بوري يوريما يا هڪ بوري يوريما ۽ پوٹيون ٿي بوريون ايس ايس پي ڏجي جڏهن ته پوٹيون ٿي بوريون ايس ايس پي ڏجي رهيل يوريما جو هڪ حصو رونبي	سدا حيات به بوريون يوريما ۽ سوا بوري بي اي پي يا ادائى بوريون يوريما ۽ پوٹيون ٿي بوريون ايس

کان 20 ڏينهن بعد ۽ پيو حصو 50 کان 55 ڏينهن بعد ڏجي.	ایس پي
مني بوري يوريا ۽ هڪ بوري دي اي پي پوكيءَ کان پهريائين بنادي وزن طور ۽ باقي رهيل مني بوري يوريا ييو نسرڻ وقت ڏجي.	خوشبو - 95 ڏيد بوري يوريا ۽ هڪ بوري دي اي پي
يوريا پاڻ جو اذ وزن ۽ دي اي پي جو س Morrow مقدار پوكيءَ کان پهرين بنادي وزن طور ۽ نائزروجن پاڻ جو اذ وزن يير نسرڻ وقت ڏجي.	شاداب، شاعر - 92، سرشار مهڪ ۽ شاندار ادائی بوريون يوريا ۽ سوا بوري دي اي پي يا ادائی بوريون يوريا ۽ تي بوريون ايس ايس پي
رونبي کان هڪ يا به ڏينهن اڳ ۾ س Morrow دي اي پي ۽ اذ بوري يوريا يا هڪ به بوريون زرخيز يا به بوريون امونيم فاسفيت ۽ هڪ بوري سلفيت آف پوئاش ڏجي. جڏهن ته رهيل يوريا جو هڪ حصو رونبي کان 20 ڏينهن بعد ۽ پيو حصو 50 کان 55 ڏينهن بعد ڏجي.	هايبرڊ ٿي بوريون يوريا ۽ ڏيد بوري دي اي پي يا به بوريون مونو امونيم فاسفيت ۽ هڪ بوري سلفيت آف پوئاش يا ادائی بوريون يوريا ۽ به بوريون زرخيز

پاڻي:

پيچارو هڻ کان 4 کان 6 ڏينهن پهرين ايترو ريج ڪجي، جيئن رونبي وقت زمين ۾ گهٽ ۾ گهٽ هڪ انچ پاڻي بيٺ هڻ گهرجي جنهن ۾ رونبو ڪجي. ان بعد آهستي آهستي فصل ۾ 3 کان 4 انچ تائين پاڻي وڌائڻ گهرجي. فصل مان بيٺ پاڻي نيكال به ڪبو رهجي. اهڙي طرح لاباري کان 10 يا 15 ڏينهن پهرين پاڻي بند ڪرڻ گهرجي.

جڏهن ته نازري واري پوك ۾ فصل ۾ ڦونهڙي بعد پوريون پاڻي ڏجي ۽ باقي پاڻي متئين طريقي موجب ڏجي. اهڙي طرح چٿ ۾ وري شروعات ۾ ئي تڪڙا پاڻي ڏبا اچن ته جيئن ڦونهڙو جلد ۽ سٺو ٿئي.

زنڪ جو استعمال:

ڪلراڻي هيٺاهين، سخت زمين ۾ جتي لڳاتار پاڻي بيهي ٿو. اُتي زنڪ جي کوت ٿئي ٿي، ان لاءِ زنڪ سلفيت (20 سيڪڙو) 16 ڪلوگرام في ايڪڙ يا آستريليا يا چاندا جو نهيل زنڪ سلفيت (36 سيڪڙو) 9 ڪلوگرام في ايڪڙ جي حساب سان اوترى ئي سڪل مئي يا يوريا پاڻ سان ملائي فصل ۾ رونبي کان 12 کان 15 ڏينهن بعد چڻ گهرجي.

گندگاهه:

مارڪيت ۾ ڪيترن ئي قسمن جو سارين جي فصل مان گندگاهه کي ختم ڪرڻ لاءِ گاهه مار زهر موجود آهن. جيڪي رونبي جي چار ڏينهن اندر بيٺ پاڻيءَ ۾ استعمال ڪرڻ سان گندگاهه تي ضابطو آڻي سگهجي ٿو.

گوت پرڻ:

ضرورت موجب جتي فصل ۾ گوٽ نظر اچي ته ان کي فوري طور تي پرڻ گهرجي.

جيٽ:

رونبي ٿيل فصل ۾ ڪينهن يا گذر كان بچاء لاء هيت چاٿيل داٿيدار دوائين مان ڪابه هڪ پهريون پيرو رونبي بعد 35 كان 40 ڏينهن دوران ۽ پيو پيرو 55 كان 60 ڏينهن دوران استعمال ڪرڻ گهرجي. ان لاء؛ پابان 4 سيكڙو 9 ڪلوگرام في ايڪڙ يا ورتاكو 6 سيكڙو 4 ڪلوگرام في ايڪڙ يا فيورادان 3 سيكڙو 9 ڪلوگرام في ايڪڙ يا روتاپ 4 سيكڙو 10 ڪلوگرام في ايڪڙ.

نوٽ: داٿيدار دوا جي استعمال كان اڳ ٻن جي ڏارن ۽ پرن وغيره کي الٰي متئه سان ليو ڏجي ته جيئن دوا لڳل ٻارن جو پاڻي ٻين ٻارن ڏانهن وهي نه وڃي ۽ فصل ۾ پاڻيء جي سطح 4 كان 6 انچ بيهاڻ گهرجي.

اچي پئيء وارو مهلو:

اچي پئيء وارو مهلو يا سارين جي الٰي هن فصل کي گھٽو نقصان پهچائي ٿي. هي جيٽ ننڍڙو ٿئي ٿو. جيڪو فصل ۾ بيهٽل پاڻيء جي مٿان نظر ايندو آهي ۽ فصل جي ٻوٽن تي هيٺيان كان حملو ڪندو آهي. جنهن ۾ ٻوٽن جي رس چوسى انهن کي سڪائي ڪارو ڪري چڏيندو آهي. جيڪي سڙي ختم ٿي ويندا آهن.

هن جيٽ جي نقصان كان بچڻ لاء پاچائي پوك نه ڪرڻ گهرجي. ٻارن جا ٻنا هميشه ننڍا ٿاهڻ گهرجن. هن جيٽ لاء ڦوت مدافعت رکنڊڙ جنسون جھڙوڪ: سدا حيات پوکڻ گهرجن ساڳئي وقت فصل کي گھانو ٿيڻ نه ڏجي. فصل اندر هوا ۽ اُس جي صح بچ گذر لاء جڏهن قطارون پاڻ ۾ ملي وجن ته هڻ سان هر پنجن قطارون كان پوءِ پها ٿاهجن. الٰيء كان بچاء فصل پوکڻ كان اڳ ۾ پئيء ۾ بيهٽل وڻن جي چانگ ڪرڻ گهرجي ته جيئن فصل ۾ چانورو نه ٿئي. سارين جي رونبي كان 55 ڏينهن بعد نائتروجن وارو پاڻ نه ڏجي، بي صورت الٰيء جو مسئلو شدت اختيار ڪري ويندو.

وڌيڪ حملی جي صورت ۾ آميدا گروپ جي ڪنفيور يا ايسينالاپرڊ گروپ جي موسيلان استعمال ڪري سگهجي ٿي.

سارين جو پن ويڙهو:

هن جيٽ جي موجودگيءَ جي جانج رونبي بعد 40 كان 45 ڏينهن كان پوءِ شروع ڪجي. هن جيٽ جو به حملو چانوري واري هند، گهاتي فصل ۽ گهڻي ڏنل نائتروجن واري فصل ۾ وڌيڪ ٿئي ٿو. جنهن جو خيال رکن گهرجي.

هي جيٽ فصل جا پن ٿکي ٿو ۽ انهن کي ويڙهي چڏي ٿو. 2 كان 3 پن ويڙهيل نظر اچن ته زهر جو استعمال ڪرڻ گهرجي. ان لاء سارين جي پن ويڙهي کان فصل کي بچائڻ لاء پيراثائيند گروپ جون دوائون يعني لمبا سيهائيلوثرin 400 ملي لتر في ايڪڙ استعمال ڪجي ۽ ان سان ملنڊڙ دوائون استعمال ڪجن.

سارين جي جونءَ:

هي جيت سارين ه روئي بعد 20 كان 25 دينهن كان وئي خاص طور تي كسىن جي پاسن تي نظر اچن ٿا. اهڙي طرح هن جيت جي شروعات ه غير هموار زمين ه پائيءَ جي سطح كان مٿي بیتل ٻوئن ه حملو ٿي ٿو.

هي جيت عام طور تي جسامت ه تمام ننڍا ه ٻوئن جي پاهرين پن اندر ڏاندين کي چهيل نظر ايندا آهن. جيڪي ٻوئن جو رس چوسي وٺنا آهن ه نتيجي ه متاثره ٻوئن جي واد ويجهه رُڪجي وجي ٿي. ٻوئا پيلا ٿي سُکي وڃن ٿا ه سنگ ننديا خالي يا ان جا داڻا گهٽ تعداد ه ٿين ٿا.

جيڪڏهن فصل ه جونءَ جو حملو نظر اچي ته پوءِ روئي جي 35 كان 40 دينهن تي دافن ٿيوaran گروپ جو زهر يا ڪنهن به ماڻئي سائب يا ان سان ملنڌر زهر جو استعمال ڪجي.

بیماریون:

1. رتیءَ جي بیماری: بیماریءَ کان پاک صاف ۽ صحتمند بچ استعمال ڪجي. حملی جي صورت ۾ اسڪور 150 ملي لتر في ايڪڙ يا دائيفينو ڪونازلول 150 ملي لتر في ايڪڙ تي اسپري ڪجي.

2. ڪائیءَ جي بیماری: بیماریءَ کان پاک صاف ۽ صحتمند بچ استعمال ڪجي. حملی جي صورت ۾ اسڪور 150 ملي لتر في ايڪڙ يا دائيفينو ڪونازلول 150 ملي لتر في ايڪڙ تي اسپري ڪجي.

بچ کي پوكڻ کان اڳ بیمارین جي بچاء وارو زهر لڳائي پوءِ پوكجي ۽ بچ صحتمند پوكڻ گهرجي. سارین واري زمين ۾ پوئاش وارو پاڻ ڏيڻ گهرجي. پوك پاچائي نه ڪجي ۽ پاڻ جو سفارش ڪيل مقدار ڏجي فصل مان گندگاهه صاف ڪبو رهجي.

کوئن کان بچاء:

کوئن کان فصل کي بچائڻ لاءِ راكومن يا ڪلورو فيسيستان بيٺ استعمال ڪرڻ گهرجي يا ڏرڙن ۾ سائي ماڳ پائوبر واس ڪرڻ گهرجي، يا وري فاستاڪسن جي هڪ ٿکي هڪ ڏرڙ ۾ استعمال ڪجي ۽ ان کان پوءِ ڏرڙ کي مٿي سان بند ڪرڻ گهرجي.

لابارو

جڏهن ساريون 95 سڀڪڙو پچي وڃن ۽ سنگ ۾ پلال جھڙو رنگ ڏيڪارين ته لابارو شروع ڪجي. لاباري ڪرڻ وقت سارين جون سٿريون ترتيبوار ۽ هڪ ڪريون ڪري پٽجن ۽ اتي ئي زمين ۾ 2 کان 4 ڏينهن سڪڻ لاءِ چڏجن. لاباري لاءِ هاڻ ننديون هٿ سان هلندر ۾ موئر واريون مشينون اچي ويون آهن، اهي به استعمال ڪري وقت ۽ محنت بچائي سگهجي ٿي.

گهڻي ايراضيءَ جي صورت ۾ ڪمبائن هارويستر جي استعمال سان وقت ۽ مزدوريءَ جي بچت سان گڏ لاباري ۽ لاباري کان پوءِ وارا نقصان گهڻائي سگهجن ٿا.

استوريج

سارين کي استور ڪرڻ کان پهرين چڱي طرح اُس ۾ سڪائڻ تمام گهڻو ضروري آهي، بي صورت ۾ سارين ۾ موجود نمي يا گهم جي ڪري گرمي جو درجه حرات تمام گهڻو وڌي ويندو آهي، ان کان علاوه سارين ۾ ڦنگي (Fungus) لڳي ٿي، جنهن جي ڪري چانور جو معيار ۽ ڏائقو تمام گهڻو متاثر ٿئي ٿو. ان لاءِ سارين کي سج جي روشنني ۾ هڪ ٻه ڏينهن سڪائڻ ضروري آهي ته جيئن گهربل معيار کي برقرار رکي سگهجي.

وونئن جو فصل

Cotton Cultivation

پوكيءَ جو وقت:

پوكيءَ جو وقت	علامقو
15 مارچ کان 31 مارچ تائين	ضلعو نتو ۽ بدین
پھرئين اپريل کان 30 اپريل تائين	ٿر. ميرپور خاص ۽ عمرڪوٽ
15 اپريل کان 15 مئي تائين	حيدرآباد، ٿندو محمد خان، ٿندو الهيار، متاري ۽ چامشورو
15 اپريل کان 20 مئي تائين	سانگھر
پھرئين مئي کان 31 مئي تائين	دادو، ببنظيرآباد ۽ نوشہروفيروز
15 مئي کان 15 جون تائين	خيرپور، سكر، ڪشمور، گھونئي، لازڪاڻو، قمبر شهدادڪوٽ، شكارپور ۽ جيڪ آباد

زمين جي تياري:

وونئن جي فصل جي سٺي پيداوار لاءِ اهڙي زرخيز زمين چونڊڻ گهرجي، جيڪا پائي جذب ڪرڻ جي صلاحيت رکڻ سان گڏ دير تائين وٽ کي قائم رکي سگهي، خاص ڪري نرم لٽياسي يا چيڪي لٽياسي زمين جي چونڊ ڪجي. چونڊيل زمين ۾ سڪيءَ جا اونها هر ڏجن، ان ڪانپوءِ پارا ٺاهي اهڙيءَ طرح ناليون ٺاهجن جو هر باري کي ڏار ڏار پائي ملي. ياد رکڻ گهرجي ته وونئن جي فصل لاءِ هر هميشه اونهو استعمال ڪجي جيڪو ڪافي هيٺ تائين زمين ۾ لهي وجي ۽ زمين کي اهڙيءَ طرح سڌائي ۾ آڄجي جو ڪٿي به پائي نه بيهي ۽ فصل کي هڪ جهڙو پائي ۽ پاڻ ملي سگهي.

وونئن جي فصل جي پوكيءَ جا طریقا:

سند ۾ وونئن جي پوك عام طور تي ته نازيءَ ذريعي ڪئي وجي ٿي پر کرين ۽ ويڪرن کرين بنن تي به هيءَ فصل پوكيو وجي ٿو. وونئن جي نازيءَ رستي پوك لاءِ قطارن جي وچ ۾ ايدائي فوٽن جو مفاصلو ۽ چدائيءَ ڪانپوءِ بونڻ جي وچ ۾ 9 انج مفاصلو رکيو وجي. کرين تي هوا جي رخ کي نظر ۾ رکي 9 انچ جي فاصللي تي 2 کان 3 دالا چنگيءَ جي صورت ۾ لڳائڻ گهرجن. کرين يا بنن جي وچ ۾ نالي مني فوت کان وڌيڪ ويڪري نه هجي. ويڪرن کرين بنن تي پنهي پاسن کان چنگيون لڳائڻ گهرجن.

پنج جو مقدار:

پچ همیشه اعتماد وارن ادارن، کمپنین یا زمیندارن کان حاصل ڪرڻ گهرجي. خاص ڪري سند ۾ بي ٿي جنسن جي پوک ڪرڻ وقت اهڙي پچ جي چونڊ ڪجي جيڪو موسم توڙي وونڻن جي جيتن ۽ بيماريين خلاف مدافعت جي سگهه رکنڌ هجي.

پوکيءَ جو طریقو	بُج واري بُج جو مقدار في ايڪڙ	بُج لٿل بُج جو مقدار في ايڪڙ
ناڙي پوك	8 کان 10 ڪلو گرام	5 کان 6 ڪلو گرام
کرين ۽ بڻن واري پوك	3 کان چار ڪلو گرام	2 کان 3 ڪلوگرام

سفارش ڪيل جنسون:

وونٹن جون هي جنسون پوکي سگھجن ثيون ؛ ايف ايچ 900، ايف ايچ 901، ايف ايچ 1000، CIM 602 ، MNT 886، ايف ايچ 142، بي ايچ 118، سي آئي اييم 473، نيلم 121، ڪرس 9 ، ريشمي، هاري دوست، شہباز، ڪرس 134، ڪرس 342، چاندي، سهڻي، نياپ، نيا اُفق و غيره.

پچ تان بُج لاهڻ لاءِ تجویزون:

10 ڪلو بُج تان بُج لاهٽ لاءِ هے لتر گندڪ جو تيزاب ڪافي آهي. بُج کي ڪنهن به پلاستڪ جي ٿب م وجوه مٺان آهستي تيزاب هاريyo، ان ڪانپوءِ ڪنهن ڪاني يا بيلچي سان بُج کي هيٺ مڻي چڱي طرح هلايو، ته ڪئڙن تان ڪپهه جا بُج آهستي ختم ٿيڻ شروع ٿيندا. پر هاڻ ڪئڙن تان بُج صاف ڪرڻ لاءِ جديد مشينون به مارڪيت م آهن، انهن مان به فائدو حاصل ڪري سگهجي ٿو. جڏهن بُج تيزاب م صاف ٿي وڃي ته پوءِ ان کي ڪنهن چائي يا ڳوڻ مٺان رکو ۽ بُج تي پائي هاريyo، ۽ گهڻ م گهڻ 4-6 پيرا چڱي طرح پائي هاريyo پوءِ هڪ بُج ڪتي زبان تي رکو جيڪڏهن ڪڻا هجي ته وري پائي م ڌوئو جيڪڏهن ڪڻا نه هجي ته ڪنهن چانوءِ واري جاءِ تي سڪايو.

پوکیءَ کان اگ پج کی دوال گائٹ:

پوکيءَ کان اڳ زرعی ماهر جي صلاح سان ٻچ کي ڪاڻگي ۽ جيت مار دوالگائي پوءِ پوکيو وڃي ته
ائين ڪرڻ سان هڪ مهيني تائين ڦيندرٽ فصل رس چوڻ وارين بيمارين جي حملی کان محفوظ رهندو.
ان کانسواءِ ٻچ ۾ ڦوپڙو بهتر انداز ۾ ٿيندو آهي.

فی ایکڑ ٻوڻ جو تعداد ۽ چدائی:

جيئن ته ماهن جو چوٹ آهي ته، وونتن مان بهتر پيداوار لاءِ في ايڪڙ ۾ ٻوٽن جو تعداد 22 کان 25 هزار تائين هنٽ گهرجي، ان لاءِ جڏهن ٻوتا 5 کان 6 انچ جا ٿين ته ٻوٽن ۾ چدائی جو عمل ڪرڻ گهرجي، جنهن ۾ هڪ ٻوٽي جو بئي ٻوٽي کان مفاصلو گهٽ ۾ گهٽ ۾ گهٽ 9 انچ رکجي. ته جيئن هر هڪ ٻوٽي کي پاٽي، پاٽ تورڙي اس ۽ هوا گهريل انداز ۾ ملي سگهي.

رہیل خال پڑھ:

جيئن ته كرين وارين فصل جو جائز و نئن کانپوء ڏسجي ته جتي جتي اگ ۾ پوكيل بج نه ڦتو آهي، اتي
بيهه بج جون چنگيون لڳائي خال پري چڻ گهرجن.

گذ:

وونڻن جي ٻوٽن جي بهتر واد ويجهه لاءِ فصل کي گندگاهه کان صاف رکڻ گهرجي ۽ ان جو بهترین
ذرعيو گذ آهي. نازاري پوك ۾ پهرين گڏ پنجهونه ئي، بي گڏ پهريون پاڻيءَ ذيُن وقت نئين گڏ بيو پاڻيءَ ذيُن
کانپوء زمين جي وٺ ۾ اچڻ وقت ڪرڻ گهرجي. جڏهن ته كرين واري فصل کي پهرين گڏ بئي پاڻيءَ
کان پوء زمين جي وٺ ۾ اچڻ کانپوء ڪرڻ گهرجي، فصل ۾ گڏ ڪرڻ کانپوء نائتروجن پاڻ استعمال
ڪرڻ گهرجي ته جيئن پوكيل فصل جي ٻوٽن کي وقت سر خوارڪ ملي سگهي.

فصل مان گندگاهه جو خاتمو:

حقیقت سان ڏسجي ته وونڻن جي فصل تي اڪثر جيئن ۽ وائرس جو حملو گهئي گندگاهه سبب ٿئي ٿو، ان
کانسواء گندگاهه جي ڪري فصل جي پيداوار ۾ گهئائي اچي ٿي. گندگاهه فصل جي روشنۍ، پاڻيءَ، هوا ۽
پاڻ ۾ به حصیدار بنجي ٿو. جنهن ڪري زرعي ماهر جي صلاح سان جڙي ٻوٽيون ختم ڪندڙ دوائين جو
استعمال ڪرڻ گهرجي.

پاڻ جو استعمال:

پاڻ جي ذريعي، ٻوٽن کي نائتروجن، فاسفورس، پوتاش ۽ زنك جو گهربل مقدار ملي ٿو. جيڪڏهن
ٻوٽن ۾ نائتروجن جي کوت ايندي ته ٻوٽن جي پنن جو رنگ هلكو سائون ٿي ويندو آهي ۽ آهستي
پيلی رنگ ۾ تبديل ٿي ويندو آهي ۽ ٻوٽن جي واد ويجهه بيهجي وجي ٿي.

اهڙيءَ طرحوري فالسفورس جي کوت سبب ٻوٽن جو قد ننيو ٿئي ٿو، گوگڙا دير سان ٿنهدا آهن، گوگڙن
جي سائيز به نندي ٿي ويندي آهي، ۽ ٻوٽن جي تڙ جو رنگ زمين جي سطح وقت پيلو نظر ايندو آهي. پر
جيڪڏهن فصل ۾ پوتاش جي کوت هوندي ته پنن جا ڪنارا پيلا ۽ زردي مائل ٿي ويندا آهن. پنن جي
رڳن جو رنگ ڳاڙهڻ مائل ٿي پوندو آهي ۽ پنن جا ڪنارا خشڪ ٿي ويندا آهن. جڏهن ته زنك جي
کوت جي ڪري پنن جي سائز نندي ٿي ويندي آهي ۽ اندروني طور تي پنن جون رڳون ڪاريون يا
تنليليون نظر اينديون آهن، جنهن ڪري وونڻن جي فصل ۾ ڪيميانائي پاڻ جو استعمال متئين کوت کي
نظر ۾ رکي ڪرڻ گهرجي، جڏهن ته زمين ۾ پوکيءَ وقت وٺائڻ جو پاڻ پئ استعمال ڪرڻ گهرجي.

بي ٿي جنسن لاءِ پاڻ جي سفارش

زمين جو قسم	في ايڪڙ ڪيميانائي پاڻ جو استعمال
لثياسي زرخيز زمين	اڍائي بوريون نائتروفالس ۽ اڌ بوري ايس او پي، پوکيءَ مهل، اڌ بوري بورياء ۽ اڌ بوريءَ او پي پنجهوءَ مهل ۽ مڻي بوري بورياء گل بائي مهل ذيُن گهرجي. يا سوا هڪ بوري دي اي پي، اڌ بوري ايس او پي ۽ اڌ بوري بورياء، پوکيءَ مهل اڌ بوريءَ بورياء ۽ اڌ بوري ايس او پي پنجهوءَ مهل، ۽ هڪ بوري بورياء گل بائي مهل ذيُن گهرجي.
وچولي زرخيز زمين	پوٽيون ٿي بوريون نائتروفالس، اڌ بوري ايس او پي، پوکيءَ مهل اڌ بوري بورياء ۽ اڌ

<p>بوری ایس او پی پنجهوئه مهل ۽ مُنی بوری یوریا گل پاتی مهل. يا ڏيڍ بوری ٿي ايس پي، مُنی بوری یوریا ۽ اڌ بوری ایس او پي پوكيءَ مهل ڏيڻ گهرجي، هڪ بوری یوریا ۽ اڌ بوری ایس او پي، پنجهوئه مهل، جڏهن ته هڪ بوری یوریا گل پاتيءَ وقت ڏيڻ گهرجي.</p>	
<p>هڪ بوری بي اي پي، اڌ بوری ایس او پي ۽ هڪ بوری یوریا پوكيءَ مهل ڏيڻ گهرجي، هڪ بوری یوریا ۽ اڌ بوری ایس او پي، پنجهوئه مهل، جڏهن ته هڪ بوری یوریا گل پاتيءَ وقت ڏيڻ گهرجي. يا هڪ بوری ٿي ايس پي، اڌ بوری ایس او پي ۽ هڪ بوری یوریا پوكيءَ مهل، هڪ بوری یوریا ۽ اڌ بوری ایس او پي پنجهوئه مهل، جڏهن ته هڪ بوری یوریا گل پاتي مهل ڏيڻ گهرجي.</p>	<p>هڪي وارياسي زمين</p>
<p>په ٻوريون نائڙوفاس پوكيءَ مهل، 2 ٻوريون امونيم نائيزيت پنجهوئه مهل ۽ 2 ٻوريون گل پاتيءَ مهل ڏيڻ گهرجي. يا هڪ بوری یوریا پوكيءَ مهل. 3 ٻوريون SSP + هڪ بوری امونيم نائيزيت 2 ٻوريون امونيم نائيزيت پنجهوئه مهل ۽ گل پاتي وقت ڏيڻ گهرجي.</p>	<p>ڪمزور يا ڪلاراني زمين</p>
<p>په ٻوريون نائڙوفاس يا سوا په ٻوريون ايس پي، ۽ هڪ بوری امونيم نائيزيت يا هڪ بوری زور آور ۽ هڪ بوری يا سوا بوری ٿي ايس پي ڏيڻ گهرجي. نوٽ: فصل کي پهريون پاڻ پوكيءَ جي 15 کان 20 ڏينهن اندر، پيو پاڻ 25 کان 30 ڏينهن اندر ڏيڻ گهرجي. کريين تي پوكيل فصل کي ٿيون پاڻ 70 ڏينهن جي اندر ڏيڻ گهرجي.</p>	<p>ڪلاراين، سخت زمين ياكرين تي پوكيل وونڻن جي صورت ۾</p>

وونڻن جون بيماريون ۽ تدارڪ

ٻوٽن جي پن جو سڙن ۽ سڪن:

هن بيماريءَ جي ڪري وونڻن جي ٻوٽن جي پن تي شروع ۾ پورا نوڪدار داغ تبا ٿين ٿا. گهڻي ح ملي
جي صورت ۾ ٿارين تي به اهي داغ نظر اچن ٿا. ٿر ٿي هن بيماريءَ جي ح ملي سبب ڪاري رنگ جو
دائڙو نهي ويندو آهي. اهڙيءَ طرح هن بيماريءَ جي لڳن سان پوئي جا گوگڙا گرڻ، سڙن شروع ٿي ويندا
آهن. اها بيماري هڪ قسم جو وائرس آهي جيڪو آهستي سموري فصل ۾ ڦهجي ويندو آهي. ان
ڪري بيمار ٻوٽا فوري طور ڪوي فصل کان پري ساڙن گهرجن. ان کانسواء ٻج کي آئنده ڪا
(Fungicide) زهريلي دوالڳائي پوءِ پوکڻ گهرجي.

گوگڙن جو سڙن (Boll Root):

هن بيماريءَ شروع ۾ گوگڙن جي اندر پورا يا ڪاري رنگ جا ڏي
ظاهر ٿيندا آهن. باهران گوگڙا ٺيڪ حالت ۾ هوندا آهن پر اندران
ڪپهه ڳري سڙي ويندي آهي يا وري گوگڙا ٿڙندا ئي ناهن. ڪجهه

گوگڑا نزندا آهن ته انهن جي ڪپهه جو رنگ اچي بدران هلڪو پيلو نظر ايندو آهي.

هن كان بچاء جي تدبير:

جيئن ته هيء بيماري گهميل موسم يا ڪيڙي جي ح ملي جي ڪري ٿيندي آهي، جنهن جي ضابطي لاءِ ربيومل يا مينالڪسل + مينڪوزيب 250 گرام في ايڪڙ ۽ ان سان سائو، چنڪمرو يا گلابي ڪينئي کي ضابطو آڻ گهرجي.

بوڻن جي پاڙن جو سڙڻ (Root Rot):

هيء بيماري بوڻن ۾ مختلف بيڪٽرياز جي ڪري ٿيندي آهي. بوڻا اوچتو مرجهائي ويندا آهن ۽ چڪ ڏيڻ سان پاڙان سؤلائي سان نكري ايندا آهن، بوڻن جون پاڙون ڳريل سڙيل نظر اينديون آهن ۽ پاڙن کي زور ڏيڻ سان پيلو رنگ جو ليسوري جهڙو بدبوردار پاڻي نڪرندو.

هن بيماريء کان بچاء لاءِ بوئي جو بوئي کان فاصلو مناسب رکڻ گهرجي. ۽ بچ کي ڪا دوا ٿاپسن ايم Topsin M يا ٿايوفينائيت ميٺائيل 5 گرام في ڪلو لڳائي پوءِ پوكڻ گهرجي.

وونشن جا جيت ۽ انهن جو تدارڪ

سائو مهلو (Jassid):

سائي مهلي جا ٻچا ۽ بالغ پن جي هيٺان رس چosi پن ۾ زهريلو مادو داخل ڪن ٿا. حملی اور پن جا ڪنارا هيٺين پاسي مڙي ويندا آهن، پن جون نسون سکي ويندا آهن. جنهن ڪري پن ڪمزور ٿي ويندا آهن. شديد حملی جي صورت ۾ پن ڦڪا ۽ ڳاڙها ٿي چڻي پوندا آهن. هن جيت جو شديد حملو جولاء ۽ اگست مهيني ۾ ثيندو آهي، جهڙالي موسم هن جيت جي واد ويجهه لاء وڌيڪ موزون هوندي آهي.

احطياتي تدبيرون:

وونشن جي پوكى سفارش ڪيل وقت تي ڪرڻ گهرجي. گهڻي ڀاڻ ڏيڻ کان پاسو ڪجي. گندگاهه کي ختم ڪرڻ گهرجي. قوت مدافعت رکنڌ جنسون پوكڻ گهرجن.

ضابطو:

جيڪپر 200 ملي لثر (ناٺن پائرم) يا انسٺن يا ويلاسٽي 200 ملي لثر في ايڪڙ يا اوشن 100 گرام في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي.

ٿرڙو (Thrips):

هن جيت جي حملی سان پن هيٺين پاسي اچا چاندي نما ساسر جهڙي شڪل جا ٿي مڙي ويندا آهن ۽ بوئي جي واد ويجهه پڻ متاثر ٿي رڪجي ويندي آهي. هن جيت جو حملو وونشن جي فصل تي شروعات کان وئي آخر چوندي تائين هوندو آهي.

احطياتي تدبيرون:

وونشن جي پرسان ڪپه سان مشابهت رکڻ وارا ٻوڻ يا فصل نه پوکجن. گندگاهه جو خاتمو ڪجي. گهڻي پريشر واري مشين ذريعي صاف پاڻي يا ڪپڙن توئن واري صاٻڻ جي محلول جو ڦوارو ڪرڻ سان به ٿرڙي جو حملو گهڻائي سكهجي ٿو.

ضابطو:

پائريت 150 ملي لثر في ايڪڙ يا ريدېئنٹ 80 ملي لثر في ايڪڙ يا دائميونيت 300 يا بینابم 300 ملي لثر في ايڪڙ يا ليسنٹا 100 گرام يا (ڪلورو فينا پائير) يا سوشل يا پروفائيل يا استالكر 200 ملي لثر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي.

اچي مك (White fly):

هن جيت جا ٻچا ۽ بالغ پن مان رس چosi ليئس دار مادو ماكي جهڙو خارج ڪن ٿا، جنهن ڪري سينور واري بيماري ٿي پوندي

آهي ئه كپهه جي پيدوار ئه معيار کي نقصان پهچي ثو. اچي مک جو حملو خشك موسم ه گھٹو ئي ثو. شديد حملی جي کري وونئن تي پن مروز (CLCV) بيماري اچي ئي. هن جيت جو حملو آگست ئه سپتامبر مهيني ه وڌيڪ ڏنو ويyo آهي.

احطياتي تدبيرون:

وونئن جي فصل ه يا پرسان ميزبان ٻوتا جھڙوک پيندي، وانگل وغيره نه پوكڻ گهرجن. ميزبان ٻوتن ه گندگاهه کي ختم ڪجي. پاڻ سفارش ڪيل وزن کان وڌيڪ نه ڏجي.

ضابطو:

اولاًا 60 سی سی في ايڪڙ يا باءؑ فينيشوران 250 سی سی في ايڪڙ يا بولو يا راكو 250 سی سی في ايڪڙ يا پولو يا موسپلان 125 گرام في ايڪڙ يا ايسيلان يا ايسينتا هاء پر 125 گرام في ايڪڙ يا گلڊيو 150 گرام يا پائيرپروڪيس 400 کان 500 ملي لتر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي .

ملي بگ (Mealy bug):

ملي بگ بوئي جي پن مكزيين مان رس چوسيندو آهي ه زهربلو مادو کادي دوران بوئي ه داخل ڪندو آهي جنهن ڪري پن مكزيون ه گل چطي پوندا آهن ه بوئي جي واد وڃجهه رڪجي وجي ئي ه حملی اور بوئي جا گونج، گل، گوگڙا چطي پوندا آهن. هي جيت لئي دار مادو خارج ڪري ٿو جيڪو ڪاري سينور واري بيماريء جو ذريعيو بنجي ثو. شديد حملی جي صورت ه ٻوڻو سکي ختم ئي ويندو آهي.

احطياتي تدبيرون:

فصل جو هر روز معائنو ڪرڻ گهرجي. شروعاتي مرطي ه ملي بگ ٿوري تعداد ه نظر اچي ته ان کي هٿ تي پلاستڪ جي ٿيلائي لڳائي ماري ختم ڪجي. ميزبان ٻوتن ه گندگاهه جو خاتمو ڪرڻ گهرجي.

ضابطو:

ڪيوراڪران 800-500 ملي لتر يا پروفيس 500 کان 800 ملي لتر يا لارسيين يا ڪلوروپائري fas يا فورٽ 500 کان 1000 ملي لتر يا رووت 500 کان 750 ملي لتر يا پروفينوفاس 800-500 ملي لتر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي .

جون (Mites):

وونئن جي فصل ه لڳاتار موسم خشك رهڻ سان جون جو حملو ظاهر ئي ثو جون بوئي جي پن مان رس چوسي چارو ٺاهي ئي جيڪو بوئي جي کاد خوراڪ ٺاهڻ وارو عمل پڻ متاثر ئي ثو. جڏهن جون جو شديد حملو ئي ثو ته پن، مكزيون ه گل چطي پوندا آهن. جولاءء ئه آگست مهيني ه هن جو شديد حملو ئي ثو.

احطیاتی تدبیرون:

پیراثرائید گروپ جونء دوائون شروعاتی مرحلی ۾ استعمال نه ڪجنا. جون جو حملو خشکیاء تي وڌيڪ ٿئي ٿو، ان ڪري فصل کي صاف پائڻي سان ڦوھارو ڪرڻ سان جونء جو خاتمو ڪري سگهجي ٿو.

ضابطو:

اوبيرون 100 ملي لتر في ايڪڙ پائر彬ن يا سائومائوجنگ 1000 ملي لتر في ايڪڙ يا ٽالستار يا ريشم يا سلڪ يا باءِ فينثرين 250 ملي لتر في ايڪڙ يا پولو يا بولو 250 ملي لتر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي.

چڪمرو ڪينؤن (Spotted boll worm):

چڪمرو ڪينؤن فصل جي شروعات ۾ چوئين کي نقصان ڏيندو آهي. جڏهن گل ٻائي نڪرڻ شروع ٿيندي آهي ته گهڻو نقصان گلن، مُڪڙين ۽ گوگڙن ۾ اندر داخل ٿي ڪندو آهي جنهن ڪري پيداوار گهٽ ملندي آهي. هن جو شديد حملو آگست ۽ سڀپتمبر مهيني ۾ ٿئي ٿو.

احطیاتی تدبیرون:

وونڻن جي فصل ۾ يا پاسن کان ميزبان ٻوئن جو خاتمو ڪجي. آخرى چوندي ڪانپوءِ جلدي زمين مان باٺيون ڪپي اونها هر ڏئي زمين ڪيرڙي چڇجي. پيندين جي باقيات کي وونڻن جي پوکي کان اڳ ۾ ختم ڪرڻ گهرجي.

ضابطو:

ٿريسر 80 کان 100 ملي لتر يا ڪراشي يا هيسپر يا بمانڊ يا ليمدا 250 کان 300 ملي لتر في ايڪڙ يا ٽالستار يا سلڪ يا ريشم يا باءِ فينثرين 250 ملي لتر في ايڪڙ ڦوھارو ڪرڻ گهرجي.

آمریکي ڪینئون (American Boll worm)

هن جیت جا بچا/ ڪینئان فٺ سان فصل جي نرم گونچن کي کائڻ شروع ڪندا آهن ۽ پوءِ پوئي جي پين حصن جهڙو ڪ مُڪڙيون، گل ۽ گوگڙن تي ڪینئان حمله اور ٿين ٿا جنهن ڪري فصل کي شدید نقصان ٿئي ٿو. گل پائي ڦٺ وقت هن جیت جو حملو شروع ٿئي ٿو پر شدید حملو جون کان اگست مهيني ۾ ڏٺو ويو آهي.

احطيائي تدبiron:

اونها هر هلائي زمين ۾ رهيل ڪينئن کي اُس جي تپش رستي ناس ڪجي. گندگاهه جو خاتمو ڪجي. جاچ پڙتال جاري رکجي.

ضابطو:

ٿريسر 80 کان 100 ملي لتر في ايڪڙ يا پروڪليم 200 ملي لتر في ايڪڙ يا ايماميڪن 200 ملي لتر ٿائيم- پارڪو- بروڪا- ٿائي ڪون يا ويلسثار يا ٿريزر 200 ملي لتر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي .

گلابي ڪینئون (Pink boll worm)

هن جیت جا آن مان نڪل ڪيننا جلدي گل پائيء ۾ داخل ٿين ٿا جڏهن گل تي حملو ڪري ٿو ته گل جون مُڪڙيون ملائي روزيت (Rosette) يا مانڌائي جهڙي شڪل ۽ اندر ئي اندر گل جا نر صفا کائي چڏيندو آهي. ۽ پئي پيري نسل شڪل ۾ آڻيندو آهي گوگڙي تي حملی ڪرڻ وقت سوراخ ڪري اندر داخل ٿي وجي ٿو، هي ڪڀهه جي بچ جو ڳپ کائي ناس ڪري ٿو.

احطيائي تدبiron:

هن جیت کي ناس ڪرڻ لاءِ پيلازري کانيوء مال جو چارو ڪرائڻ گهرجي ان کانيوء وونٺانيون ڪڻي سازيء چڏجن.

ضابطو:

بولڻ 500 ملي لتر يا بريم يا یونٹ پلس يا ڪڀنٽ پلس ايير پلس، ايگري فلاں يا ڪائونٽر پلس، بيلنا ڪنگ يا بيلنا+تراء زوفاس 500 کان 600 ملي لتر في ايڪڙ يا پروايڪس 100 ملي لتر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي .

لشڪري (Armyworm): ميج يا ليچ يا ليوفيوران يا انڊيڪس 200 ملي لتر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي .

ڪمند جي پوك

Sugarcane Cultivation

زمين جي چونڊ:

بهاڻا پيداوار لاءِ ڪمند واري زمين لئياسي هئن سان گدوگڏ آن ۾ پاڻي جذب ڪرڻ جي قوت به هجي ۽ ان ۾ هوا داخل ٿيڻ جي به صلاحيت هجي ۽ اها زمين هجي جنهن ۾ ڪافي نامياني مادو ۽ خوراڪى جزا موجود هجن. ڪمند لاءِ زمين سم ۽ ڪلر واري نه هجي. پر ڪمند جون ڪي جنسون جهڙوڪ: بي ايل-19 (BL-19) هلي ڪلرائي زمين ۾ پوكى سگهجي ٿو.

زمين جي تياري:

ڪمند واري زمين ۾ راجا هر يا ٿالهين وارا (3 يا 4) هر ٽيڻ گهرجن. ساڳئي وقت جيڪڏهن زمين ۾ چيزل هر ڏني ٿي سال ٿي ويا هجن ته پوءِ چيزل هر به ضرور هلاڻ گهرجي. چاڪاڻ ته هي هر 3 کان 4 فوت زمين ۾ اونهو وڃي ٿو، جيڪو زمين جي سخت تهه کي ٽوري چڻيندو آهي. انهيءَ سان ڪمند جون پاڙون اونھيون ۽ زمين ۾ پاڻي هيٺ تائين ويندو ۽ زمين ۾ آلان، پوسل يا گهم گھڻو عرصو رهندی آهي. جنهن بعد زمين کي سنوت ۾ آڻي تيار ڪجي.

پوكى جو وقت:

ڪمند جي پوكى بهار ۽ سرءُ جي موسم ۾ ڪئي ويندي آهي. بهار واري پوكى 15 فيبروري کان مارچ جي آخر تائين ٿي سگهي ٿي ۽ سرءُ واري پوكى 15 اگسٽ کان سپٽمبر جي پچاڙي تائين ڪري سگهجي ٿي. سرءُ جي مند ۾ پوكيل ڪمند بهار جي مند ۾ پوكيل ڪمند کان 30 کان 40 سڀڙو وڌيڪ پيداوار ڏئي ٿو.

پوكىءَ جا طريقا:

سنڌ ۾ عام طرح سان پوكىءَ جا هيٺيان به طريقا استعمال ڪيا وجن ٿا، جيڪي آبهوا جي لحاظ کان نهايت موزون آهن.

1. ريج وارو طريقو: اڳوائت تيار ڪيل زمين کي ريج کان پوءِ زمين جي وٺ اچڻ تي آن ۾ گوبل هر هلاڻي 90 سينٿي ميئرن تي کريا تيار ڪري ان ۾ گهريل پاڻ چئي، ذكر ڪيل بچ جي جنس جون دوا لڳ گريون اهڙي طريقي سان پوکڻ گهرجن جو انهن جون پچڙيون پاڻ ۾ مليل هجن ۽ انهن مٿان سهاڳو گھمائئي کرين کي يڪي چڏجي ۽ پاڻي ايستائين نه ڏجي جيستائين ڪمند ڦئي نه اچي.

2. خشك طريقو: هن طريقي ۾ زمين جي تياريءَ ۾ 3 يا 4 سُڪي جا هرن کان پوءِ مٿان راجا هر ڏئي پتر پچي زمين کي تيار ڪجي ۽ پوءِ سنوت ڪري اوڙون ڪيڻ گهرجن جن جو فاصلو 90 سينٿي ميئر

هئٹ گھرجي ئ اوڙن جي گھرائي 18 کان 20 سينتي ميئر هئٹ گھرجي جنهن ۾ بن (2) اکين واريون گريون ملائي پوکي ڪرڻ گھرجي ئ مٿانوري مٿيءَ جو هلڪو تهه چاڙهئ گھرجي تنهن کان پوءِ جلدي پائڻي ڏيئ گھرجي. پوکيءَ کان پوءِ 2 يا 3 پائڻي هفتني جي وقفي سان ڏيئ گھرجن.

پوکيءَ لاءِ بچ:

بچ صحتمند فصل مان ونجي، جيڪو فصل 6 کان 8 مهينن جو هجي. انهيءَ مقصد لاءِ بهار ۾ پوکيل نرسري ڪمند نهايت ئي اهم آهي. مندي واري فصل جو بچ استعمال نه ڪجي ئ بچ هر قسم جي بيماريءَ کان پاك هجي. ڪمند جي لٺ (لڙهيءَ) جا مٿيان به حسا بچ لاءِ استعمال ڪرڻ گھرجن ئ مٿين حصي ۾ گلوڪوز وڌيءَ هوندو آهي، ڪمند جو هيٺيون حصو گهڻ پوکڻ گھرجي، چاڪاڻ ته هيٺين حصي جون اکيون (Buds) تمام گهڻ فتن ٿيون ئ بچ لاءِ ڪمند جي لٺ هئن سان صاف ڪجي. جيئن اکيون (Buds) زخمي نه ٿين. اُن کان پوءِ لڙهيءَ مان اهي گريون ڪچن جن مان هر هڪ ڳريءَ ۾ به يا ئي (2 يا 3) اکيون هجن.

بچ جو مقدار:

بچ جو مقدار 80 کان 100 مڻ يا 30 کان 40 هزار گريون في ايڪڙ جي حساب سان پوکجن. ٿلهي قسم جي جنسن جھڙوڪ: ٿرائڻ، بي ايل-4، گلابي-95، بي آر-1000، جو بچ وڌيءَ استعمال ڪرڻ گھرجي.

بچ کي دوا لڳائڻ:

بيمارين کان بچاءِ لاءِ ٿاپسن ايم 70 ببليو پي يا ٿايوفنيت ميئايل 200 گرام 100 لتر پائڻي ۾ يا دوا جي ڳار ۾ بچ کي پنج منڻ کن ٻوري پوءِ پوکڻ گھرجي.

جنسون:

ڪمند جون جنسون، پوکيءَجي وقت ئ علانقىي کي ٿن حصن ۾ ورهایو ويو آهي.

سفارش ڪيل جنسون	علانقا
اتر سند	
گلابي-95 (BF-129)، ايل-113، ايل-116، بي ايل-4 لاڙڪاڻو-1	خيرپور، سكر، جيڪ آباد، لاڙڪاڻو، قمبر شهدادڪوٽ، شڪارپور
وچين سند	
گلابي-95 (BF-129)، ايل-113، بي ايل-19، ايل-116، بي ايل-4	نوشهرو فيروز، شهيد بینظير آباد، دادو، ڄامشورو، سانگھڙ
ڏڪڻ سند	

گلابی- 95 (BF-129) , بی ایل-19، ترائیان، بی ایل-4، نتم-10 ئے نیا-98، نیا-2004، نیا-2010، نیا-2011، نیا- 2012	ٿپارڪر، عمرڪوت، میرپورخاڪ، متیاري، ٿندوالهيار، ٿندو محمد خان، حيدرآباد، بدین، ٿندو
---	--

گڏيل پوك:

ڪمند جي فصل ۾ شروعاتي مرحي ۾ گڏيل پوك پڻ ڪري سگهجي ٿي. انهيءَ ۾ ڪمند ۽ بصرن جي گڏيل پوك ڪمند ۽ سورج مکيءَ جي گڏيل پوك مان سنا نتيجا حاصل ٿيا آهن. سرهُ واري ڪمند جي وچ وارن قطارن ۾ ڪٺڪ جو فصل پڻ پوکي سگهجي ٿو.

وٺاڻ جو پاڻ:

زمين ۾ لاڳيتو فصل پوکڻ سان خوراڪي جزن جي کوٽ ٿئي پئي. وٺاڻ جي پاڻ کي استعمال ڪرڻ سان نه رڳو خوراڪ جو پورائو ٿئي ٿو، پر اهو پاڻ زمين جي طبعي حالت کي به سڌاري ٿو. زمين ۾ پوسلي برقرار رکڻ جي صلاحيت وڌي ٿي، زمين نرم ٿئي ٿي.

ڪمند پوکڻ کان هڪ مهينو پهرين سڪي جا هر ڏئي ٻه ٿرڪون في ايڪڙ وٺاڻ جو پاڻ زمين ۾ وجهي پاڻي ڏجي. وٽ اچڻ تي ڪلنويٽر هلانئيوري زمين کي پاڻي ڏجي، جڏهن زمين وٽ ۾ اچي ته پوءِ زمين کي پوکي لاءِ تيار ڪجي.

سائو پاڻ:

ڪمند وارين زمين کي هر بن يا ڦن سالن کان پوءِ سائو پاڻ ڏيڻ گهرجي، ان لاءِ ڏانچو (جنتر)، سٺيءَ وارو گاهه، برسيم يا گوار وغيره پوکي گل ورڻ مهل هر ڏئي زمين ۾ ملائي مٿان پاڻي ڏئي چڏڻ گهرجي. ته جين سائي پاڻ وارو ناميائي مادو سڙي گري زمين ۾ ملي وڃي.

پاڻ جو استعمال:

ڪمند جو فصل 12 کان 14 مهينا زمين تي بېئل هوندو آهي ان ڪري هن فصل کي گهڻي کاڻ خوراڪ جي ضرورت رهي ٿي. اها کاڻ خوراڪ مختلف جزن يعني نائئروجن، فاسفورس ۽ پوئاش جي صورت ۾ هوندي آهي. تنهنڪري زمين جي مطابقت سان سند ۾ ڪمند کي علاقئيوار پاڻ ڏيڻ گهرجي.

علاقئيوار ڪمند جي فصل ۾ پاڻ ڏيڻ جو وقت ۽ ان جو في ايڪڙ وزن

ڏکڻ سند	وچولي سند	اٽر سند	پاڻ ڏيڻ جو وقت	پاڻ جو نالو
هڪ بوري	هڪ بوري	هڪ بوري	1. پوکي وقت	بوريا
ڏيڍ بوري	هڪ بوري	ڏيڍ بوري	2. پهرين متى چاڙهڻ وقت	
ڏيڍ بوري	هڪ بوري	ڏيڍ بوري	3. ٻئي متى چاڙهڻ وقت	

بے پوريون	ڏيڍ بوري	سوا بوري	1. پوكى وقت	بي اي پي
ٿي پوريون	ايدائى بوريون	سوا به بوريون	1. پوكى وقت	سلافيت آف پوئاش

نوٽ: مندي واري فصل ۾ مٿي ذكر ڪيل پاڻ جي وزن كان 25 سڀڪڙو وڌيڪ پاڻ ساڳئي طرفي سان ڏيڻ گهرجي.

گندگاهه جو خاتمو:

ڪمند جي فصل ۾ گندگاهه جا پوئا تقربياً 25 سڀڪڙو فصل جي پيداوار ۾ گهٽائي آڻين ٿا. گندگاهه جا پوئا زمين ۾ پائી، خوراڪي جزن ۽ روشنی ۾ پاڳي پائيوار ٿين ٿا. جنهن سان فصل جي واڌ وڃجهه ۽ معيار متاثر ٿئي ٿو. فصل جي پوكىءَ کان پوءِ پهريان ٿي مهينا تمام گهٽي اهميت رکن ٿا. انهي مرحله ۾ گندگاهن جو وقت سر خاتمو تمام ضروري آهي، جنهن لاءِ وقت سر گڏ ڪرڻ يا ڪيميانى گاهه مار دوائين جو استعمال ڪري سگهجي ٿو.

گڏ ڪرڻ:

ڪمند کي سجي سال ۾ چار گڏون ڪرڻ لازمي آهن. پهرين گڏ ڪمند جي ڦئڻ کان پوءِ ڏيءَ مهيني بعد ڪرڻ گهرجي. جڏهن ته باقي بيون گڏون هر ڏيءَ مهيني کان پوءِ ڪرڻ گهرجن. ڪمند جي گڏ چنجر، ڪوڏر يا ديسى هر سان ڪرڻ گهرجي.

مٿي چاڙهڻ:

ڪمند جو فصل تيز هوائين يا گهٽي پائીءَ جي ڪري زمين تي ڪري پوندو آهي. جنهنڪري فصل جي پيداوار تي اثر پوندو آهي.

ان ڪري مٿي ضرور چاڙهجي ۽ اها پهريون دفعو تڏهن چاڙهجي جڏهن ڪمند جو پوئو انڪل چئن مهينن جو ٿئي ۽ قد اندازاً ڏيءَ کان به فوت ٿئي. انهيءَ وقت تي نائزروجن پاڻ جو پهريون وزن ڏجي. بيو دفعو ڏيءَ مهيني کان پوءِ اوڙن تي مٿي چاڙهجي ۽ باقي رهيل نائزروجن پاڻ جو آخرى وزن ڏيئي پائી ڏيڻ گهرجي.

پائીءَ جو استعمال:

ڪمند جي پوئي کي ڦونهڙي ۽ شاخون ڪيڻ مهل پائીءَ جي وڌيڪ ضرورت هوندي آهي. انهيءَ لاءِ ڪمند ۾ وقتانئو ۽ موسم آهر پائી ڏيڻ تمام ضروري آهي. ۽ هيٺ جاڻايل پروگرام تحت پائી ڏيڻ گهرجي. تجربن مان معلوم ٿيو آهي ته ملچ ڪرڻ سان پوسل هئن ڪري پائી جو وقو وڌي ٿو ۽ پائી جي بچت ٿئي ٿي.

برسات جي مند ۾	مٿي، جون، جولاءُ مهينن ۾	ڪمند جي ڦونهڙي بعد	ڪمند پوکڻ بعد
زمين ي آلات جي مطابيق پائી ڏيڻ جو وقو وڌائڻ گهرجي	8 كان 10 ڏينهن جي وقفي سان	10 كان 12 ڏينهن جي وقفي سان	2 يا 3 پائી 7 كان 8 ڏينهن جي وقفي سان

نوت: اهڙي طرح ڪمند جي پوک کي پوکيءَ کان وٺي وڌ تائين 22 کان 25 پاڻي ڏڀڻ تمام ضروري آهن.

جيٽ ۽ انهن جو تدارڪ : (Insect pests and their Control)

ڪمند جي فصل کي جيڪي جيٽ نقصان رسائين ٿا انهن ۾ چوئيءَ وارو ڪينئون، لٺ وارو ڪينئون، پاڙ وارو ڪينئون ۽ جوئر جي لٺ جو ڪينئون، ملي بگ، ڪارو بگ، اچي مک، ٿرڙو، جونءَ، اڏوهي ۽ گھوڙا مک شامل آهن. هتي مکيه جيٽن جو مختصر احوال هيٺ ڏجي ٿو.

1. چوئيءَ وارو ڪينئون : (Sugarcane Top borer)

هن ڪينئين جو حملو مارچ مهيني کان ٿيندو آهي ۽ آڪتوبر تائين 5 کان 7 سڀڙو فصل کي نقصان رسائيندو آهي. جيٽ جي مادي پنن تي آنا لاھيندي آهي. انهن سان ڪينئون نڪڻ کان پوءِ اهي 10 کان 15 ڪلاڪن تائين پنن تي موجود هوندا آهن ۽ انهن کان پوءِ ڪمند جي اندر داخل ٿي ان کي نقصان رسائين شروع ڪندا آهن جنهنڪري چوئي واري شاخ سکي ويندي آهي ۽ مڻي سوراخ نظر ايندا آهن.

2. چڙيءَ وارو ڪينئون : (Sugarcane Stem borer)

جيٽن ته هي چڙيءَ وارو ڪينئون آهي جڏهن ڪمند ۾ چڙيءَ (لٺ) ٺهڻ شروع ٿئي ٿي ته هن جيٽ جو حملو شروع ٿي ويندو آهي. هي جيٽ اپريل جي مهيني کان شروع ٿي ويندو آهي ۽ آڪتوبر مهيني تائين هلندو آهي. هن جيٽ جي نشانيءَ طور چڙيءَ جي سڪل چوئيءَ تي نندڙا سوراخ نظر ايندا آهن. هن جيٽ جي منديءَ تي پنج سنها ليڪا هوندا آهن.

3. پاڙ وارو ڪينئون : (Sugarcane root borer)

مڻي چائيل جيٽ جي مقابلي ۾ هن جو حملو گهٽ هوندو آهي. پر شهيد بینظيرآباد (نوابشاهه) جي علاقئي ۾ اهو جيٽ گهٽو نظر ايندو آهي. مڻي سڪل چوئيءَ سان گڏ پهريون پن به سڪل هوندو آهي. ۽ پاڙ سان گڏوگڏ پاڙ کي مڻي به بن کان ڦن گريں تائين موجود هوندو آهي. هي جيٽ به آڪتوبر تائين پنهنجا پنج نسل پورا ڪندو آهي.

4. جوئر جي ڪاني وارو ڪينئون : (Jowar Stem borer)

هي جوئر جي ڪاني جو ڪينئون آهي، پر جيٽ ته جوئر ڪمند جي ويجهي پوکي وڃي ٿي ان ڪري جوئر جي فصل تيار ٿيڻ کان پوءِ هي جيٽ ڪمند تي حملو ڪري ٿو هن جيٽ جي سڃاڻ ۽ زندگي وارو مرحلو به ساڳيو آهي جيڪي مٿين ڪاني واري ڪينئون ۾

چائیل آهي.

5. گھوڑا مک (Pyrilla / Leaf Hopper)

هي جيت سمند جي سپني جنسن کي نقصان رسائي ٿو. پر گھٹو ڪري اهي جنسون جن جا پن ويڪرا ئ ٿلها ٿين ٿا، انهن ۾ رس وڌيڪ هئڻ ڪري وڌيڪ نقصان ڏئي ٿو. هن جيت جي حملی جي صورت ۾ سمند جي واڈ رڪجيو وڃي ۽ سمند ۾ کند جو مقدار گھنجي وڃي ٿو.

هن جا بچاء وڏا (پوپٽ) پئي نقصان رسائين ٿا. هي جيت پن رس چوسي ماکيءَ جھڙيءَ پاڻيٺ خارج ڪري ٿو، جيڪا پن کي ڪارو ڪري ڇڏي ٿي ۽ آخرڪار ٻوئي جا پن سکيو وڃن. هي جيت جنوري کان مارچ تائين ٻچي (Nymph) جي صورت ۾ رهي ٿو. اپريل ۾ بچاء وڏا ٿي سمند تي حملو ڪن ٿا. هن جا سال ۾ 6 کان 8 نسل ٿين ٿا ۽ جولاء کان سڀتمبر تائين هن جي واڈ گھٺي ٿيندي آهي.

جيتن کان بچاء لاءِ اپاءِ (Control Measures)

1. هر ڦار رستي جيتن کان بچاء (Cultural Control)

1. هميشه صاف ۽ صحتمند بج استعمال ڪجي.
2. سفارش ڪيل پاڻ صحيف مقدار ۾ وقتائنو استعمال ڪرڻ گهرجي.
3. سمند مان گندگاهه ۽ گڏ جو خاص خيال ڪرڻ گهرجي.
4. سمند جي ويد کان پوءِ ثبيں کي گڏ ڪري ساڙڻ گهرجي.
5. هڪ کان وڌيڪ مندي وارو فصل وٺڻ نه گهرجي.
6. هميشه سڪل ۽ پراطن وٺڻ جو پاڻ استعمال ڪرڻ گهرجي.

2. حياتيٽي طريقو (Biological Control)

حياتيٽي جيتن جي نسل کي بچائڻ لاءِ جيستائين ٿي سگهي زهربيلين دوائين جو استعمال گهئ ڪرڻ گهرجي. نقصانڪار جيتن جا آنا جيئن پنن تي نظر اچن ته هنن کي گڏ ڪري ناس ڪري چنجن. گڏ جي حملی جي صورت ۾ فائديمند جيت چڏ گهرجن. انهن ۾ ٿرائيڪو گراما وڌي اهميت رکن ٿا. هن فائديمند جيت مان تمام بهتر نتيجا مليا آهن. هي جيت تحقيقي ادارن ۽ مختلف شگرمان مان حاصل ڪري سگهجن ٿا.

3. ڦندي وارو طريقو (Light Traps)

هن طريقي ۾ جيتن کي ڦلائڻ لاءِ رات جو فصل ۾ بتی (لالتين) رکيا وجن ٿا جنهن جي روشنی تي مختلف ڪينئن جا پتنگ ۽ پوپٽ گڏ ٿين ٿا ۽ لالتين جي هيٺيان گاسليٽ مليل پاڻي ۾ ڦاسي مرن ٿا. انهيءَ کان علاوه جيتن جي نرن کي ڦلائڻ لاءِ فيرامون جو استعمال عام آهي.

4. ڪيمائي طريقو (Chemical Control)

مؤثر ۽ ترت خاتمي لاءِ دوائين جو استعمال ڪرڻ گهرجي ۽ هيٺ ڏنل دوائين مان ڪابه هڪ دوا جو استعمال ڪرڻ سان گذرن جو تدارڪ ٿي سگهي ٿو. بشرطيه ڪمند جو فصل ٽنيو هجي.

1. ريجنت 5 سيكڙو ايس پي 480 سي سي في ايڪڙ.

2. ورٺاڪو (0.6 جي آر) 4 ڪلوگرام في ايڪڙ يا

3. ريكڙ سپر (0.35%G) 8 کان 10 ڪلوگرام في ايڪڙ يا

4. ٿائيميٽ (5G) 10 ڪلوگرام في ايڪڙ يا

5. فيوراڊان (3G) 8 کان 10 ڪلوگرام في ايڪڙ يا

6. جمبو (3G) 8 کان 10 ڪلوگرام في ايڪڙ يا

7. ريفري (3G) 8 کان 10 ڪلوگرام في ايڪڙ.

بیماریون ئه انهن کان بچاء (Diseases & their remedies)

دنیا م ڪمند جي فصل تي انکل 80 بیماریون (Record) ٿي چکیون آهن. پر اسان جي صوبی اندر هن فصل ۾ چند مکیه بیماریون ڏیئون ویون آهن جن جي سجائپ ۽ انهن تي ضابتو اُظن واري جامع حڪمت عملی هيٺ ڏجي ٿي.

1. چھبک واري ڪائی (Whip Smut of Sugarcane)

ڪمند جي بیتل فصل ۾ ڏسبو ته بیمار پوئي جون نیون ڦندر چوئیون بگهي ڪاري چھبک وانگر نظر ایندیون ۽ ان ۾ ڪاري رنگ جو پورو پریل هوندو جنهن جي مٿان چاندیء جھڙو سنھون پردو چڙھيل هوندو آهي ۽ اهو جلدي ڦائي پوندو آهي ۽ بیماریء جا تخم هڪ جاء کان پئي فصل تائين هوا ذريعي اوڏامي وڃي تندرست فصل جي اکين تي داخل ٿيندا آهن.

بچاء لاءِ اپاءُ:

هن بیماري ۾ ورتل ٻوئن کي پاڙان ڪڍي ساڙيو وڃي. بچ پوکڻ کان پھرائين گرین کي ٿاپسن ايم 70 ببليو پي 200 گرام 100 لتر پاڻيء ۾ 5 منتن لاءِ ٻوڙي پوکڻ گهرجي.

2. رتي (Leaf Rust of Sugarcane)

هن بیماريء جي ڪري پن جي مٿان ڳاڙ هي ناسي رنگ جھڙو پورو لڳل نظر ايندو آهي ۽ بیماري جي شدت جيڪري پن ۾ ساواڻ وارو عمل متاثر ٿيندو آهي ۽ پيداوار گهٽ لهندي آهي.

بچاء لاءِ اپاءُ:

جيڪڏهن هي بیماري فصل ۾ نظر اچي ته دوا ٿاپسن ايم 20 ببليو پي 200 گرام 100 لتر پاڻيء ۾ ملائي 10 کان 15 ڏينهن جي وقفي سان به دفعا ڦوھارو ڪجي.

3. پن تي ڳاڙ هيون لڪيون (Red Tripe of Sugarcane)

هن بیماري جي ڪري پن ۽ گريون پئي متاثر ٿيندیون آهن پن جي مٿان ڳاڙ هي رنگ جون ستیون لڪيون نظر ايندیون آهن ۽ گريون به اندران ڳاڙ هيون ٿي ويندیون آهن پن ۾ ساواڻ وارو عمل پڻ رڪجي ويندو آهي جنهن جي ڪري فصل سڪڻ لڳدو آهي.

بچاء لاءِ اپاءُ:

هي بیماري فصل ۾ نظر اچي ته انهي پوئي کي سجو پاڙان ڪڍي ساڙڻ گهرجي. فصل پوکڻ کان اڳ ۾ گرین کي ٿاپسن ايم 70 ببليو پي / ٿايو فيٹ ميٺائ 200 گرام يا ڪاربيڊزم 50% WP 150-200 گرام في

100 لتر پاٹیء جو گار ناهي انکل 5 منن تائين بوزی پوءِ پوكٹ گهرجي.

4. ڪمند جي چنڪري وائرس (Sugarcane Mosaic Virus)

هي بيماري ڪمند جي جنسن ۾ عام طور تي ٿيندي آهي. هن بيماريءَ جي ڪري پن پيلاظ مائل ٿي ويندا آهن جيڪي ڏارين يا ليڪن جي صورت اختيار ڪندا آهن. بوئي اندر سائي مادي ٺهڻ وارو عمل پڻ رکجي ويندو آهي جنهنڪري بوئي جي واڌ متاثر ٿيندي آهي.

بچاءِ لاءِ اپاءُ:

هن بيماريءَ کان بچاءِ لاءِ کو خاص اپاءُ درياافت نه ٿيو آهي جنهن جي ڪري اهڙيون جنسون پوكٹ گهرجن جن ۾ بيماري خلاف قوت مدافعت هجي.

5. اچي پن واري بيماري (Grassy shoot/White leaf Disease)

هن بيماريءَ ۾ ڪمند جا پن اچا ٿي ويندا آهن. فصل جي واڌ ويجهه رکجي ويندي آهي. ڪمند جي ڪجهه جنسن تي هي بيماري شدید حملو ڪري ٿي. جنهن ڪري سمورو فصل تباھه ٿي ويندو آهي. هن بيماري کان بچاءِ لاءِ احتياطي اپاءُ وڃن. ان لاءِ سفارش ڪيل جنسن جي پوکي ڪجي. فصل جي وار ڦير ڪجي. اهڙي جنس جو منيو هرگز نه پوکجي.

مندي ڪمند:

ڪمند جي ويءَ کان پوءِ صرف هڪ مندي فصل وڃي. آبادگارن کي گهرجي ته مندي فصل پوكٹ کان اڳ ويءَ ڪيل ڪمند جي حالت سان گڏ فائدن ۽ نقصانن کي ذهن ۾ رکن.

فائدا:

- بچاءِ لاءِ اپاءُ.
- زمين جي تياري جو خرچ بچي ٿو.

نقصان:

- 25 سڀڪڙو پاڻ وڌيڪ ڏجي ٿو.
- بچاءِ لاءِ استعمال نه ڪجي.
- جيتن ۽ بيمارين جو حملو وڌيڪ ٿي ٿو.
- ڦونهڙي جو سڀڪڙو گهٽ ٿي ٿو.

سورج مُكىي

Sunflower Cultivation

پوکيءَ جو وقت (Sowing Time)

سورج مُكىءَ جي فصل مان به بهتر پيداوار حاصل كرڻ لاءَ ان جي سفارش ڪيل وقت تي پوکي كرڻ تمام ضروري آهي، ته جيئن وقتانئي پوکي ڪرڻ سان فصل جي صحيح نشونما ٿئي ۽ ايندڙ فصل لاءَ وقت سر زمين به خالي ٿي سگهي.

پوکيءَ جي مندن جو گوشوارو

پوکيءَ جو وقت		فصل
اتر سنڌ	ڏڪڻ سنڌ	
فيبروريءَ جو سچو مهينو	پهرين جنوري کان 15 جنوري	بهار وارو فصل (Spring Crop)
آگسٽ جو سچو مهينو	پهرين آگسٽ کان 15 آگسٽ	سرءَ وارو فصل (Autumn Crop)

سفارش ڪيل جنسون ۽ بچ جو مقدار (Recommended Varieties & Seed Rate)

سورج مُكىءَ جون ٻن قسمن جون جنسون ٿين ٿيون، هڪڙيون ديسى جنسون جهڙوڪ: ايج او-1 (HO-1) ۽ بيون به سريون جنسون يعني هائبرڊ (Hybrid) بچ جو مقدار هيٺينءَ ريت سفارش ڪجي ٿو:

ڪريا چٽ كير ٻوك	ناڙي ٻوك	جنس
سايا ٿي ڪلوگرام في ايڪڙ	3 ڪلوگرام في ايڪڙ	1. ديسى جنس (HO-1)
2 ڪلوگرام في ايڪڙ	ڏيءَ ڪلوگرام في ايڪڙ	2. به سري جنس (Hybrid)

سورج مُكِيَّة جي ديسى جنس پوکُٹ جي صورت م هىئين خاص گالهين تي چگيَّه رىت عمل ڪجي. ديسى جنس هڪ جاءءٰ تي 10 ايڪڙن کان وڌيڪ هرگز پوکُٹ نه گهرجي، چاڪاڻ ته ديسى جنس م لڳ جو عمل جيئن ۽ مكين وغيره جي معرفت ٿئي ٿو، جيڪي ساڳي ايراضيَّه ۾ گهڻ هوندا آهن.

ديسى جنس واري فصل ۾ هٿرادو ماڪيَّه جون ڪالونيون رکُن سان پيداوار تي تمام گهڻا مثبت اثر پون ٿا. چاڪاڻ ته ماڪيَّه جون مكيون هڪ گل کان ٻئي گل ڏي رس چوسُّ لاءِ ادامنديون رهن ٿيون جنهن جي ڪري جنسى ميلاب ٿيندو آهي ۽ نتيجي ۾ گلن ۾ بچ ٿئڻ شروع ٿي ويندو آهي.

هڪ اندازي موجب فصل ۾ ماڪيَّه جون ڪالونيون رکُن سان ٿيڻ تي پيداوار وڌيڪ حاصل ڪري سگهجي ٿي. ان لاءِ شعبه ريشم ساري و ماڪيَّه جي پالنا ٻيلو ڪاتو، حڪومت سند آتو پان، ڀونت نمبر 3، لطيف آباد، حيدرآباد سان رابطي ۾ اچڻ گهرجي.

سورج مُكِيَّه جي ديسى جنس جو تصدق ٿيل بچ تيلي بجن جي تحقيقى مرڪز، ٿنبوچام مان مناسب اگهه تي آبادگار آفيس جي ڪم ڪار وارن ڏينهن مان ڪنهن ڏينهن تي خريد ڪري سگهن ٿا. جڏهن ته هائبرڊ بجن جي پوکيَّه لاءِ پروسى وارو بچ پوکجي.

زمين جي چونڊ (Land Selection)

سوج مُكِيَّه جي پوکيَّه سم وارين، گهڻين ڪلراڻين ۽ وارياسين زمينن کان سواء بين سمورين زمينن ۾ ڪري سگهجي ٿي، پر وچولين لٿياسين زمين، جن ۾ وٺڻ جو پاڻ يا سائو پاڻ يا سائو پيل هجي ته ۾ سورج مُكِيَ پوکُٹ سان وڌيڪ پيداوار حاصل ٿيندي. چاڪاڻ ته زمين کي ساهي نه ڏيڻ، فصل مٿان فصل پوکُٹ، فصلن جي وارقير نه ڪرڻ ۽ فصلن کي گهڻي ڪيمائي پاڻ ڏيڻ جي ڪري زمين جي زرخيزى تمام گهڻي گهڻجي وئي آهي.

زمين ۾ نامياتي مادي کي وڌائڻ جا به ذريعاً آهن. هڪ سائو پاڻ ۽ بيو وثان جو پاڻ جيڪو زمين ۾ هر ٿئين سال استعمال ڪرڻ تمام ضروري آهي.

سائو پاڻ (Green Manure)

سائي پاڻ لاءِ سُڻي، گوار، جنتر، برسيم ۽ لوسرُّ وغيره سفارش ڪيا وجن ٿا جن منجهان سُڻيَّه کي سائي پاڻ لاءِ مئي مهيني ۾، گوار کي اپريل کان جولاءِ تائين ۽ جنتر کي مارچ کان جولاءِ تائين پوکجي ۽ آهي جڏهن انڪل سٺ ڏينهن کن جا ٿئن ته بيتل فصل ۾ مٿان سانهر گھمائجي ته جيئن فصل زمين تي سمهي پوي. بعد ۾ تريڪتر ذريعي روٽاويڙ ڏيئي، ان کي زمين ۾ ملائي، مٿان ريج جو پائڻي ڏجي. ريج کان پوءِ جيئن ئي زمين وٺ ۾ اچي ته هر ڏئي وري بيو ريج جو پائڻي ڏجي. ان ٻئي ريج کان پوءِ زمين وٺ ۾ اچڻ تي سورج مُكِيَّه جي سرهُ واري فصل جي پوکيَّه لاءِ زمين تيار ڪجي.

ساڳيَّه رىت وري سورج مُكِيَّه جي بهار واري فصل جي پوکيَّه لاءِ زمين ۾ سائي پاڻ لاءِ لوسرُّ يا برسيم پوکُٹ گهرجي. لوسرُّ ۽ برسيم سڀتمبر جي وچ کان نومبر جي وچ تائين پوکُٹ گهرجي. جن جو هڪ به لوب لڻ کان پوءِ مٿين طريقي موجب بيتل فصل کي زمين ۾ ملائي زمين پوکيَّه لاءِ تيار ڪجي.

وٺڻ جو پاڻ (Farm Yard Manure)

وٺڻ جي پاڻ ۾ زمين جي بهتريءَ واري خاصيت ۽ ٻوئن لاءِ گهربل خوراڪي جُزا جهڙوڪ: نائتروجن، فاسفورس، پوتاشيم، سلفر، ڪلشيم، مئگنيشيم، فيرس، زنك، ڪاپر، مينگنيز، مولبدينم ۽

بوران ٿين ٿا. لينکن وٺائڻ حي پاڻ مان پرپور فائدو حاصل ڪرڻ لاء، اُن جو صحیح طرح سان استعمال تمام ضروري آهي. جنهن جي بنیادي گالله پاڻ جو گريل سڙيل هجڻ آهي. جڏهن ته عام طرح اهو ڏنو ويو آهي ته آبادگار تازو پاڻ زمين ۾ وجهي پوكى ڪن ٿا، جنهن جي ڪري فصل ۾ گندگاهه جو تمام گھڻو مسئلو ٿئي ٿو ۽ اُن سان گذ تازو وٺائڻ جو پاڻ فصل لاء مؤثر ثابت نه ٿو ٿئي.

گريل سڙيل پاڻ جو سورج مکيءَ جي فصل لاء ان ريت استعمال ڪجي ته سورج مکيءَ جي پوكىءَ لاء چونبيل زمين کي جيڪڏهن اڳ ۾ سانو يا وٺائڻ جو پاڻ ناهي ڏنل ته پوءِ 150 کان 200 مڻ في ايڪڙ جي حساب سان وجهي فوري طور هر ڏئي زمين سان ملائي ريج ڪجي. ريج کان پوءِ جيئن زمين وٺ ۾ اچي ته هر ڏئي وري ٻڌو ريج ڪجي. ٻئي ريج کان بعد زمين وٺ ۾ اچڻ تي پوكىءَ لاء زمين تيار ڪجي.

زمين جي تياري (Land Preparation)

سورج مکيءَ جي پوكىءَ لاء زمين کي چڱيءَ طرح به اونها هر ڏئي مٿان سانهر گھمائي پٽر پچجن. جي زمين هلكي ڪلرائي هجي ته اُن ۾ سب سوانثار سان زمين کي هر ڏئي مٿان پٽرن پچڻ لاء سانهر ڏجي. جنهن کان پوءِ زمين ۾ پارابندي ڪجي. پارابنديءَ لاء زمين کي ڏهن ڏهن ويسن ۾ ورهائي. ۽ پارابندي ڪرڻ دوران پاڻي ڏڻ لاء ناليون اهڙيءَ طرح ٺاهجن، جيئن هر پاري کي پاڻي جدا جدا ۽ آسانيءَ سان هڪجهڙو اچي سگهجي.

پارابندي ڪرڻ کان پوءِ زمين کي سنوت ۾ آڻن لاء ڪيڻ گھمائجي يا ليزر ليولر سان زمين کي هموار ڪجي.

سُڪيءَ زمين کي تيار ڪرڻ کان پوءِ چڱيءَ طرح ريج ڪجي ۽ أها ريج واري زمين جڏهن وٺ ۾ اچي ته پيهر ڪيڻ هڻي دڙي دکي سڌي ڪري بعد ۾ سائيءَ جا به هر ڏئي، مٿان سهاڳو گھمائجي، پر جي وٺائڻ جو پاڻ وڌل هجي ته اُن کي وري ٻڌو ريج ڪري زمين تيار ڪجي.

پوكىءَ جا طريقا (Sowing Methods)

پوكىءَ جا جيئن ته مروج ٿي طريقا آهن، هڪڙو چت کير، پيو ڪر يعني گپ ۾ بچ چڻ ۽ ٿيون طريفو آهي، نازڙيءَ رستي پوكى ڪرڻ. جيڪي مختلف حالتن ۾ ماحول ۽ ضرورت مطابق عمل ۾ آندا وڃن ٿا. هن ٿئي طريقن مان نازڙي ڪامياب پوك آهي.

ناڙي پوك ۾ قطارن جي وچ ۾ مفاصلو سوا به کان ادائى فوت رکڻ گهرجي ۽ بونن جي وچ ۾ مفاصلو 9 انچ بيهارجي. نازڙي ڪوشش ڪري ٿريڪڻ ذريعي ڪجي. نازڙي رستي پوكى ڪرڻ جي ڪري بچ جو ڦونهڙو سٺو ٿئي ٿو.

ناڙيءَ واري پوك سان اوڙيون سڌيون ۽ کليل ٿين ٿيون، جن مان هوا ۽ سج جي روشنی آسانيءَ سان گذر ڪري ٿي ۽ انهن جي موجودگيءَ ۾ بونا پنهنجو کاظ خوارake پن رستي بهتر نموني تيار ڪن ٿا، جنهن ڪري بونن جي وڌويجهه سئي ٿئي ٿي.

ناڙيءَ واري پوك ۾ گڏ، ڪيمائي پاڻ ۽ جيت مار دوائون آسانيءَ سان، ٿوري وقت ۾ ۽ بهتر نموني ڏئي سگهجن ٿيون.

سارين ۾ پوكى:

سارین جي عام مندائتي فصل ۾ به آخری پائی ڏيڻ کان پوءِ گپ ۾ سورج مکيءَ جو بچنگي سگهجي ٿو. پر ان ريت پوكى ڪرڻ لاءِ بچ کي چھه (6) ڪلاڪ پائیءَ ۾ پُسائي پوءِ چنجي ته ڦونهڙو وڌيڪ سٺو ٿيندو.

گپ ۾ پوكيل سورج مکيءَ جيستائين سارين جو لابارو ٿيندو، تيستائين ڦونهڙو ڪري ويندو ۽ لاباري کان پوءِ پنهنجي بهتر نشونما ڪري سگهندو. ان پوك تي خرج تمام گهٽ اچي ٿو ۽ وقت جي بچت به ٿئي، پر ان فصل مان ايٽري پيداوار نه لهندی.

زيرو ٿليج نازيءَ رستي پوك:

پائی ۽ خرج بچائڻ لاءِ سورج مکيءَ جي دوباري فصل طور سارين جي فصل مان واندي ٿيل زمين ۾ فوري طور تي زيرو ٿليج نازيءَ رستي پوكى سگهجي ٿو. زيرو ٿليج نازيءَ ذريعي پوكى ڪرڻ سان زمين کي هر ڏئي ٺاهڻ جي ضرورت ٿئي پوي. هيءَ نازيءَ زراعت کاتي سنت جي زرعی انجينئرنگ واري شعبي جي ڪنهن ويجهي آفيس سان مشورو ڪري وٺڻ گهرجي يا ڪنهن پاڙي واري زميندار وٽ هجي ته اها استعمال ڪجي. زيرو ٿليج نازيءَ رستي پوكى ڪرڻ لاءِ اوڙن جي وچ ۾ ايدائي فوٽن جو مفاصلو رکجي.

ٻئي پوك:

سورج مکي ڪمند جي فصل ۾ ٻئي پوك طور به پوكيو وڃي ٿو، جنهن لاءِ سره ۽ بهار جي مندن ۾ ڪمند پوكى ڪري جيڪو پائی ڏجي، انهيءَ پائيءَ کان پوءِ جيئن ئي زمين وٽ ۾ اچي ته سورج مکيءَ جي نازيءَ رستي ڪمند جي اوڙن جي وچ ۾ سورج مکيءَ جي پوكى ڪري وڃجي. ڪمند ۾ سورج مکي پوكڻ سان سورج مکي ڪمند جي ئي پائيءَ ۽ پاڻ تي راس ٿئي ٿو ۽ ڪمند ۾ پوكيل سورج مکيءَ مان ايٽري آمدنی ٿي وڃي ٿي، جنهن مان ڪمند جو خرج آسانيءَ سان لمي وڃي ٿو.

ڪيمائي پاڻ جي گهرج (Requirement of Chemical Fertilizer):

ڪيمائي پاڻ استعمال ڪرڻ لاءِ پنهنجي فصل واري زمين جي متيءَ جي چڪاس ڪرائي پوءِ پاڻ ڏيڻ گهرجي ته وڌيڪ بهتر آهي، پر مجبوريءَ واري حالت ۾ سورج مکيءَ لاءِ سفارش ڪيل زمين ۾ هيئينءَ ريت پاڻ ڏيڻ گهرجي:

ڪيمائي پاڻ جون سفارشون

فصل	پاڻ جو قسم	پاڻ جو مقدار في ايڪڙ	پاڻ ڏيڻ جو وقت
موڪي فصل	نائڙوفاس	2 ٻوريون	پوكيءَ وقت
	يوريا	هڪ ٻوري	پهرينءَ پائيءَ تي
دوباري فصل	نائڙوفاس	2 ٻوريون	پوكيءَ وقت
	يوريا	اڏ ٻوري	پوكيءَ وقت

ڪيمائي پاڻ ڏيڻ وقت ان ڳالهه جو خيال رکڻ گهرجي ته جيڪڏهن ڪنهن سبب جي ڪري سورج مکيءَ

ڪلرائي زمينه پوکلو هجي ته اون زمينه فصل کي ڪيمائي پاڻ نه ٿجي. جڏهن ته عام زمينه سورج مُکي پوکلو جي صورت ۾ سفارش ڪيل فاسفورس واري پاڻ کي گرييل سريل وٺائڻ جي پاڻ سان گدائی ڏيڻ گهرجي ته فاسفورس بوئن کي وڌيڪ مؤثر نموني مهيا ٿي ملندو ۽ فاسفورس واري پاڻ جي هڪ بوريءَ کي بن وٺائڻ جي پاڻ جي بوريءَ جي نسبت سان پاڻ ۾ ملائي پوءِ چنجي.

بوئن جو تعداد (Plant Population):

سورج مُکيءَ جي فصل مان بهتر پيداوار وٺائڻ ڪاڻ ٻوئن جو تعداد 20 کان 25 هزار في ايڪڙ هجڻ ضروري آهي.

گڏءِ مئي چارڻه (Interculturing & Earthing up):

سورج مُکيءَ جي فصل ۾ به بين فصلن جيان گندگاهه ڦئي ان سان کاد خوراڪ ۾ پاڳي پائيوار ٿين ٿا ۽ فصل ۾ جيتن جو حملو به وڌي ٿو، جنهن جي ڪري فصل جي صحيح نشونما نئي ٿئي. ان ڪري هن فصل ۾ ٿي گڏون ڏيڻ جي ضرورت پوي ٿي، انهن گڏن مان پهريون گڏ پهريون پائيءِ ڏيڻ کان اڳ ۾ ڏيڻ گهرجي ۽ باقي به گڏون پئي ۽ نئي پائيءِ کان پوءِ جيئن ئي زمينه وٺ ۾ اچي ته ڏيڻ گهرجن. فصل ۾ گڏون ڏيڻ سان زمين گللي ٿي ۽ پاڙون صحتمند ٿي بوئي تائين گھربل مقدار ۾ خوراڪ پهچائين ٿيون ۽ ساڳي وقت جيتن جو حملو گهٽ نئي ٿو.

سورج مُکيءَ جي ٻوئن جي چوڌاري مئي چارڻه سان پيداوار ۾ بهتريءَ جا نتيجا سامهون آيا آهن تنهن ڪري جڏهن ٻوتا هڪ فوت جيترائين ته انهن جي چوڌاري شام جي وقت مئي چارڻهجي.

پائيءِ ڏيڻ (Water Schedule):

فصل جي پائيءِ گهرج جو دارومدار آبهوا، زمين جي قسم ۽ زمين جي سيءِ رکڻ واري صلاحيت تي آهي. پنهنجي فصل جي حالت کي ڏسي ۽ پائيءِ جي موجودگيءَ کي ذهن ۾ رکي فصل کي پائيءِ ڏيڻ گهرجي. سورج مُکيءَ کي پهريون ۽ جڏهن فصل کيري ڏئر تي هجي ته اهي پئي پائيءِ هر حال ۾ مقرر وقت تي ڏيڻ گهرجي.

هن فصل کي هيٺينءَ ريت عام طور تي پائيءِ ڏيڻ جي ضرورت نئي ٿي.

سورج مُکيءَ کي پائيءِ جي گهرج

پائين جو تعداد	باهار ۽ سره جا فصل
پهريون پائيءِ	پوكيءَ جي 21 ڏينهن کان پوءِ
بيو پائيءِ	پهريئن پائيءِ جي 15 ڏينهن کان پوءِ
ڦيون پائيءِ	فصل ۾ جڏهن گل اچڻ شروع ٿين
چوئون پائيءِ	جڏهن فصل کيري ڏئر تي هجي

نڪسانڪار جيت (Insect Pests)

سورج مُكِيَءَ جي فصل تي اچي مك، سائي مهلي، بوجاري ڪينئين ۽ لشکري ڪينئين جو حملو ٿئي ٿو. ليڪن آنهن جي ضابطي جو دارومدار پيسٽ اسڪانوٽنگ يعني جيتن جي جاچ پڙتال تي آهي. جنهن ذريعي جڏهن به ڪو هڪرو يا هڪ کان وڌيڪ جيت نڪسان واري حد تي پهئل هوندا، تڏهن آنهن جي خاتمي لاءِ ڪنهن مؤثر ڪيمائي دوا جو ڦوهارو ڪجي.

جهار هڪڻ:

سورج مُكِيَءَ جي فصل ۾ جهار جو مسئلو عام آهي، هن فصل ۾ جيئن گل ترڻ لڳن ٿا ته مختلف پکي خاص طور چتون (طوطا) وغيره اچي ڪرڙكن ٿا. جن جي حملی سبب پهچندر نڪسان کان بچڻ لاءِ لاباري ۽ ول کي ڳاهي وائرى اناج ڪڻ تائين چڱيءَ طرح جهار هڪڻ گهرجي.

لابارو، ڳاهه ۽ ذخiro : (Harvesting, Threshing & Storage)

جڏهن سورج مُكِيَءَ جي گلن جو هيٺيون پاسو سائي رنگ مان ڦري پيلو ٿي وڃي ته لابارو ڪڻ گهرجي. لاباري کان پوءِ گلن کي ديري ۾ اهڙي طرح پکيرزي رکجي. جيئن آهي هڪ ٻئي کان الڳ هجن، بي صورت ۾ آهي چڱيءَ طرح نه سُڪي سگهنداءِ آنهن ۾ سينوار جڻ جو خترو رهندو. سڪائڻ لاءِ پکيرزيل گلن کي وقت صفا سڪڻ تائين اٿلائيو رهجي. صفا سڪل گلن کي سورج مُكِيَءَ واري ٿريشور ذريعي يا وري جيڪڏهن ول ٿوري هجي ته ڏنبن سان سثي آن ڏار ڪري وڪرو ڪجي.

پيداوار (Yield):

سورج مُكِيَءَ جي موجود جنسن ۾ 25 کان 30 مڻ في ايڪڻ پيداوار ڏيڻ جي صلاحيت آهي، ان لاءِ جيڪڏهن مٿين ڏسيل ڳالهين تي عمل ڪيو ويندو ته يقيناً اها پيداوار حاصل ڪري سگههي.

خریف جي پاچین جي پوك

ڪيمائي پاڻن لاءِ مشورو:

جيئن ته زمينون مختلف قسمن جون ٿين ٿيون، جهڙوک؛ وارياسيون، لتياسيون، پڪيون، ڪلر وغيره واريون. ان ڪري هر قسم جي زمين لاءِ پاڻ مختلف قسم جو مختلف وزن ۾ ڏيو هوندو آهي جنهن لاءِ زمين جي مٿي ليبارٽريءَ مان چڪاس ڪرائڻي هوندي آهي ته جيئن پتو پوي ته زمين ڪهڙي قسم جي آهي ئه ان کي ڪهڙو پاڻ ۽ ڪيترو ڏيڻ گهرجي. ليبارٽريون زراعت ڪاتي حڪومت سند ٻاران گھٺو ڪري هر ضلعي اندر قائم ٿيل آهي، جيڪي معمولي في وصول ڪرڻ سان مٿي چڪاس ڪري ڏين ٿيون. ڪافي جاين تي اهو ڏئو ويو آهي ته ڪلراين ۽ پڪين زمين ۾ به آبادگار بي اي پي پاڻ ڏين ٿا، جڏهن ته اهڙين زمين ۾ بي اي پي پاڻ منع ٿيل آهي جنهن جي جاءِ تي ايس ايس پي يا ئي ايس پي وغيره ڏيو آهي، ان ڪري جتي پاچيون پوكتيون هجن اتي جي پهريان ليبارٽريءَ مان مٿي چڪاس ڪرائي. ڪيمائي پاڻ ڏيڻ جي لاءِ ان گاللهه جو به خاص خيال رکجي ته پاڻ چڻي چڏي نه ڏجي پر پاڻ ڏئي مٿان هڪم پاڻي ڏيڻ گهرجي.

ڪيمائي پاڻ ڪوشش ڪري بولن جي پاڙن وٺ ڏيڻ گهرجي. سجي زمين ۾ چڻ سان هڪ ته پاچيءَ وارن بولن کي پاڻ گهٽ ملي ٿو ۽ خالي زمين ۾ وجي ڪري ٿو، جنهن جي ڪري پاڻ زيان به ٿئي ٿو ۽ زمين جي خالي جاين تي پاڻ پوڻ سان گندگاهه گھٺو زور وٺي وجي ٿو.

زمين جي چونڊ ۽ تياريءَ لاءِ مشورو:

پاچين جي پوکيءَ لاءِ ڪوشش ڪري نرم لتياسي زمين جي چونڊ ڪجي ته جيئن پاچيون ڀليون ٿين. تياريءَ ۾ خاص طور تي زمين جي سنوت ۽ اونهن هرن ڏيڻ تي خاص زيان ڏيڻ گهرجي. زمين جي سنوت لاءِ جيڪڏهن سهولت موجود هجي ته ليزر ليولنگ مشين استعمال ڪجي.

بح سيءَ تي هڻ جو مشورو:

بح جون چنگيون يا بيجاري جو رونبو كرين کي پهريان پاڻي ڏئي جتي سيءَ هجي اتي هڻ گهرجي. سيءَ تي پوكيل پاچي جلد ڦئي ٿي ۽ تيار به تڪڙي ٿئي ٿي.

چیزل پلو هٹن جو مشورو:

عام طور تي زمين اندر سخت تهه جڙي پوي ٿو، جنهن جي ڪري پيداوار گهٽ لهي ٿي. ان ڪري سخت تهه کي ٿوڙل لاء ضروري آهي ته هر ٽئين سال زمين ۾ چیزل پلو ضرور هٹن گهرجي.

چیزل پلو هٹن سان نه صرف زمين اندر جڙيل سخت تهه ٿي پوي ٿو، پر ساڳئي وقت چیزل پلو جي اها به خاصيت آهي ته اهو زمين اندر راجا ۽ بسڪ پلو کان گھٽو اونهو به وڃي ٿو ۽ زمين کي اثنائي به بلڪل نتو ۽ زمين جو مئيون طاقت وارو تهه به پنهنجي جاءه تي برقرار رهي ٿو.

وثائچ جي پاڻ ڏيڻ جو مشورو:

سند جي زمين ۾ هڪ سڀڪڙو کان به ناميائي مادو گهٽ آهي، جيڪو زمين مان سٺي پيداوار ڪلن لاء بلڪل ناكافي آهي جنهن کي وڌائڻ لاء ضروري آهي ته زمين کي هر ٽئين سال وٺائچ جو گريل سڙيل پاڻ ضرور ڏيڻ گهرجي. وٺائچ جو پاڻ پاچين پوكڻ کان پهرين زمين ۾ 150 کان 200 مڻ في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي پاڻ ڏيڻ وقت ان جي گريل سڙيل هجڻ جي پڪ ضرور ڪرڻ گهرجي فصل ۾ تازو وٺائچ جو پاڻ هرگز نه وجھٽ گهرجي. چاڪاڻ ته هڪ طرف وٺائچ جي تازي پاڻ م زمين کي سڌارڻ واري گهربل طاقت ناهي هوندي ۽ ٻئي طرف ان ۾ گندگاهه جا ٻچ موجود هوندا آهن. ان کان علاوه ڪچو پاڻ زمين ۾ وجهي پاچيون پوكڻ سان پاچين کي اڻو هي لڳي ٿي ۽ پاچين جي فصل ۾ نقصان ٿئي ٿو. وٺائچ جو پاڻ پاچيون پوكڻ کان هڪ مهينو پهرين زمين ۾ وجهي هڪدم هرن ذريعي ملائي مئان پاڻي ڏيڻ گهرجي. پاڻي ڏيڻ کان پوءِ جڏهن زمين وٺ ۾ اچي ته هر ٿئي وري ريج ڪجي ۽ پيهر جڏهن زمين وٺ ۾ اچي ته هر ٿئي زمين کي تيار ڪجي.

پاچين ۾ پاڻ ۽ پاڻيءَ جي استعمال لاء مشورو:

پاڻي پاچين کي گھٽو هرگز نه ٿجي ۽ خاص طور تي کرين تي پوکيل پاچين ۾ پاڻي اهڙي طرح ٿجي جيئن چنگين لڳل بولن تائين صرف سيءَ پهچي پر اهي پاڻيءَ هرگز نه بُڏن چاڪاڻ ته سيءَ واري پاچي تمام گھٽي سٺي ٿي. سڀني پاچين کي پوکيءَ کان پوءِ به ٿي پاڻي تڪڙا تڪڙا ڏيڻ گهرجي.

ٻيغارو پوکڻ لاء مشورو:

ٻيغاري رستي پوکجندر ٻيغارو جهڙوک؛ مرچن، واڱن، بصرن، گوبى ٺمائڻ وغيره جي ٻيغاري تيار ڪرڻ لاء هٻئين طرقي کي اختيار ڪجي:

ٻيغارو بگهين اپين پڙين جي شڪل وارين پارين ۾ پوکجي. اهڙين پارين ۾ لٿ واري مڻي وجهي، زمين جي سطح کان مڻي ڪري وچ مان اهڙي طرح ناليون ڪيجهن، جيئن جيڪڏهن پاڻي ڪنهن به سبب جي ڪري گھٽو ٿي وڃي ته اهو نالين ۾ و هي وڃي ۽ ٻيغارو گھٽي پاڻيءَ جي ڪري سڙي نه ان کان پوءِ ڪي پن ۽ بيو گند ڪچرو سازي خاڪ تيار ڪجي اها چار (خاڪ) جڏهن نڙي وڃي ته جنهن به پاڻيءَ جو ٻيغارو پوکڻو هجي ان جو بچ لٿ واري مڻيءَ تي چئي، مئان خاڪ ايتربي وجهجي جيئن پچ چگيءَ طرح يڪجي وڃي ۽ يڪيل بچ کي هٿ واري ڦوھاري سان پاڻيءَ جو ڦوھاري ڪري مئان ڪن يا سارين جي پلال سان ڊكى چڏجي، جنهن بعد روزانو ڪن جي مئان هٿ واري ڦوھاري سان تيستائين پاڻيءَ جو ڦوھارو ڪجي جيستائين بچ مڪمل قشي ويحي، جنهن بعد پاڻيءَ جو ٻئي ٽئين ڏينهن ڦوھارو ڪبو رهجي ۽ جڏهن ٻيغارو وڌو ٿي وڃي ته ڪي ڪانا هئائي چڏجن.

جيتن ۽ بيمارين لاءِ مشورو:

پاچين ۾ بن قسمن جا جيت هوندا آهن، هڪڙا اهي جيڪي پاچين کي نقصان پهچانن ٿا، مثال طور اچي مک، سائو مهلو، ٿرڙو، سائو ڪينون، لشکري ڪينون وغيره ۽ بيا وري اهي جيت آهن جيڪي فصل کي نقصان نئا پهچانن پر نقصان وارن جيتن کي کائي پنهنجو پيٽ پرين ٿا. ان ڪري اهڙن جيتن کي هاري دوست جيت به چيو وجي ٿو. جن ۾ پنيپوريون، دينپيو، ٿتبليون وغيره اچي وجن ٿيون. ان ڪري پاچين ۾ جيتن جي نقصان کان بچڻ لاءِ زهرن جو ڦوهارو گهٽ ڪجي ۽ هيٺين ڳالهين تي ڌيان ڏجي:

ٻاچهري جي آن جو استعمال:

جيڪڙهن پاچيءَ ۾ ڪينن جو حملو گهٽو هجي ته بنن سان ٻاچهريءَ جي ان جي لپ چڻي چڏجي ته ان تي پكي ايندا جيڪي ٻاچهريءَ جي ان کي کائڻ سان گڏ ڪينن جو به خاتمو اٿي چڏيندا.

صرف ۽ پائيءَ جو ڦوهارو:

جيڪڙهن پاچيءَ ۾ رس چوست وارا جيت هجن ۽ پنن تي مئي يا سٺپ يا ڪاري ماڪيءَ جهڙي حالت هجي ته هڪ چمچو صرف جي پائوبر جو ڪلهي واري ڦوهاري جي ببي ۾ پائيءَ ۾ وجهي ڦوهارو ڪجي ته ڪافي حد تائين تدارڪ ٿي ويندو.

نم جي پنن جي ڳار جو استعمال:

نم جي ڏدهه (10) ڪلوگرام ساون پنن کي ڪنهن برم ۾ وجهي ايترو پائيءَ پرجي جيتن پن چڱيءَ ريت پسي وجن. جنهن بعد انهن کي باهه تي ڪاڙهجي ۽ ايتري تائين ڪاڙهجي جيتن پائiene سکي هڪ لئر وجهي بچي. بچيل هڪ لئر ڳار کي سنهي ڪپڙي ۾ چائڻي ڪنهن بوتل ۾ وجهي رکجي. جڙهن پوكيل پاچين تي معمولي جيتن جو حملو نظر اچي ته ان وقت ان بوتل مان 100 ملي لئر ڪلهي واري ڦوهاري جي ببي ۾ وجهي ڦوهارو ڪجي ۽ وري اين ڏينهن بيو ڦوهارو ڪجي. نم جي ڳار جو ڦوهارو ڪرڻ سان جيتوڻيڪ جيت مرندا ڪون پر اهي واڻيءَ مان پجي ويندا ۽ باهران وري بيا نقصانڪار جيت واڻيءَ ۾ داخل نه ٿيندا.

ٿوم جو ڦوهارو:

هڪ ڪلو ڪتيل ٿوم، 20 چانهه وارا چمچا (100 گرام) سرف يا صابٽ، 20 چانهه وارا چمچا گاسليٽ ۽ 5 لئر پائiene جو ڳار ٿاهيو. جنهن لاءِ ٿوم گاسليٽ ۾ 24 ڪلاڪ پسائي رکجي ان کان پوءِ ان ۾ صرف يا صابٽ ۽ پائiene وجهي چڱي طرح هلائي هلائي چائيل ڳار مان هڪ حصو ۽ 20 حصا پائiene ملائي پاچين تي ڦوهارو ڪجي ته جيت ضابطي ۾ رهندما.

ڦوندي جو ڦوهارو:

ڦوندي جي هڪ ڪلو گرام پنن کي گھوٽي هڪ سؤ لئر پائiene ۾ چڱيءَ طرح ملائي پاچين تي ڦوهارو ڪريو ته پنن تي داغن وارين بيمارين کان بچاءِ ۾ مدد ملندي. ڦوهاري لاءِ حامن جي دڪانن تي استعمال ٿيندڙ هٿ وارو ڦوهارو ڪجي ته جيت ضابطي ۾ رهندما.

چند پيون ڳالهيوون:

1. پاچین ۾ گندگاهه کي هرگز وڌن نه ڏجي چاڪاڻ ته گندگاهه جي اندر جيت جٿيا وڌيک شدت اختيار ڪن ٿا ۽ پاچين جي خوراڪ ڪٿي انهن کي ڪمزور به ڪن ٿا.
2. نائتروجن وارو پاڻ گهڻو نه ڏجي. گهڻو ڏيڻ سان پاچيون ڪچ ۽ ساوڪ وڌيڪ ڪن ٿيون جنهن جي ڪري جيتن جو حملو وڌي ٿو وڃي.
3. بيمار ٻج يا ٻيجارو هرگز نه پوكجي.
4. پاچين جي روزانو حاج ڪبي رهجي.
5. زرعی زهرن جو شروعات ۾ تڪڙو ڦوھارو ڪرڻ کان پاسو ڪرڻ گهرجي.
6. پاچيءَ جي چوڙاري ٻن سان سورج مکي، مکئي يا جوئر جون قطارون ضرور پوكجن چاڪاڻ ته انهن قطارن ۾ جڏهن آن ٺنهدو ته پکي آن جي لاري فصل ۾ ايندا ۽ اتي پاچيءَ ۾ موجود ڪيئن کي به چڳن لڳندا. جنهن جي ڪري پاچيءَ ۾ هروپرو زهرن جو ڦوھارو نه ڪرڻو پوندو.

(Okra/ oady Finger) پيندي

پوکيءَ جو وقت: نومبر کان مارچ تائين

ٻج جو مقدار: کرين تي 4 کان 5 ڪلوگرام ۽ نازيءَ لاءِ 10 کان 12 ڪلوگرام في ايڪڙ.
نوٽ: جيئن ته عام طور تي خريدار ڪڇيون ۽ نرم پيندينion خريدڻ کي پسند ڪن ٿا. ان ڪري کي زميندار 20 کان 25 ڪلو في ايڪڙ ٻج ڏين ٿا، جنهن جي ڪري گهاڻين پيندين مان اهرو مال ملي ٿو پر پوءِ گهاڻين پيندين ۾ جيتن جي ضابطي لاءِ خاص قدم ڪلنا پون ٿا.
پوکيءَ جو طريقو: کريا ۽ نازيءَ

مفاصلو: کرين لاءِ ايدائي کان ٿي فوت ۽ نازيءَ لاءِ ڏيءَ کان به فوت.

ڪيميائي پاڻ: 1 1/2 بوري بي اي پي، 1 بوري ايس او پي ۽ اذ بوري يوري يا 3 بوريون زرخيز (8:23:18) پوکيءَ وقت ڏجي، هڪ بوري يوري گلن نڪرڻ وقت ۽ هڪ کان ڏيءَ بوري يوري 2 کان 3 چوندا ڪرڻ بعد ڏيڻ گهرجن.

پائڻي: شروع ۾ هفتني ۽ گل پاڻي تي ٿئين چوئين ڏينهن ڏجي.

(Chillies) مرچ

پوکيءَ جو وقت: ٻيجارو تيار ڪرڻ: فيبروري، مارچ ۽ جون جولاءَ.

رونبو: مارچ اپريل ۽ جولاءَ آڪست

ٻج جو مقدار: اذ ڪلو في ايڪڙ.

پوکيءَ جو طريقو: کريا پوك.

مفاصلو: کريي کان کريي جو مفاصلو 3 فوت ۽ ٻونن جو مفاصلو ڏيءَ فوت.

ڪيميائي پاڻ: بي اي پي ڏيءَ کان 2 بوريون يوري اذ بوري ۽ ايس او پي هڪ بوري يا زرخيز

(8:23:18) جون 3 ٻوريون في ايڪڙ پوكيءَ وقت، اذ ٻوري ٻوريا گل نڪرڻ تي، اذ ٻوري ٻوريا ڦريون نڪرڻ تي ۽ پوءِ اذ ٻوري ٻوريا في ايڪڙ هر ٻن چونبن بعد ڏجي.
پائી: هفتني ڏڀي جي وقفي سان يا گهرج مطابق.

واڳڻ (Brinjal / Egg plant)

پوكيءَ جو وقت: بگھين جنسن جو ٻيچارو فيبروريءَ ۾، ۽ رونبو اپريل ۾ ڪجي ۽ گول جنسن جو ٻيچارو مئي جون ۽ رونبو جولاءَ آگست ۾ ڪجي.
ٻج جو مقدار: 200 کان 250 گرام في ايڪڙ ٻيچاري لاءِ.
پوكيءَ جو طریقو: کريا.

مفاصلو: کرين جو مفاصلو 3 فوت ۽ ٻوڻن جو مفاصلو 2 فوت رکجي.

ڪيمائي پاڻ: دي اي پي ڏڀي کان 2 ٻوريون، ٻوريا اذ ٻوري ۽ ايس او پي هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) پوكيءَ وقت ۽ باقي سوا ٻوري ٻوريا گل نڪرڻ تي ۽ سوا ٻوري ٻوريا مال لڳڻ تي ڏجي.

پائી: پهريون پائી ٿئين چوئين ڏينهن ۽ بعد ۾ موسم ۽ فصل جي حالت کي نظر ۾ رکندي 8 کان 10 ڏينهن جي وقفي سان ڏينڻ گهرجي.

گوار (Cluster bean)

پوكيءَ جو وقت: فيبروري کان مارچ ۽ جولاءَ کان آگست.

ٻج جو مقدار: 2 کان 3 ڪلوگرام في ايڪڙ.

پوكيءَ جو طریقو: ناڻي ۽ کريا.

مفاصلو: قطار کان قطار ۽ کرئي کان کرئي جو مفاصلو 3 فوت.

ڪيمائي پاڻ: دي اي پي هڪ کان 2 ٻوريون، ٻوريا هڪ ٻوري ۽ پوشاش هڪ ٻوري يا زرخيز (8:23:18) جون 3 ٻوريون في ايڪڙ پوكيءَ وقت، باقي هڪ ٻوري ٻوريا به دفعا پندرهين پندرهين ڏينهن ڏجي.

پائી: 10 کان 15 ڏينهن جي وقفي سان يا گهرج مطابق ڏجي.

ميها (Indian Squash)

پوكيءَ جو وقت: فيبروري کان مارچ ۽ جولاءَ کان آگست

ٻج جو مقدار: به کان ايدائي ڪلو گرام في ايڪڙ ڏجي.

پوكيءَ جو طریقو: ويڪرن کرين (بنن) تي ڪجي جنهن لاءِ 4 کان 6 فوت ويڪرا کريا (بنا) تيار ڪجن ۽ ٻوڻن جو مفاصلو ڏڀي کان 2 فوت رکجي.

ڪيمائي پاڻ : ڏيءَ بوري بي اي پي، اذ بوري يوري ايس او پي يا 3 بوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوكيءَ وقت، باقي اذ بوري يوري گلن اچڻ تي ۽ باقي اذ بوري يوري في ايڪڙ هر ڦن کان چئن چوندن بعد ضرورت مطابق ڏبو رهجي.

پاڻي: هفتني ڏيءَ جي وقفي سان يا گهرج مطابق ڏجي.

ڪريلا (Bitter gourd)

پوكيءَ جو وقت: فيبروري کان مارج ۽ جون کان جولاءُ

ٻج جو مقدار: 3 کان سايدا 3 ڪلو گرام في ايڪڙ ڏجي.

پوكيءَ جو طريقو: ويڪرن کرين (بن) تي ڪجي جنهن لاءُ مفاصلو هڪ کان ڏيءَ فوت رکجي.

ڪيمائي پاڻ : بي اي پي هڪ کان ڏيءَ بوري يوري اذ بوري ۽ ايس او پي هڪ بوري يا 3 بوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوكيءَ وقت، باقي هڪ بوري يوري گلن اچڻ تي ۽ هڪ بوري يوري هر ڦن چوندن بعد ڏيڻ گهرجي.

پاڻي: هفتني ڏيءَ جي وقفي سان يا گهرج مطابق ڏجي.

ديسي توري (Ridged gourd)

گيهَا توري (Luffa gourd)

پوكيءَ جو وقت: فيبروري کان مارج ۽ جون کان جولاءُ

ٻج جو مقدار: به کان ادائی ڪلو گرام في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي.

پوكيءَ جو طريقو: 6 کان 8 فوتن جا ويڪرا کريا (بن) تيار ڪري ٻوئن جو مفاصلو 2 فوت رکجي.

ڪيمائي پاڻ : بي اي پي ڏيءَ بوري. ايس او پي هڪ بوري ۽ اذ بوري يوري في ايڪڙ پوكيءَ وقت، باقي اذ بوري يوري گلن اچڻ تي ڏجي ۽ بعد ۾ يوري هر ٻن کان ڦن چوندن بعد ضرورت مطابق ڏيڻ گهرجي.

پاڻي: هفتني ڏيءَ جي وقفي سان يا گهرج مطابق ڏجي

ڪدو (Bottle gourd)

پوكيءَ جو وقت: نومبر کان مارج

ٻج جو مقدار: 2 کان 1/2 2 ڪلو گرام في ايڪڙ

پوكيءَ جو طريقو: ويڪرن کرين (بن) تي.

مفاصلو: کرین جو مفاصلو 8 کان 12 فوت ۽ پوڻن جو مفاصلو 2 فوت.

ڪيمائي پاڻ : دي اي پي ڏيءَ بوري کان به بوريون، يوريا اذ بوري ۽ ايس او پي هڪ بوري في ايڪڙ پوكيءَ وقت باقي هڪ بوري يوريا گلن نڪڻ وقت ۽ ميوو نهڻ وقت ڏينڻ گهرجي
پاڻي: هفتني جي وقفي سان يا گهرج مطابق ڏجي

گرو (Musk melon)

پوكيءَ جو وقت: جنوري کان فيبروري ۽ جون کان جولاءَ

چ جو مقدار: 2 ڪلو گرام في ايڪڙ ڏجي.

پوكيءَ جو طريقو: ويڪرن کرین (بنن) تي.

مفاصلو: 6 فوت ويڪرا کريا (بننا) ۽ پوڻن جو مفاصلو ڏيءَ کان به فوت.

ڪيمائي پاڻ : دي اي پي هڪ کان به بوريون، يوريا هڪ بوري ۽ پوڻاش هڪ بوري يا 3 بوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوكيءَ وقت باقي هڪ بوري يوريا به دفعا پندرهين ڏينهن ڏجي.

پاڻي: 10 کان 15 ڏينهن جي وقفي سان ڏجي.

چانهيون (Water melon)

پوكيءَ جو وقت: فيبروري کان جولاءَ.

چ جو مقدار: 2 ڪلوگرام في ايڪڙ.

پوكيءَ جو طريقو: ويڪرن کرین (بنن) تي.

مفاصلو: 6 فوت ويڪرا کريا (بننا) ۽ پوڻن جو مفاصلو ڏيءَ کان 2 فوت.

ڪيمائي پاڻ: دي اي پي هڪ کان به بوريون، يوريا هڪ بوري ۽ پوڻاش هڪ بوري يا 3 بوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوكيءَ وقت باقي هڪ بوري يوريا به دفعا پندرهين ڏينهن ڏجي.

پاڻي: 10 کان 15 ڏينهن جي وقفي سان يا گهرج مطابق ڏجي.

کيرا (Cucumber)

پوكيءَ جو وقت: فيبروريءَ کان مارج ۽ جون کان جولاءَ.

چ جو مقدار: 2 ڪلوگرام في ايڪڙ.

پوكيءَ جو طريقو: کريا (بنن) تي.

مفاصلو: کرین جو مفاصلو 2 کان $2\frac{1}{2}$ ميتر ۽ پوڻن جو مفاصلو هڪ فوت.

ڪيمائي پاڻ: دي اي پي ڏيءَ بوري، يوريا اذ بوري ۽ ايس او پي هڪ بوري يا 3 بوريون زرخيز

(8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ هڪ ٻوري ڀوريا گل نڪڻ تي ۽ باقي ڀوريا مُني ٻوري هر چوندي بعد ڏجي.

پائي: هفتني ڏيءَ جي وقفي سان يا گهرج مطابق ڏجي.

لاهوري گجر (Sweet Potato)

پوکيءَ جو وقت: اپريل کان مئي ۽ جولاءَ کان آگسٽ.

ٻج جو مقدار: 6 انچ جي ولين جا ٺڪرا 5 مڻ في ايڪڙ.

پوکيءَ جو طريقو: کرين (بثن) تي.

مفاصلو: کريي کان کريو 2 کان ادائى فوت ۽ بوئي کان بوئو اذ کان مُنو فوت.

ڪيميانئي پاڻ: دي اي پي هڪ کان به ٻوريون، ڀوريا هڪ ٻوري ۽ پوئاش هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت باقي هڪ ٻوري ڀوريا به دفعا پندر هيٺ ڏينهن ڏينهن ڏجي.

پائي: پهريان به ٿي پائي تڪڙا، بعد ۾ ڏهين، ڏينهن ضرورت مطابق.

ونگا (long melon)

پوکيءَ جو وقت: جنوري کان فيبروري.

ٻج جو مقدار: هڪ کان ڏيءَ ڪلوگرام في ايڪڙ

پوکيءَ جو طريقو: 4 کان 5 فوئن جي ويڪرن کرين (بثن) تي هڪ هڪ فوت جي مفاصلی تي چنگيون هنجن.

ڪيميانئي پاڻ: دي اي پي هڪ کان به ٻوريون، ڀوريا هڪ ٻوري ۽ پوئاش هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت باقي هڪ ٻوري ڀوريا به دفعا پندر هيٺ ڏينهن ڏجي.

پائي: هفتني ڏيءَ جي وقفي سان ضرورت مطابق ڏجي.

سنڌ يا ادرڪ (Ginger)

پوکيءَ جو وقت: مارچ کان اپريل.

ٻج جو مقدار: 10 کان 12 مڻ گنڍيون في ايڪڙ.

پوکيءَ جو طريقو: کريا.

مفاصلو: کريي کان کريي جو مفاصلو ڏيءَ فوت ۽ 6 انچ بوئي کان بوئي جو مفاصلو.

ڪيميانئي پاڻ: 3 کان 1/2 ٻوريون دي اي پي، ڀوريا اذ ٻوري ۽ ايس او پي هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت پوءِ جولاءَ ۾ هر گڏ کان پوءِ هڪ ٻوري ڀوريا ڏيٺ گهرجي. فصل کي گهٽ ۾ گهٽ 4 گڏون ڏيٺ گهرجن.

پاٹي: پوكيءَ كان پوءِ به ئى تكزا پاٹي دجن بعد ٢ هر هفتى گهرج مطابق دېن گهرجي.

هيد (Turmeric)

پوكيءَ جو وقت: مارچ كان اپريل.

بچ جو مقدار: 15 كان 17 مڻ گڙيون في ايڪڙ.

پوكيءَ جو طريقو: كريا.

مفالصلو: كريي كان كريي جو مفالصلو ڏيڍ فوت ٦ انچ بوئي كان بوئي جو مفالصلو.

ڪيميانائي پاڻ: 3 كان ١/٢ ٻوريون بي اي پي، يوريا اڏ ٻوري ٤ ايس او پي هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوكيءَ وقت پوءِ جولاءِ هر گڏ كان پوءِ هڪ ٻوري يوريا دېن گهرجي. فصل کي گهڻ ٤ گڏون دېن گهرجن.

پاٹي: شروعات هڻ په ئى تكزا پاٹي دجن، بعد هر هفتى ضرورت مطابق دېن گهرجي.

خريف جي پاچين جا جيت ۽ انهن جو ضابطاً

تدارڪ	جيٽ	فصل
بيٽريڪس 400 كان 500 گرام 100 لتر پاٹي هڻ ملائي ڦوھارو ڪرييو يا ٿرائي ڪلورفون 80 ايس پي 680 گرام في ايڪڙ فصل هڻ ميووي اچڻ تي ڦوھارو ڪجي.	ميٽروي جي مك (Fruit fly)	ڪريلا، چانهيون، ميهما، گدرا، ڪدو، ڪيرا، ونگا وغيره
پلينم 80 گرام يا اميدا 60 سي سي يا ايڪثارا 24 گرام يا ايدوانتيج 200 سي سي في 100 لتر پاٹي هڻ ملائي ڦوھارو ڪجي.	سست مهلو (Aphid)	مرچ، گجرون وغيره
پلينم 80 گرام يا موونتو 125 ملي لتر يا پائريپروڪسيفين 120 ملي لتر في 100 لتر پاٹي هڻ ملائي ڦوھارو ڪجي.	اچي مك (White fly)	ڪيرا، مرچ، چانهيون، گدرا، پينديون، واڳن وغيره
ٿرائي گارڊ 30 گرام في 100 لتر پاٹي هڻ ملائي ڦوھارو ڪرييو ڪينئون هجي ته بيلتفاس 500 ملي لتر 100 لتر پاٹي هڻ ملائي ڦوھارو ڪرييو	سرنگهه ڇاهڻ وارو (Leaf minor)	ڪدو، گدرا، چانهيون وغيره
ناڪ آئوٽ يا نائيرپائائم 100 گرام يا پولو 180 كان 200 ملي لتر في 100 لتر پاٹي هڻ ملائي ڦوھارو ڪرييو. (پر ولين وارين پاچين تي پولو استعمال نه ڪجي)	سانو مهلو (Jassid)	ڪيرا، مرچ، چانهيون، گدرا، پينديون، واڳن وغيره

اوپيران 100 ملي لتر يا پائزريبن 200 سي سي يا پولو 180 كان 200 ملي لتر في 100 لتر پاڻي ه ملائي ڦوهارو ڪجي. (پر ولين وارين پاچين تي پولو استعمال نه ڪجي).	جون (Mites)	چانهيون، ميهما، گدرا، ڪدو، مرچ، پينديون، واڳن، گرونون وغيره
ڪيوراكران 400 سي سي ڪلورفينپائير 100 سي سي في 100 لتر پاڻي ه ملائي ڦوهارو ڪجي.	بصرن ه ٿوم جو (Thirps)	گرونون، واڳن، وغيره
وليم فليكس 80 سي سي يا بيلٽ 2 كان 3 سي سي يا استئور بد 175 سي سي يا تريسر 40 سي سي في 100 لتر پاني ه ملائي ڦوهارو ڪجي.	آمريڪين ڪينئون، چنڪمو ڪينئون، مڻ جو ڪينئون، لشڪري ڪينئون	ڪريلا، پينديون، ڪدو، توريون، گرونون وغيره
ڪراتي 60 سي سي يا ايڪثار 24 گرام يا اميدا 60 سي سي في 100 لتر پاڻي ه ملائي ڦوهارو ڪريو.	ڳاڙ هي ٿندڻي	ميهما، ڪريلا، توريون، ڪدو، گدرو، چانهيون، ونگا وغيره
لارسين يا بيلٽافاس 500 ملي لتر 100 لتر پاڻي ه ملائي ڦوهارو ڪريو يا ڪراتي 400 ملي لتر في ايڪڙ ڏيو.	چور ڪينئون	پينديون، مرچ، لاهوري گرونون وغيره
ڪراتي يا بيسس 300 كان 400 ملي لتر پاڻي ه ملائي ڦوهارو ڪجي.	پاڻي جو پوبت	واڳن و غيره

ربيع جي پاچين جي پوك

هن ڪتابچي کي مشورن جي لحاظ کان ڏن حصن ۾ ترتيب ڏنو ويو آهي.

1. پاچين جي پوکيءَ واسطي بنیادي مشورا.

2. فصلوار سفارشون.

3. پاچين جي جيتن جي ضابطي جي گذيل حكمي عملی (اء پي ايم)

ڪيمائي پاڻن لاءِ مشورو:

جيئن ته زمينون مختلف قسمن جون ٿين ٿيون، جهڙوک؛ وارياسيون، لتياسيون، پڪيون، ڪلر وغيره واريون. ان ڪري هر قسم جي زمين لاءِ پاڻ مختلف قسم جو مختلف وزن ۾ ڏيو هوندو آهي جنهن لاءِ زمين جي متي ليبارٽريءَ مان چڪاس ڪرائڻي هوندي آهي ته جيئن پتو پوي ته زمين ڪهڙي قسم جي آهي ئ ان کي ڪهڙو پاڻ ۽ ڪيترو ڏيٺ گهرجي. ليبارٽريون زراعت ڪاتي حڪومت سند پاران گھڻو ڪري هر ضليعي اندر قائم ٿيل آهي، جيڪي معمولي في وصول ڪرڻ سان متي چڪاس ڪري ٿين ٿيون. ڪافي جайн تي اهو ڏنو ويو آهي ته ڪلرائين ۽ پكين زمين ۾ به آبادگار بي اي پي پاڻ ڏين ٿا، جڏهن ته اهڙين زمين ۾ بي اي پي پاڻ منع ٿيل آهي جنهن جي جاء تي ايس ايس پي يا ئي ايس پي وغيره ڏيو آهي، ان ڪري جتي پاچيون پوکڻيون هجن اتي جي پهريان ليبارٽريءَ مان متي چڪاس ڪرائجي.

ڪيمائي پاڻ ڏيٺ جي لاءِ ان ڳالهه جو به خاص خيال رکجي ته پاڻ چڻي چڏي نه ڏجي پر پاڻ ڏئي مثان هڪم پاڻي ڏيٺ گهرجي.

ڪيمائي پاڻ ڪوشش ڪري بوثن جي پاڙن وٺ ڏيٺ گهرجي. سجي زمين ۾ چڻ سان هڪ ته پاچيءَ وارن بوثن کي پاڻ گهٽ ملي ٿو ۽ خالي زمين ۾ وجي ڪري ٿو، جنهن جي ڪري پاڻ زيان به ٿئي ٿو ۽ زمين جي خالي جайн تي پاڻ پوڻ سان گندگاهه گھڻو زور وٺي وجي ٿو.

زمين جي چونڊ ۽ تياريءَ لاءِ مشورو:

پاچين جي پوکيءَ لاءِ ڪوشش ڪري نرم لتياسي زمين جي چونڊ ڪجي ته جيئن پاچيون پليون ٿين. تياريءَ ۾ خاص طور تي زمين جي سנות ۽ اونهن هرن ڏيٺ تي خاص تيان ڏيٺ گهرجي. زمين جي سנות لاءِ جيڪڙهن سهولت موجود هجي ته ليزر ليولنگ مشين استعمال ڪجي.

ٻج سيءَ تي هڻ جو مشورو:

بچ جون چنگيون يا بیماری جو رونبو کرین کي پهريان پاٹي ڈئي جتي سىك هجي اتي هڻڻ گهرجي.
سيك تي پوكيل پاچي جلد ڦئي ٿي ۽ تيار به تڪڙي ٿئي ٿي.

چيزل پلو هڻڻ جو مشورو:

عام طور تي زمين اندر سخت تهه جڙي پوي ٿو، جنهن جي ڪري پيداوار گهٽ لهي ٿي. ان ڪري سخت تهه کي ٿوڙڻ لاء ضروري آهي ته هر ٽئين سال زمين ۾ چيزل پلو ضرور هڻڻ گهرجي.
چيزل پلو هڻڻ سان نه صرف زمين اندر جڙيل سخت تهه ٿئي پوي ٿو، پر ساڳئي وقت چيزل پلو جي اها به خاصيت آهي ته اهو زمين اندر راجا ۽ بسڪ پلو کان گھٺو اونهو به وڃي ٿو ۽ زمين کي اتلاني به بلڪل نٿو ۽ زمين جو مئيون طاقت وارو تهه به پنهنجي جاءه تي برقرار رهي ٿو.

وٺائڻ جي پاڻ ڏئڻ جو مشورو:

سند جي زمين ۾ هڪ سڀڪڙو کان به ناميائي مادو گهٽ آهي، جيڪو زمين مان سٺي پيداوار ڪڻ لاء بلڪل ناكافي آهي جنهن کي وڌائڻ لاء ضروري آهي ته زمين کي هر ٽئين سال وٺائڻ جو گريل سڙيل پاڻ ضرور ڏئڻ گهرجي. وٺائڻ جو پاڻ پاچين پوكڻ کان پهرين زمين ۾ 150 کان 200 مڻ في ايڪڙ ڏئڻ گهرجي پاڻ ڏئڻ وقت ان جي گريل سڙيل هجڻ جي پڪ ضرور ڪرڻ گهرجي فصل ۾ تازو وٺائڻ جو پاڻ هرگز نه وجھڻ گهرجي. چاڪاڻ ته هڪ طرف وٺائڻ جي تازي پاڻ م زمين کي سڌارڻ واري گهربل طاقت ناهي هوندي ۽ ٻئي طرف ان ۾ گندگاهه جا ٻج موجود هوندا آهن. ان کان علاوه ڪچو پاڻ زمين ۾ وجهي پاچيون پوكڻ سان پاچين کي اڏوهي لڳي ٿي ۽ پاچين جي فصل ۾ نقصان ٿئي ٿو. وٺائڻ جو پاڻ پاچيون پوكڻ کان هڪ مهينو پهرين زمين ۾ وجهي هڪدم هرن ذريعي ملائي مئان پاٹي ڏئڻ گهرجي. پاٹي ڏئڻ کان پوءِ جڏهن زمين وٽ ۾ اچي ته هر ڏئي وري ريج ڪجي ۽ پيهر جڏهن زمين وٽ ۾ اچي ته هر ڏئي زمين کي تيار ڪجي.

پاچين ۾ پاڻ ۽ پاٹيءَ جي استعمال لاء مشورا:

1. پاڻ هميشه ماڪ سڪڻ کان پوءِ پر ڦڌداري وقت تي ڏجي.
2. پاڻ اهڙي طرح سان ڏجي جيئن پاڻ پاچيءَ جي پاڙن جي پر ۾ ڪري.
3. پاڻ ڏئڻ کانپوءِ پاٹي ڏئڻ ۾ دير هرگز نه ڪجي بلڪله هڪدم پاٹي ڏجي.
4. بچيل پاڻ کي کليل ۽ گهم واري حالت ۾ نه رکجي پر چڱيءَ طرح ٻڌي يا دٻي ۾ بند ڪري خشك جاءه تي رکجي.
5. پاٹي پاچين کي گھٺو هرگز نه ڏجي ۽ خاص طور تي کرین تي پوكيل پاچين ۾ پاٹي اهڙي طرح ڏجي جيئن چنگين يا لڳل ٻوئن تائيں صرف سىك پهچي پر اهي پاٹيءَ ۾ هرگز نه ٻڏن، چاڪاڻ ته سىك واري پاچي تمام گھٺي سٺي ٿي ٿي.
6. سڀني پاچين کي پوکيءَ کان پوءِ به ٿي پاٹي تڪڙا تڪڙا ڏئڻ گهرجن.
7. هر پاچيءَ کي ٻڌايل پاٹيءَ جي وقفي کان علاوه موسم ۽ فصل جي حالت کي به نظر ۾ رکجي.

بیجارو پوکٹ لاءِ مشورو:

بیجاري رستي پوکجندر پاچين جھڙوڪ؛ مرچن، واڳن، بصرن، گوبى ٺماڻن وغيره جي بیجاري تيار ڪرڻ لاءِ هيٺين طريقي کي اختيار ڪجي:

بیجارو بگهين اپين پٽرين جي شڪل وارين پارين ۾ پوکجي. اهڙين پارين ۾ لٽ واري مٿي وجهي، زمين جي سطح کان مٿي ڪري وچ مان اهڙي طرح ناليون ڪيجهن، جيئن جيڪڏهن پائڻي ڪنهن به سبب جي ڪري گهڻو ٿي وڃي ته اهو نالين ۾ وهي وڃي ۽ بیجارو گهڻي پائڻيءَ جي ڪري سڙي نه ان کان پوءِ ڪي پن ۽ بيو گند ڪچرو ساڙي خاڪ تيار ڪجي اها چار (خاڪ) جڏهن ٿري وڃي ته جنهن به پاچيءَ جو بیجارو پوکلو هجي ان جو بچ لٽ واري مٿيءَ تي چڻي، مٿان خاڪ ايتري وجهجي جيئن بچ چڱيءَ طرح يڪجي وڃي ۽ دكيل بچ کي هٿ واري ڦوھاري سان پائڻيءَ جو ڦوھارو ڪري مٿان ڪن يا سارين جي پلال سان ڍکي چڏجي، جنهن بعد روزانو ڪن جي مٿان هٿ واري ڦوھاري سان تيسائين پائڻيءَ جو ڦوھارو ڪجي جيستائين بچ مڪمل ڦشي وڃي، جنهن بعد پائڻيءَ جو بئي ٿئين ڏينهن ڦوھارو ڪبو رهجي ۽ جڏهن بیجارو وڏو ٿي وڃي ته ڪي ڪانا هئائي چڏجن.

ربيع جي پاچين جون فصلوار سفارشون

مٿر (Peas)

پوکيءَ جو وقت: آڪٽوبر کان نومبر.

جنسون: پرلي، سوننيڪس، پي ايف 400، چمامٿر.

بچ جو مقدار: 15 کان 20 ڪلو گرام.

پوکيءَ جو طريقو: نديي قد وارين جنسن جون، چئن فوڻن جي ويڪرن کرين تي، ايائي کان ٿن انچن جي مفاصلي تي چنگيون هُلجن.

وڏيي قد ۽ وچولي قد وارين جنسن جون، چئن فوڻن جي ويڪرن کرين تي، بن کان ٿن انچن جي مفاصلي تي چنگين ذريعي پوکجي.

ڪيميانى پاڻ: بي اي پي هڪ کان ڏيڍ بوري، بوري هڪ پوتاش هڪ کان به بوريون في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ بعد ۾ به پيرا هڪ بوري هر پندرین ڏينهن يا اين پي ڪي (17:17:17) جون 3 بوريون في ايڪڙ. هڪ بوري اين پي ڪي پوکيءَ وقت بي بوري اين پي ڪي ۽ اڌ بوري بوري 15 ڏينهن ۽ ٿئين بوري اين پي ڪي ۽ اڌ بوري بوري في ايڪڙ مهيني بعد ڏجي.

پائڻي: هفتى هفتى ضرورت مطابق ڏجي.

پٽاڻا (Potato)

پوکيءَ جو وقت: آڪٽوبر کان نومبر

جنسون: اچا پٽاڻا.

بچ جو مقدار: 15 کان 20 مڻ في ايڪڙ.

پوکيءَ جو طريقو: 2 كان ايدائي فوتن جي كرين جي چوئيءَ تي، 5 كان 6 انچن جي مفاصلي تي لڳائجنه.

ڪيميانۍ پاڻ: دي اي پي هڪ کان ڏڀي بوري، بوري هڪ بوري هءَ پوناش هڪ کان به بوريون في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ بعد ۾ به پيرا هڪ بوري بوري هر پندرهين ڏينهن يا اين پي ڪي (17.17.17) جون 3 بوريون في ايڪڙ، هڪ بوري اين پي ڪي پوکيءَ وقت به بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري بوري پوکيءَ جي 15 ڏينهن ۽ ٿين بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري بوري في ايڪڙ مهيني بعد ڏجي.

پاڻي: پهريون پوکيءَ وقت هڪدم، باقي هفتني ڏهين ڏينهن ضرورت مطابق اينترو ڏجي جنهن جو چوئيءَ تي صرف سيءَ پهچي.

پتاڻي گرون (Carrot):

پوکيءَ جو وقت: اڳائي پوك سڀتمبر کان آڪٹوبر

مندائني پوکي: نومبر

جنسون ۽ بچ جو مقدار: ديسى 5 کان 6 ڪلو ۽ ولاٺي 3 کان 4 ڪلو گرام في ايڪڙ.

مفاصلو: ٻوڻا ٿن چئن انجن جا ٿين ته 13 انچن جي مفاصلي تي چدائي ڪجي.

ڪيميانۍ پاڻ: دي اي پي هڪ کان ڏڀي بوري بوري هڪ بوري هءَ پوناش هڪ کان به بوريون في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ بعد ۾ به پيرا هڪ بوري بوري هر پندرهين ڏينهن يا اين پي ڪي (17.17.17) جون 3 بوريون في ايڪڙ، هڪ بوري اين پي ڪي پوکيءَ وقت به بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري بوري پوکيءَ جي 15 ڏينهن ۽ ٿين بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري بوري في ايڪڙ مهيني بعد ڏجي.

پاڻي: اڳائي فصل کي پهريان ٿي چار پاڻي هر هفتني ۽ بعد ۾ ٿئين ۾، ڏهين ٻارهين ڏينهن پاڻي ڏجي.

بصر (Onion):

پوکيءَ جو وقت: اڳائي فصل لاءِ بيجارو جولاءَ کان آگسٽ تائين لڳائي چوئيءَ رونبو آگسٽ کان سڀتمبر ۾ ڪجي ۽ پاچائي پوکي جنوري تائين ڪري سگهجي ٿي.

جنسون: هزاروي، ڦڪارا، ٿاطو بولا خان، گھونڪي ۽ ديسى وغيره.

بچ جو مقدار: ڪڻ به ايدائي ڪلو گرام في ايڪڙ.

پوکيءَ جو طريقو: به کان ايدائي فوتن جي مفاصلي وارن کرين جي ٻنهي پاسي ٻن کان ٿن انچن جي مفاصلي تي بيجارو رونبو ڪجي.

ڪيميانۍ پاڻ: دي اي پي هڪ کان ڏڀي بوري، بوري هڪ بوري هءَ پوناش هڪ کان به بوريون في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ بعد ۾ به پيرا هڪ بوري بوري هر پندرهين ڏينهن يا اين پي ڪي (17.17.17) جون 3 بوريون في ايڪڙ، هڪ بوري اين پي ڪي پوکيءَ وقت به بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري بوري پوکيءَ جي 15 ڏينهن ۽ ٿين بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري بوري في ايڪڙ مهيني بعد ڏجي.

پاٹي: شروعاتي 3 پاٹي هفتى هفتى بعد ۾ ڈھين بارهين ڈينهن.

گڏ ۽ مئي چاڙهڻ: گندگاهه جيئن نظر اچي ته گڏ ڪري گندگاهه جي صفائي ڪجي ۽ بوڻ تي به پيرا مئي چاڙهجي.

ٿوم (GARLIC):

پوکيءَ جو وقت: آڳائي پوکي سڀتمبر کان شروع ڪجي ۽ ختم نومبر جي آخر ۾ ڪجي.

جنسون: ديسى نيو دمبالو.

ٻچ جو مقدار: 100 ڪلوگرام في ايڪڙ.

پوکيءَ جو طریقو: ندینين پارین ۾ اذ فوت جي مفاصلی تي قطارن ۾ ڦن ڦن انچن جي مفاصلی تي گڙيون رونبو ڪجن. جڏهن ته کرين تي به پوکي ڪري سگهجي ٿي.

ڪيمائي پاڻ: دي اي پي هڪ کان ڏيءَ بوري، بوريا هڪ پوئاش هڪ کان به بوريون في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ بعد ۾ به پيرا هڪ بوري بوريا هر پندرهين ڈينهن يا اين پي ڪي (17.17.17) جون 3 بوريون في ايڪڙ، هڪ بوري اين پي ڪي پوکيءَ وقت به بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري بوريا پوکيءَ جي 15 ڏينهن ۽ ٿين بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري بوريا في ايڪڙ مهيني بعد ڏجي.

پاٹي: شروعاتي به ٿي پاٹي تڪڙا ڏجن ته جيئن گڙيون ڦلن. جنهن بعد گرميءَ ۾، اين پي ڪي هفتى ۽ سرديءَ ۾ ڈھين بارهين ڈينهن ڏجي.

پالك (SPINACH/ CHARD):

پوکيءَ جو وقت: ديسى پالك آڪتوبر کان جنوريءَ تائين پوکجي پر ولايتى پالك ان سان گڏ سانوڻيءَ ۾ پوکي وڃي ٿي.

جنسون: ديسى پالك نرم ۽ سنهن پن واري ۽ ولايتى پالك سخت ۽ وڌن پن واري.

ٻچ جو مقدار: 15 کان 20 ڪلو گرام في ايڪڙ

پوکيءَ جو طریقو: ندینين پارين ۾ قطارن جي شڪل ۾ پوکجي پر ساڳئي وقت ندین کرين تي پوکي سگهجي ٿي.

ڪيمائي پاڻ: پوکيءَ وقت اين پي ڪي (17.17.17) هڪ بوري. بي بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري بوريا 15 ڏينهن بعد، ٿين بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري بوريا مهيني بعد ڏجي. ان کان پوءِ هر لوب کان پوءِ هڪ بوري بوريا في ايڪڙ وجهجي.

پاٹي: گرميءَ هر هفتى ۽ ٺڻ ۾ بارهين کان پندرهين ڏينهن ڏڻ گهرجي.

بند گوبى (CABBAGE):

پوکيءَ جو وقت: مندائني پوکي لاءِ بيجارو سڀتمبر-آڪتوبر ۾ ۽ رونبو آڪتوبر-نومبر ۾ ڪجي. جڏهن ته پاچائي پوکيءَ لاءِ بيجارو نومبر ۾ ۽ رونبو بسمبر ۾ ڪجي.

ٻج جو مقدار: 100 کان 400 گرام في اينکڙ.

ڪيمائي پاڻ: اين پي ڪي هڪ کان ڏڀي بوري، ۽ پوئاش هڪ کان به بوريون في اينکڙ پوكيء وفت ۽ بعد ۾ پيرا هڪ بوري يوريا هر پندرهين ڏينهن يا اين پي ڪي (17.17.17) جون 3 بوريون في اينکڙ. هڪ بوري اين پي ڪي پوكيء وفت بي بوري ڪي ۽ اذ بوري يوريا پوكيء جي 15 ڏينهن ۽ تين بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري يوريا في اينکڙ مهيني بعد ڏجي.

گڏ ۽ پاڻي: گڏ جڏهن رونبي کان پوءِ بوئا چڱي طرح لڳي وجن ته ڪجي ۽ بوئن تي هلكي متڻي چارڙجي. اهڙي طرح پندرهين ڏينهن بي گڏ ڪري وري متڻي چارڙهجي پاڻي شروع ۾ به ٿي تڪڙا ڏجن. ان بعد سردي ۾ ڏهين پندرهين ڏينهن هر هفتني هفتني گرمي ۾ پاڻي ڏجي.

هربو:(FENUGREEK)

پوكيء جو وقت: مندائني پوكى سڀتمبر کان نومبر تائين پر جنوريءَ تائين لڳائي سگهجي ٿو.

جنسون: ديسى ۽ قصورى

ٻج جو مقدار: 6 کان 8 ڪلو گرام في اينکڙ

پوكيء جو طريقو: ندييون چورس پاريون ٺاهي، انهن ۾ ريح ڪري مٿان پاڻيءَ ۾ ٻج چڻي چڏجي.

ڪيمائي پاڻ: پوكيء وفت اين پي ڪي (17.17.17) هڪ بوري في اينکڙ. بي بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري يوريا 15 ڏينهن بعد، تين بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري يوريا مهيني بعد ڏجي. ان کان پوءِ هر لوب کان پوءِ هڪ بوري يوريا في اينکڙ ڏجي.

پاڻي: گرميءَ ۾ هر هفتني ۽ ٺڻ ۾ پارهين کان پندرهين ڏينهن ڏيڻ گهرجي.

سلاد:(LETTUCE)

پوكيء جو وقت: سڀتمبر کان نومبر تائين

پوكيء جو طريقو: بن کان ادائى فوئن جا کريا ڪڍي کريں جي ٻنهي پاسي 9 انچن جي مفاصلی تي چنگيون هڻي کريں کي ايترو پاڻي ڏجي جيئن چنگين تائين صرف پاڻيءَ جو سڀك پهچي.

ڪيمائي پاڻ: پوكيء وفت اين پي ڪي (17.17.17) هڪ بوري في اينکڙ. بي بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري يوريا 15 ڏينهن بعد، تين بوري اين پي ڪي ۽ اذ بوري يوريا مهيني بعد ڏجي. ان کان پوءِ هر لوب کان پوءِ هڪ بوري يوريا في اينکڙ وجهجي

پاڻي: گرميءَ ۾ هفتني هفتني ۽ سرديءَ ۾ پارهين پندرهين ڏينهن.

ڌاتا:(CORIANDER)

پوكيء جو وقت: مندائني پوك سڀتمبر کان آڪتوبر تائين تجويز ٿيل آهي. باقي سجو سال پوکجن ٿا.

جنسون: ايراني ۽ ديسى.

ٻج جو مقدار: 6 کان 8 ڪلو گرام في اينکڙ

پوکيءَ جو طريقو: بن ادائن فوئن جي كرين تي پنهي پاسن كان ليك سديي ان م بج چئي. مثان هت سان يك. سيك جيترو كين پائني ڈجي اهڙي طرح ناڙي به سكري سگهجي ٿي. بج کي سجي رات پُسائي رکجي ۽ پوءِ پوکجي.

ڪيمائي پاڻ: پوکيءَ وقت اين پي ڪي (17.17.17) هڪ بوري في ايڪڙ. بي بوري اين پي ڪي ۽ اڌ بوري يوريا 15 ڏينهن بعد، ٿين بوري اين پي ڪي ۽ اڌ بوري يوريا مهيني بعد ڈجي. ان كان پوءِ هر لوب كان پوءِ هڪ بوري يوريا في ايڪڙ وجهجي پائڻ: گرميءَ م هفتى هفتى ۽ سرديءَ م بارهين پندرهين ڏينهن.

سوٺن (وڌڻ) (FENNEL):

پوکيءَ جو وقت: 15 آڪتوبر كان نومبر جو سچو مهينو

بج جو مقدار: 5 ڪلو گرام في ايڪڙ

پوکيءَ جو طريقو: ڏيءَ كان پن فوئن جي مفاصلبي تي قطارن م پوکجي.

ڪيمائي پاڻ: پوکيءَ وقت اين پي ڪي (17.17.17) هڪ بوري اين پي ڪي ۽ اڌ بوري يوريا 15 ڏينهن بعد، ٿين بوري اين پي ڪي ۽ اڌ بوري يوريا مهيني بعد ڈجي. پائڻ: پهريون پائڻي مهيني بعد ۽ بيا پائڻي پندرهين ويھين ڏينهن ڏجن.

ڦونو (MINT):

پوکيءَ جو وقت: نومبر كان دسمبر ۽ فيبروري كان مارچ.

بج جو مقدار: ڦونو پرائي پوكيل فصل جون پاڙون سديي پوکجي. ان لاءِ چاليهه هزار كان پنجاهه هزار پاڙون پوکجن.

پوکيءَ جو طريقو: كرين تي ۽ قطارن م.

مفاصلو: كريا ڏيءَ فوت جا هجن ۽ قطارون هڪ فوت تي سكري پوکجن ۽ پوئي كان پوئي جو مفاصلو 6 انچ رکجي.

ڪيمائي پاڻ: پوکيءَ وقت اين پي ڪي هڪ بوري في ايڪڙ ۽ بعد م هر لوب كان پوءِ بوري هڪ بوري في ايڪڙ.

پائڻ: شروعات م به ٿي پائڻي تڪڙا ۽ بعد م هر هفتى گهرج مطابق.

پاچين جا جيت، بيماريون ۽ آءِ پي ايم

پاچين م پن قسمن جا جيت ٿين ٿا. هڪڙا نقصانكار جيت جيڪي پاچين کي نقصان رسائين ٿا ۽ بيا فائديمند جيت ٿين ٿا. جيڪي پاچين کي پنهنجي خوراڪ نٺا ٻڌائن پر ۾ اهي نقصانكار جيتن کي کائي پنهنجو پيڻ ٿا ۽ پاچين کي نقصانكار جيتن جي نقصان كان بچائين ٿا. اهڙن فائديمند جيتن م ٽندڻيون، پنپوريون، ڏينپيو، ڪوريئڙو وغيره اچي وڃن ٿا.

فائديمند جيتن جي پاچين م گهڻي تعداد م هئڻ جي صورت م نقصانكار جيتن جو تعداد گهڻو نٿو وڌي ۽

پیسٹیسائیدس حی هروپرو ڦوہارن حی ضرورت پیش نئی اچی پر انجائی ۽ تکڑی فائدی وٺڻ جي چڪر ۾ پاچین جا باڳان پاچی پوکڻ کان پوءِ جيئن ئی هڪ اڏ نقصانڪار جيٽ ڏسن ٿا ته هڪم پیسٹیسائید يعني زرعی زهر جو ڦوہارو شروع ڪري ڏين ٿا. جنهن سان نقصانڪار جيٽن سان گڏ فائدیمند جيٽ مری وڃن ٿا ۽ ڦوہاري جو اثر ختم ئی مس ٿو نئی ته هڪم پیا نقصانڪار جيٽ ظاهر ٿي پون ٿا.

پاچين ۾ نقصانڪار جيٽ عام طور تي بن قسمن جا ٿين ٿا. هڪڙا رس چوڻ وارا جھڙوڪ؛ اچي مک، سائو مهلو، سست مهلو، ٿرڙو وغيره.

اهڙي طرح پياوري پاچين کي کائڻ وارا جيٽ جھڙوڪ؛ امريري ڪينون، ٿڏيون، لشكري ڪينون وغيره اچي وڃن ٿا.

هنن پنهي قسمن جي جيٽن مان رس چوڻ وارا جيٽ پاچين تي شروع ۾ ئي پاچيون جڏهن گهڻيون ساپون ۽ نرم هجن ٿيون تڏهن حملی آور ٿين، جڏهن ته پاچين کي، کائڻ وارا جيٽ بعد ۾ آهستي آهستي اچن ٿا ۽ پوءِ گھڻو ڪري پنهي قسمن جا جيٽ موجود هجن ٿا ساڳئي وقت پاچين تي ڪيترين ئي قسمن جون بيماريون پڻ حملو ڪن ٿيون.

هنن نقصانڪارن کي زرعی سائنسدان "جيٽن ۽ بيمارين جي ضابطي واري گذيل حڪمت عملی، يعني آء پي ايٽ (IPM) واري طريقي سان ضابطي ۾ آڻ جي ڪوشش ڪن ٿا ۽ ان جون ئي حڪمت عمليون ٻڌائڻ ٿا.

پاچين لاءِ آء پي ايٽ:

فصلن (پاچين) جي نقصانڪارن جي ضابطي واري گذيل حڪمت عملی يعني آء پي ايٽ (IPM) هڪ اهڙي مؤثر ۽ ماحول دوست سوچ آهي، جنهن ۾ ڪيمائي زهرن يعني پیسٹیسائیدس کي آخر ي هئيار طور استعمال ڪيو وڃي ٿو جڏهن ته ان کان پهرين بین طريقين سان نقصانڪارن جي نقصان کان بچي سگهجي ٿو. آء پي ايٽ جي سوچ ۾ بنيداري اهميت ان ڳالهه کي ڏني وڃي ٿي ته جيٽ بيماريون يا گندگاهه اسان جي فصلن پاچين وغيره ۾ آخر شدت اختيار چو ٿا ڪن؟ شدت ڪين ٿا اختيار ڪن ۽ ڪڏهن ٿا ڪن؟ ۽ انهن جي شدت کي گهڻائڻ جا غير ڪيمائي طريقاً ڪهڙا آهن؟ وغيره.

آء پي ايٽ جا چار مُكِيٰه اصول طئه ٿيل آهن:

1. صحتمند فصل اپائڻ (Grow Healthy Crop).

2. فصل کي روزانو چڱي طرح گهمي ڏسن ته جيئن ڪو به مسئلو ظاهر ٿيڻ شرط شروع ۾ ئي ان کي حل ڪري چڏجي.

3. دوست جيٽن کي بچائڻ (Conserve Natural Enemies) جيئن ته فصلن ۾ نقصانڪار جيٽن سان گڏ فائدیمند جيٽ يعني اهي جيٽ جيڪي فصل کي نئا کائن پر نقصانڪار جيٽن کي پنهنجي خوراڪ بٺائڻ ٿا انهن کي بچائجي.

4. آبادگار خود ماهر ٿي وڃي (Farmer Becomes Expert) آبادگار هر وقت پيئن تي نه پاڙي پر خود ايٽري چاڻ حاصل ڪري جو هو خود ماهر ٿي وڃي.

عملی طور تي پاچين جي آء پي ايٽ ۾ هيئين عملن تي زور پريو وڃي:

1. پاچين ه گندگاهه کي هرگز وڌئ نه ٿجي، چاكاڻ ته گندگاهه جي اندر جيت جٽيا وڌيک شدت اختيار ڪن ٿا ئ ساڳئي وقت پاچين جي خوراڪ ڪڻي انهن کي ڪمزور به ڪن ٿا.
2. نائروجن وارو پاڻ گھڻو نه ٿجي، گھڻو پاڻ ڏٻڻ سان پاچيون ڪچ ۽ ساوڪ وڌيک ڪن ٿيون جنهن جي ڪري جيتن جو حملو وڌي ٿو.
3. بيمار ٻج يا بيجارو هرگز نه پوکجي ۽ شروعات ه غير ڪيميائي طريقن کي اختيار ڪرڻ گهرجي.
4. پاچين جي روزانو حاج ڪبي رهجي.
5. زرعی زهرن جو شروعات ه تڪڙو ڦوهارو ڪرڻ کان پاسو ڪجي.

جيتن ۽ بيمارين جو غير ڪيميائي ضابتو:

1. ڪششي ٻونا پوکڻ:

واڙيءَ جي چوڙاري سورج مُكي، مكئي، يا جوئر جي قطار ضرور پوکحي، جن ه جڏهن ٻج ايندو ته ان ٻج تي پکي ايندا جيڪي ان ٻج کي کائڻ سان گڏ پاچيءَ ه موجود نقصانڪار ڪينهن کي به کائي ناس ڪندا.

2. باجهر جي آن جو استعمال:

جيڪڏهن پاچيءَ ه ڪينهن جو حملو گھڻو هجي ته ٻن سان باجهريءَ جي آن جي لپ چتي وججي ته ان تي پکي ايندا جيڪي باجهريءَ جي آن کي کائڻ سان گڏ ڪينهن جو به خاتمو آهي چڏيندا.

3. صرف ۽ پائيءَ جو ڦوهارو:

جيڪڏهن پاچيءَ ه رس چوسڻ وارا جيت هجن ۽ پنن تي متني يا سٺپ يا ڪاري ماڪيءَ جهڙي حالت هجي ته هڪ چمچو صرف جي پانوبر جو، ڪلهي واري ڦوهاري جي ببي ه وجهي ڦوهارو ڪجي ته ڪافي حد تائين تدارڪ ٿي ويندو.

4. نم جو استعمال:

نقصانڪار جيتن جي نقصان کان پاچين کي بچائڻ ۽ ماحوليياتي گدلاڻ کان بچڻ لاءِ نم بهترین ذريعيو آهي. عام طور تي ڏئو اهو ويو آهي ته پاچين تي ڪيميائي زهرن جو بي حساب استعمال ٿئي ٿو، جنهن تي نه صرف خرج گھڻو ٿئي ٿو، پر مختلف رپورٽن مان ظاهر ٿيو آهي ته اهڙين پاچين ه زرعی زهرن جو اثر رهجي وجي ٿو جيڪو پاچيون و اپرائينڊرن جي صحت کي نقصان رسائي ٿو. ان ڪري آء پي ايم جي استعمال کي وڌي اهميت ڏئي وجي ٿي.

نم جي پن جو ڳار:

نم جي ڏهه (10) ڪلو گرام کن ساون پن کي ڪنهن برم ه وجهي ايترو پائڻي پرجي جيئن پن چڱي ريت پُسي وجن. جنهن بعد انهن کي باهه تي ڪاڙهجي ۽ ايترني تائين ڪاڙهحي جيئن پائڻي سُکي هـ لئر وجهي بچي. بچيل هـ لئر ڳار کي سنهي ڪڀڙي هـ چائي ڪنهن بوتل هـ وجهي رکجي. جڏهن جيتن جو حملو نظر اچي ته ان وقت 100 ملي لئر ڪلهي واري ڦوهاري جي ببي هـ وجهي ڦوهارو ڪجي ۽ وري

اٹین ڈینهن پیو ڦوھارو ڪجي. نم جي ڳار جو ڦوھارو ڪرڻ سان جیتوڻيڪ جيت مرندا ڪو نه پر اهي وارڙيءَ مان پچي ويندا ۽ باهران واري پيا نقصانڪار جيت وارڙيءَ ۾ داخل نه ٿيندا.

نم جي تيل جو استعمال:

نم جون نموريون وٺ مان جيئن ڪرن ته انهن کي ميڙي چانو ۾ سڪائڻ لاءِ رکجي ۽ نموريون جڏهن بلڪل سُڪي وڃن ته انهن کي گهاڻي تان پيرائي، تيل ڪيرائي رکي چڏجي. جڏهن وارڙيءَ ۾ جيئن جو معمولي حملو نظر اچي ته هڪدم 100 ملي لتر نمورين جو تيل ڪلهي واري ڦوھاري جي ببي ۾ وجهي هڪ چمچو سرف جي پائوبدر جو ملائي، چڱي طرح گڏائي پوءِ وارڙيءَ ۾ ڦوھارو ڪجي ۽ اهو ڦوھارو اٹين ڈینهن وري ورجائي ته جيئن تي ضابطو اچي ويندو.

نم جي ڪڙ جو استعمال:

نمورين مان تيل ڪيرائڻ کان پوءِ جيڪو ڪڙ بچي ٿو ان جا 5 ڪلو گرام 5 لتر ٺهڪندڙ پاڻيءَ ۾ وجهي 2 چمچا صرف جي پائوبدر جا وجهي چڱي طرح ملائي ڀڪ ڏئي 24 ڪلاڪن تائين رکي چڏجي. جنهن بعد ان کي هڻ سان مهئي سنهي ڪپڙي ۾ چائڻي هڪ سؤ ليٽر پاڻيءَ ۾ ملائي وارڙيءَ تي ڦوھارو ڪجي.

نمورين جي پائوبدر جو استعمال:

سڪل نمورين کي پاڻيءَ ۾ تيسائين پُسائجي جيستائين نمورين جون ڪلون نرم ٿي وڃن جنهن بعد نمورين جون ڪلون لاهي گورن کي چانو ۾ سڪڻ لاءِ رکجي، جڏهن گورا سڪي وڃن ته انهن کي پينهين يا ڪٿي پائوبدر ٺاهجي. پائوبدر جي 3 ڪلو گرام وزن کي 24 ڪلاڪ پُسائي رکجي جنهن بعد ان کي سنهي ڪپڙي ۾ چائڻي هڪ سؤ ليٽر پاڻيءَ ۾ ملائي 8 کان 10 چمچا صرف وجهي ڦوھارو ڪجي.

ٿوم جو ڦوھارو:

هڪ ڪلو ڪتيل ٿوم 20 چانهن وارا چما (100 گرام) صرف يا صابڻ، 20 چانهن وارا چمچا گاسليٽ ۽ 5 لتر پاڻيءَ جو ڳار ٺاهيو جنهن لاءِ ٿوم گاسليٽ ۾ 24 ڪلاڪ پُسائي رکجي. ان کان پوءِ ان ۾ صرف يا صابڻ ۽ پاڻيءَ وجهي چڱي طرح هلائي هلائي چائيل ڳار مان هڪ حصو ۽ 20 حصا پاڻيءَ ملائي پاچين تي ڦوھارو ڪجي ته جيت ضابطي ۾ رهندما.

تماك جو ڳار:

هڪ سؤ پنجاهه گرام تماڪ جي پن کي نندا نندا ٿڪري ڪري هڪ لتر ٺهڪندڙ پاڻيءَ ۾ وجهي به چار ٺهڪاڻيءَ چلهي تان لاهي 12 ڪلاڪن لاءِ رکو. پارنهن ڪلاڪن کان پوءِ هٿ سان چڱي طرح مهئي ڪنهن سنهي ململ جي ڪپڙي ۾ چائڻي پاڻيءَ صاف بوتل ۾ وجهي رکو.

جڏهن پاچين ۾ مهلو، اچي مك، جون پن ڪترن وارا ڪينئان نظر اچن ته هڪ حصو تماڪ جي ڳار جو ۽ 10 حصا پاڻيءَ جا پاڻ ۾ ملائي ڦوھارو ڪريو.

ڦوڌني جو ڦوھارو:

ڦوڻي جي هڪ ڪلو گرام پن کي گھوٽي هڪ سؤ لئر پاڻيءَ ۾ چڱيءَ طرح ملائي پاچين تي ڦوھارو ڪريو ته پن تي داغن وارين بيمارين کان بچاءُ ۾ مدد ملندي. ڦوھاري لاءَ حجامن جي دڪانن تي استعمال ٿيندر هٿ وارو ڦوھارو استعمال ڪجي.

مال جي چيڻن جو ڦوھارو:

اڌ ڪلو گرام مال جا تازا چيڻا 5 لئر پاڻيءَ م وجهي چڱيءَ طرح گذائي سنھي ڪپڙي ۾ چاڻي جرايي بيمارين جي ضابطي لاءَ پاچين تي ڦوھارو ڪريو.

چور ڪينئون ۽ پٺائا:

چور ڪينئون ٿماڻ، مرچن ۽ شمله مرچن کي ڏايو نفصان ڏئي ٿو. هي جيت رات جو نڪري پڀاري جي ڏاندين کي ٿکي ٿو. ان لاءِ پڀاري ۾ رات جي وقت پٺائن جا وڌا ٻڪرا ڪري پن جي ويجهو رکي چڏجن، صبح جو اچي ڏسبو ته انهن ڳڌرن تي ڪينئان موجود هوندا، جن کي هٿن سان ناس ڪجي.

ربيع جي پاچين جا جيت، بيماريون ۽ ڪيمائي ضابطو

پاچي	پاچين	جيٽ	پيٽيسائيد	وزن في ايڪڙ
اچي مك، سائو مھلو، سست مھلو	ڪونفڊير يا اميدا			250 ملي لئر
اچي مك، گھڻي تعداد هجي ته	پولو يا يولو يا سولو يا ڊائينٿوران			200 ملي لئر
اچي مك، گھڻي تعداد هجي ته	موسپيلان يا راني يا سيلان			125 گرام
آمريڪي ڪينئون، ميوسي جو ڪينئون، لشكري ڪينئون	پروڪليم يا ٿائيمر يا ٿائي ڪون			200 ملي لئر
	ميچ يا درون يا ستيورڊ			150-100 ملي لئر
بيماريون	پيٽيسائيد			وزن في ايڪڙ
اڳانو ساڻ	اسڪور			50 ملي ليٽر 100 لئر پاڻيءَ ۾
پاچانو ساڻ	رويس			240 گرام في ايڪڙ
اچي پوندري	اسڪور يا بائينان فوليئر			50 ملي لئر 100 لئر پاڻيءَ ۾
دائوني ملديو	ٿاپسن ايم يا ريبومل گولد			250 گرام 100 لئر پاڻيءَ ۾

پاچي	مٿڻ	جيٽ	پيٽيسائيد	وزن في ايڪڙ
پئانا	بصريءُ ثوم	پرپل بلاج	جيٽ	سائو مهلو، سست مهلو پئاني جو پويٽ، آمريكي ڪينون
				اميدا يا ڪونفيبور پروڪليم، ٿائيمر، ٿائي ڪون
				ميچ يا برون يا سٽورڊ چور ڪينون، لشكري ڪينون
				وزن في ايڪڙ بيماريون
				ريدولم گولڊ يا ريورس آڳانو ساز، پاچانو ساز
				اچي مك ئ سست مهلي جي حملي كان ضابطو رکو ئ موسيپيان استعمال ڪريو آلوجي وائزس
پاچي	مٿڻ	جيٽ	پيٽيسائيد	وزن في ايڪڙ
ٿرڙو	پرپل بلاج	جيٽ	بيماريون	ڪيراكران يا ڪريڪر اميда
				پروڪليم يا ٿائيمر يا ٿائي ڪون يا ميچ يا برون آمريكي ڪينون، چور ڪينون، لشكري ڪينون
پاچي	مٿڻ	جيٽ	پيٽيسائيد	وزن في ايڪڙ
بصريءُ ثوم	پرپل بلاج	جيٽ	بيماريون	ريدولم گولڊ يا ڪرزيد يا دائڻين ايم تايپن ايم اسڪور
				500 گرام 250 گرام 200 ملي لتر 50 ملي لتر
پاچي	مٿڻ	جيٽ	پيٽيسائيد	وزن في ايڪڙ
مٿڻ	پرپل بلاج	جيٽ	بيماريون	پروڪليم يا ٿائيمر يا ٿائي ڪون يا ميچ چور ڪينون يا آمريكي يا لشكري،
				100 ملي لتر 100 ملي لتر 200 ملي لتر 200 ملي لتر

		چٹی وارو ڪینؤن		
30 ملي لتر	ٿرائي گارڊ	ليف مائينز	پالڪ	
250 ملي لتر	ڪونفېبور يا اميدا	اچي مك		
وزن في ايڪڙ	پيئيسائيد	بيماريون		
200 گرام	ٿاپسن ايم	اچي پوندري		
50 ملي لتر 100 لتر پاڻي ۾	اسڪور يا بائينان فوليئر			
وزن في ايڪڙ	پيئيسائيد	جيٽ	پاجي	
250 ملي لتر	ڪينفېبور يا اميدا	سست مهلو، اچي مك	هربو	
100 ملي لتر 100 لتر پاڻي ۾	پروڪليم. يا ٿائيمير. يا ٿائي ڪون يا ميج يا برون	چور ڪينؤن، لشکري ڪينؤن		
وزن في ايڪڙ	پيئيسائيد	بيماريون		
50 ملي لتر 100 لتر پاڻي ۾	اسڪور يا ٻاءِ فينكونازول	نشان واري بيماري		
وزن في ايڪڙ	پيئيسائيد	جيٽ	پاجي	
200 ملي لتر	پروڪليم، ٿائيمير، ٿائي ڪون	چور ڪينؤن، آمريكي ڪينؤن ۽ تڏ	سلاد	
125 كان 150 ملي لتر	ميج يا برون			
وزن في ايڪڙ	پيئيسائيد	بيماريون	سلاد	
50 ملي لتر 100 لتر پاڻي ۾	اسڪور يا ٻاءِ فينكونازول	نشان واري بيماري		
وزن في ايڪڙ	پيئيسائيد	جيٽ		
250 ملي لتر 100 لتر پاڻي ۾	ڪونفېبور	سائو مهلو	سلاد	
24 گرام 100 لتر پاڻي ۾	ايڪٽارا			
100 ملي لتر 100 لتر پاڻي ۾	پروڪليم يا ٿائيمير، يا ٿائي ڪون ميج يا برون	چور ڪينؤن، لشکري ڪينؤن		

وزن في ايڪڙ	پيٽيسائيد	بیماريون	
50 ملي لتر 100 لتر پاڻي ۾	اسڪور يا ڊاءِ فينڪونازول	نشان واري بیماري	
وزن في ايڪڙ	پيٽيسائيد	جيٽ	پاچي
250 ملي لتر	ڪينفيدور		
24 گرام 100 لتر پاڻي ۾	ايڪٽارا	سائو مهلو	
هڪ لتر	لارسيبن	ادٽهي، تڌيون	ذاتا ڦونو
100 ملي لتر 100 لتر پاڻي ۾	پروڪليم يا ٺائيمر يا ٺائي کون يا ميج يا برون	چور ڪينئون، لشكري ڪينئون	
وزن في ايڪڙ	پيٽيسائيد	بیماريون	
50 ملي لتر 100 لتر پاڻي ۾	اسڪور يا ڊاءِ فينڪونازول	نشان واري بیماري	
وزن في ايڪڙ	پيٽيسائيد	جيٽ	پاچي
250 ملي لتر	ڪونفيدور	اچي مك، سائو مهلو، سست مهلو	
80 گرام 100 لتر پاڻي ۾	پلينم		
200 ملي لتر	پروڪليم يا ٺائيمر يا ٺائي کون	دائيمند بيك مات، گوبى جو ڪينئون	گل گوي، بند گوي
وزن في ايڪڙ	پيٽيسائيد	بیماريون	
40 گرام في ٺانکي	ريدول م گولب	بيجارى جو ساڙ	
وزن في ايڪڙ	پيٽيسائيد	جيٽ	پاچي
80 گرام 100 لتر پاڻي ۾	پلينم	سست مهلو	
100 ملي لتر 100 لتر پاڻي ۾	پروڪليم يا ٺائيمر يا ميج	چور ڪينئون، لشكري ڪينئون	مورىء ۽ گوگڙو

زهرن جي استعمال جو صحيح طريقو:

1. جيڪو به زهر ڦوارو ڪرڻو هجي، ان جي مٿان ڏنل هدایتن کي پڙهي عمل ڪجي.
2. ڦواري ڪندڙ کي زهر جي اثر کان بچڻ لاء هٿن تي پلاستڪ يا رٻڙ جا جوراب، اکين تي عينڪ، نڪ تي ماسڪ يا ڪڀڙي جي ٻئ، پيرن ۾ بوٿ ضرور پائڻ گهرجن.
3. ڦواري دوران کائڻ، پيئڻ ۽ سگريت چڪڻ جي بلڪل اجازت ناهي، اهڙو ڪوبه عمل ڪرڻ سان ڦوارو ڪندڙ جي صحت خراب ٿيندي.
4. ڦواري ٺاهڻ يا ڦواري ڪرڻ واري جاءِ تي ٻارن بچن، بين ماڻهن، جانورن ۽ ڪڪڙن وغيره هرگز اچڻ نه ڏجي.
5. ڦواري ڪرڻ کانپوءِ هڪدم ڦواري واريون خاليون ٿيلهيون، بوتلون يا دٻا وغيره کڏ ڪڻي پوري چڏجن ۽ گهر جي ڪنهن به استعمال ۾ نه آڄن.
6. ڦواري واري مشين کي وهنڊ پاڻيءَ ۾ هرگز نه ڌوئجي نه ته اهو پاڻي هيٺ جڏهن جانور يا ماڻهو يا پکي پکڻ پيئندا ته انهن جي صحت خراب ٿيندي.
7. ڦواري ڪيل باغ مان گهٽ ۾ گهٽ هفتو ڏنهه ٿينهن ميوو نه پنجي ۽ باغ ۾ پوكيل گاھه وغيره نه لُجي ۽ جيڪڏهن پاجي پوكيل هجي ته اها به هرگز نه پڻ گهرجي.
8. نيز هوا هلڻ مهل ڦوارو هرگز نه ڪجي.
9. ڦواري واري اهڙي مشين استعمال ڪجي، جيڪا صحيح هجي.
10. ڦواري ڪرڻ جو مناسب وقت صبح يا شام آهي، منجهند جو گهٽي نيز اس ۾ ڦوارو نه ڪجي.

مکئی جي پوك

Maize Cultivation

زمین:

مکئی جو فصل هر قسم جي زمین تي ٿئي ٿو پر زرخیز ۽ وڌيڪ نیڪال واري چيڪي زمین تمام موزون آهي. اهڙي طرح مکئي جي پوك ۽ پيداوار لاءِ بهتر يا وڌيڪ نیڪال واري لئاسي زمین جنهن ۾ وڌيڪ پائڻي جهڻ جي صلاحيت هجي، جڏهن ته مکئي جو فصل 5.5 کان 8.5 زمین جي کارپد واري حد ۾ پوكى سگهجي ٿو. مکئي جو فصل ڪلار وارين حالتن لاءِ غير موزون آهي ۽ ڪلاراني زمین يا آبپاشي واسطي ڪارو پائڻي مکئي لاءِ موزون نه آهي.

زمين جي تيار:

مکئي جي پوكى لاءِ نرم ۽ گھٺي تيار ٿيل زمین جي ضرورت آهي، جنهن کي 3 کان 5 هر ڏنا وڃن ۽ پٽر پوري طرح پچڻ گهرجن. زمین جي تياريءَ لاءِ پهريون هر ڪنر يا مڙيل هر ذريعي ڏيل گهرجي، جڏهن ضرورت پوي ته زمین کي هموار ڪجي.

پوكىءَ جو وقت:

اناچ لاءِ مکئي جي پوكىءَ واسطي جولاءِ جي پهرين هفتني کان 15 آڪست وارو وقت وڌيڪ موزون آهي. گاهه لاءِ مکئي جي پوكى فيبروري جي شروع کان آڪتوبر تائين ڪري سگهجي ٿي. جڏهن ته فيبروري ۾ مارچ ۾ پڻ مکئي اناچ لاءِ پوكى سگهجي ٿي.

پوكىءَ جو طريقو:

مکئي جو فصل اناچ ۽ سائي گاهه لاءِ پوكيو وڃي ٿو. جيڪڏهن اناچ لاءِ مکئي نازڻي واري طريقي ذريعي پوكى وڃي ته بهتر آهي ۽ قطران جي وچ وارو مفاصلو 60 سينٽي ميٺ کان 75 سينٽي ميٺ هجڻ گهرجي. جيڪڏهن مکئي گاهه لاءِ پوكى وڃي ته چٽ وارو طريقو بهتر آهي.

ٻج جو مقدار:

اناچ لاءِ پوكيل مکئي واسطي ٻج جو مقدار 12 کان 15 ڪلوگرام في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي ۽ گاهه لاءِ پوكيل مکئي واسطي 40 کان 50 ڪلوگرام في ايڪڙ استعمال ڪرڻ گهرجي.

جنسون:

مکئی جي پوکيء لاء سفارش ڪيل جنسون جھڙوڪ؛ اڪبر، نيلم، صدف، اکيٽي-72، سلطان، سنوري، DC-59، DC-697، DC-597، 15-ڪمپوزت وغيري وڌيڪ پيداوار ڏيندر آهي.

پاڻ:

زمين جي زرخيزي قائم رکڻ ۽ فصل مان وڌيڪ پيداوار وٺڻ لاء اهو ضروري آهي ته زمين ۾ وٺڻ جو پاڻ يا ڪيمائي پاڻ ٿنو وجي.

مکئي جي فصل لڳائڻ كان 4 هفتا يا هڪ مهينو اڳ 15 كان 20 گاڏيون وٺڻ جو پاڻ وجهي ۽ زمين ۾ چڱيء طرح ملايو وجي. پر جيڪڏهن وٺڻ جو پاڻ موجود نه آهي ته سائو پاڻ سفارش ڪيو وجي. مکئي جي فصل واسطي ڪيمائي پاڻ جو گهريل مدار جنهن ۾ نائتروجن 120 ڪلوگرام ۽ فاسفورس 60 ڪلوگرام في هيڪنر ڏيڻ گهرجي.

آبپاشي جو پاڻي:

اناچ لاء پوكيل مکئي جي فصل کي 6 كان 7 پاڻي ڏيڻ گهرجن. پهريون پاڻي 25 كان 30 ڏينهن پوکي بعد ڏيڻ گهرجي ۽ سلسليوار آبپاشي جو پاڻي 10 كان 15 ڏينهن جي وقفي ۾، فصل جي پچڻ تائين ڏيڻ گهرجي. جڏهن ته گاهه لاء پوكيل فصل کي 2 كان 3 پاڻي ڏجن.

گڏ ڪڍن:

گندگاهه سبب فصل جي پيداوار وڌيڪ اثر هيٺ اچي ٿي. تنهن ڪري اثرائنو گندگاهه جو خاتمو فصل جي پيداوار ۾ اضافو آٿي ٿو. مکئي جي فصل ۾ هر پاڻي ڏيڻ کان بعد ضرورت پوي ته گڏ ذريعي گندگاهه جو خاتمو آٿڻ گهرجي. جڏهن ته مکئي ۾ ٻئي پاڻي ڏيڻ کان پوءِ فصل جي پاڙن تي مٿي چاڙهي وجي ته جيئن فصل ڪرڻ يا لينڻ کان بچي وجي.

لابارو:

مکئي جي ڪٿائي سنگ پچڻ ۽ سنگ جي خشك ٿيڻ وقت ڪجي. سنگن کي اناچ لاء پوكيل زمين مان ڪڍيو وجي ۽ رهيل ڪانا ڪن ۽ سُڪايا وجن، جيڪو بعد ۾ سڪل چاري لاء ڪتب اچي ٿو.

پيداوار:

مکئي جي في ايڪڙ اناچ واري پيداوار 1000 كان 1600 ڪلوگرام آهي. جڏهن ته 2500 كان 3000 ڪلوگرام ڪڙپ ۽ 12000 كان 16000 ڪلوگرام في ايڪڙ سائو گاهه ملي ٿو. مقامي جنسن مان اناچ جي پيداوار 400 كان 500 ڪلوگرام في ايڪڙ ملي ٿي.

جوئر جي پوك

Sorghum Cultivation

زمين:

جوئر جو فصل زرخيز ۽ ڳري لناسى زمين ه تمام سٺو لگي ٿو پر ان ه گهٽ زرخيز زمين تي بهتر پيداوار ڏيڻ جي صلاحيت پڻ آهي. جوئر هر قسم جي زمين ه ڪاميابيء سان پوکي سگهجي ٿي، جهڙوڪ؛ ڳري چيڪي، وچولي لناسى، ڪلرانى ۽ نامياني مادي واري زمين ۽ اهو تڏهن ممڪن آهي جڏهن زمين زرخيز ۽ سٺي کيرڙيل هوندي.

زمين جي تياري:

سند ه باراني علانقى ه جوئر جي محدود پوک ڪئي وجي ٿي. جڏهن ته آپاشي وارن علانقى ه جوئر گهڻي ايراضيء تي پوکي وجي ٿي ۽ بهتر نتيجن واسطي زمين جي مڪمل تياري هجڻ گهرجي. جوئر جي پوکي ۽ لاء 3 کان 4 خشك هر ڏيڻ گهرجن، جنهن کي بعد ه پٽر پجي ۽ هموار ڪيو وجي. پهريون هر متى اٿلائيندڙ اوزار سان ڏيڻ گهرجي. ننديي قد وارين باهرين جنسن لاء زمين جي تياري بهتر هئڻ گهرجي.

بچ جو مقدار:

اناچ لاء پوکيل جوئر جي فصل واسطي 8 کان 10 ڪلوگرام في ايڪڙ بچ استعمال ڪجي. جڏهن ته سائي گاهه لاء بچ جو مقدار پيڻ هجڻ گهرجي يعني 24 کان 28 ڪلوگرام في ايڪڙ بچ پوکڻ گهرجي.

پوکيء جو وقت:

اناچ لاء جوئر جي پوک 15 جون کان جولاء جي آخرى هفتى تائين پوکڻ گهرجي. جڏهن ته چاري لاء جوئر جي پوکي 15 فيبروري کان شروع ڪجي ۽ جولاء تائين پوکي وجي.

پوکيء جو طريقو:

جوئر جو اناچ وارو فصل نازڙي رستي پوکيو وجي ٿو، جڏهن ته گاهه يا چاري لاء پوکڻ واري جوئر چت ذريعي پوکي وجي ٿي. اهڙيء طرح اناچ لاء جوئر جي نازڙي واري پوک بهتر نتيجا ڏئي ٿي. فصل جي قطارن جو مفاصلو به فٽ سفارش ڪيو وجي ٿو پر ٻوڻن جي وچ ه 3 کان 4 انچ مفاصلو بهتر پيداوار جو ضامن آهي.

جنسون:

جوئر سند جو اهم اناچ وارو فصل آهي. هن فصل جو بن قسمن جون جنسون آهن. جيڪي مقامي بگهي

قد واریون جنسون ئ ننديي قد واریون باهريون جنسون شامل آهن. فصل جون مقامي سطح تي جنسون علانقى جي مناسبت سان هيٺ ڏجن ٿيون.

(الف) مقامي جنسون (Local Varieties):

نوابشاهه ئ سکر لاء	: سَرو، ڪارُٿهو
جيڪب آباد لاء	: ڳاڙهي، جانپر، الک
لاڙڪائي، سکر ئ خيرپور لاء	: اچو بازيگر
دادو لاء	: اچو ڪوڏري
سکر لاء	: اچو ڪارُٿهو

جڏهن ته نيون سفارش ڪيل جوئر جي جنسن ۾ خاص ڪري هيٺ ڏنل جنسون آهن، جنهن لاءِ صرف پنجاب جي ساهيوال جو علانقو شامل آهي.

پاك	.1
A-4009	.2

(ب) ننديي قد واریون جنسون (Dwarf varieties):

جوئر جي فصل جون نيون سفارش ڪيل جنسون جيڪي اناج لاءِ پوکيون وڃن ٿيون، انهن ۾ ننديي قد واریون جنسون اچن ٿيون، جيڪي پڻ وڌيڪ پيداوار ڏين ٿيون، جنهن ۾:

1. ميلوليند (Meloland)، 2. شاهين جنس.

(ت) سائي گاهه واریون جنسون (Green fodder varieties):

نوابشاهه لاء	: اچو ڪارُٿهو
حيدرآباد لاء	: ڪمندر ي
نوابشاهه لاء	: اچي تري
دادو ئ نوابشاهه	: ڳاڙهي تري

پاڻ ڏين:

سند ۾ هي فصل اڪثر حالتن ۾ ڪنهن به قسم جي زمين ۾ پوکي سگهجي ٿو پر وڌيڪ پيداوار وٺڻ لاءِ اهو ضروري آهي ته هي فصل زرخيز زمين تي پوکيو وڃي. جيڪڏهن زمينون زرخيز نه آهن ته انهن ۾ گهريل ڪيمائي پاڻ يا وٺڻ جو پاڻ مهيا ڪيو وڃي، باراني علانقون ۾ سجو ٿيان بارش جي گھڻائيءَ تي آهي. جڏهن ته زمين جي زرخيزي هن فصل جي پوک لاءِ ايتري اهم نه آهي. جوئر جي پوک لاءِ 15 گاڻيون وٺڻ جو پاڻ زمين ۾ پوکيءَ کان اڳ ڏنو وڃي.

جوئر جي ننديي قد وارين جنسن جهڙوڪ؛ شاهين ۽ ميلوليند لاءِ پاڻ نائتروجن 120 ڪلوگرام ۽ 60 ڪلوگرام فاسفورس في هيڪٽر سفارش ٿيل آهي. مقامي جنسن لاءِ ان سفارش ڪيل پاڻ جو اڌ مقدار

يعني 60 ڪلوگرام نائڙوجن ۽ 30 ڪلوگرام في هيڪٽر فاسفورس ڏنو وڃي ٿو. جڏهن ته سائي گاهه لاء پوكيل جوئر واسطي پاڻ جو مقدار وڌائي ۽ گهٽائي سگهجي ٿو. اڪثر حالتن ۾ سائي گاهه لاء پوكيل جوئر ۾ نائڙوجن پاڻ ڏنو ويندو آهي.

پاڻي ڏينڻ:

پاڻي فصل جي واد ۽ پيداوار ۾ وڌي اهميت رکي ٿو. ڪجهه فصل گهٽ پاڻي ڪڻ ٿا ۽ بيا پاڻي جو وڌيڪ مقدار وٺن ٿا. جڏهن ته جوئر خشڪ فصل آهي.

جوئر ۾ پهريون پاڻي 3 کان 4 هفتا پوکيءَ كان بعد ڏينڻ گهرجي ۽ سلسليوار آڀاشي 15 ڏينهن جي وقفي تي ڪئي وڃي. هن فصل لاء 3 کان 4 پاڻي ڏينڻ جي ضرورت پوي ٿي. تنهنڪري هن جي واد واري مرحلી دوران 10 کان 12 ايڪڙ انچ پاڻي گهرجي. جوئر جي فصل ۾ اها خوبي آهي ته موافق حالتن ۾ پنهنجي واد روڪي ٿو ۽ جڏهن حالتون موافق ٿين ٿيون ته پنهنجي واد جاري رکي ٿو.

گڏ ڪڻ:

فصل مان گندگاهه جي صفائي لاء ان ۾ گڏ ڪرڻ لازمي آهي. جوئر جي فصل ۾ هڪ کان به گڏون ڪڻ گهرجن. جنهن لاء ڪوڊر استعمال ڪئي وڃي. اهڙي طرح فصل مان گندگاهه ختم ٿي ويندا ۽ پيداوار ۾ به اضافو ايندو.

پيداوار:

باراني علانقني ۾ جوئر جي اناج واري پيداوار 5 کان 7 مڻ في ايڪڙ آهي، جڏهن ته آڀاشي وارن علانقن ۾ 8 کان 10 مڻ في ايڪڙ پيداوار ملي ٿي. اهڙي طرح باراني علانقن ۾ 20 کان 25 مڻ جوئر جي ڪڙب ملي ٿي ۽ آڀاشي وارن علانقن ۾ 40 مڻ في ايڪڙ ڪڙب حاصل ٿئي ٿي.

باراني علانقن ۾ سائي گاهه جي پيداوار 2200 کان 2800 ڪلوگرام آهي ۽ آڀاشي وارن علانقن ۾ سائي گاهه جي پيداوار 8000 کان 10000 ڪلوگرام في ايڪڙ آهي جڏهن ته ننديي قدر وارن جنسن ميلوليند ۽ شاهين مان اسان جي حالتن ۾ اناج جي پيداوار 2000 ڪلوگرام في ايڪڙ ڏين ٿيون.

باجهري جي پوك

Millet Cultivation

زمين:

باجهري جو فصل هر قسم جي زمين تي ٿئي ٿو، هي فصل سم واري زمين ۾ نشو ٿئي. هن فصل ۾ ڪلار واريں حالتن جي برداشت جي صلاحيت آهي، جتي باجهري، ڪٺڪ ۽ ڪپهه جي پيٽ ۾ وڌيڪ اپري ٿو.

هي فصل گهٽ زرخيزي زمين تي پوکي سگهجي ٿو جتي وڌيڪ پيداوار وٺڻ لاءِ اضافي پاڻ جو مقدار ڏنو وجي ٿو. جڏهن ته باجهري جي فصل لاءِ وارياسي لٿ واري زمين بهتر آهي، اهڙي زمين ۾ 15 کان 20 گاڏيون وٺڻ جو پاڻ في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي. باجهري جي پوك لاءِ تمام هوادار ۽ گهٽ زرخيزي وارياسيون زمينون گهرجن. جڏهن ته گريون زمينون باجهري لاءِ غير موزون آهن.

زمين جي تياري:

هن فصل لاءِ ڪنهن خاص قسم واري زمين جي تياري جي ڪابه ضرورت نه آهي. باجهري جي سٺي پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ 2 کان 3 هر ڏيئي سانهر ڏنو وجي. باراني علانقن ۾ چوماسي جي برسانن کان پهريائين زمين جي تياري مڪمل ڪئي وجي ائين ڪرڻ سان زمين ۾ پائڻي جي جاذبيت واري صلاحيت وڌي ويندي.

ٻج جو مقدار:

اناج لاءِ پوکيءَ واري باجهري واسطي 3 کان 4 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪرڻ گهرجي. جڏهن ته سائي گاهه يا چاري لاءِ ٻج جو مقدار 10 کان 20 ڪلوگرام في ايڪڙ سفارش ڪيو وچي ٿو.

جنسون:

سند ۾ باجهري جون به جسنون جھڙو ڪ C-18، C-48 جي نئين جنسن ۾ 84-4، 84-18، IC-8206 پوکيءَ هيٺ آهن.

پوکيءَ جو وقت:

اناج لاءِ باجهري جي پوکڻ جو وقت جون ۽ جولاءِ کان 16 آگسٽ موزون آهي، جڏهن ته سائي گاهه لاءِ پوکيل باجهري واسطي بهتر وقت اپريل آهي. هي فصل گاهه لاءِ آگسٽ تائين پوکي سگهجي ٿو.

پوکيءَ جو طريقو:

پاچوري جي پوکي ناڙي ذريعي وڌيڪ بهتر آهي پر فصل جي پوک چڻ ۽ ناڙي ذريعي ڪئي وجي. ناڙي ذريعي پوکيل پاچوري لاءِ قطارن ۽ ٻون وارو مفاصلو "9" x "12" سفارش ڪجي ٿو.

پاڻ:

هن فصل لاءِ پاڻ وڌي پيماني تي استعمال نٿو ٿئي ۽ عام حالتن ۾ پاچوري جو فصل وٺڻ جي پاڻ ۽ ڪيميانى پاڻ کان سوءِ پوکيو وجي ٿو. پر وڌيڪ اهم فصل لاءِ هڪ بوري يوريا في ايڪڙ پوکيءَ وقت ڏين گهرجي.

آبپاشي:

پاچوري مختصر موسم يا گهٽ وقفي وارو فصل آهي، جنهن جي پچڻ لاءِ به کان اڍائي مهينن جو وقت گهرجي. هن فصل لاءِ گهٽ مقدار ۾ پاڻي گهرجي. پاچوري لاءِ 2 کان 3 پاڻي گهرجن. پھريون پاڻي پوکيءَ کان 30 ڏينهن جي اندر ڏجي ۽ باقي آبپاشي جو پاڻي 15 ڏينهن جي وقفي تي ڏين گهرجي.

لابارو:

پاچوري جو فصل چڻ واري موسم يعني سڀٽمبر ۽ آڪٽوبر جي مهينن ۾ پچي ٿو ۽ لاباري لاءِ تيار ٿي وجي ٿو.

پيداوار:

باراني علانقن ۾ اناج لاءِ پوکيل پاچوري جي پيداوار 5 مڻ في ايڪڙ آهي ۽ آبپاشي وارن علانقن ۾ 10 کان 12 مڻ في ايڪڙ پيداوار ملي ٿي، جڏهن ته سائي گاهه جي پيداوار 300 کان 400 مڻ في ايڪڙ آبپاشي وارن علانقن اندر ورتني وجي ٿي ۽ باراني علانقن ۾ پاچوري جي سائي گاهه جي پيداوار 200 مڻ تائين آهي.

برسیم جي پوك

Egyptian clover Cultivation

زمین:

برسیم جي پوك واریاسی کان چیکی زمین ۾ ڪری سگھجي ٿي. هي فصل مختلف زمینن اندر پوکيو وڃي ٿو، جنهن ۾ واریاسی کان ڳريون لئیاسيون زمینون جنهن ۾ نیکال سٺو هجي اهي بهتر آهن. جڏهن ته برسیم جا ٻوٽا ڪلر وارين زمینن کي برداشت ڪن ٿا.

زمین جي تياری:

برسیم بگهي پاڙ وارو فصل آهي، جنهن لاءِ زمین جي تياری بهتر نموني ڪئي وجي ٿي. هن فصل جي پوك لاءِ 3 کان 4 هر ڏئي، پٽر پچي زمین کي هموار ڪجي. پائڻي ڏيڻ بعد بیئل پائڻي ۾ برسیم جو ٻج چت ڪرڻ گهرجي.

پوکيءَ جو وقت ۽ طریقو:

هن فصل جي پوك 15 سپتمبر کان 15 نومبر تائين ڪري سگھجي ٿي. جڏهن ته اهي علاقنا جتي گرمي درجو وڌيک هجي ان حالت ۾ برسیم آڪتوبر مهيني ۾ پوکي وجي.

برسیم جي پوکي چت ذريعي ڪئي وجي ٿي. هن فصل جي پوك لاءِ پهريائين زمین کي پائڻي ڏجي، ان بعد بیئل پائڻي ۽ برسیم جو ٻج چت ڪجي. هي فصل وونشن ۽ مڪئي جي بیئل فصل ۾ پوکيو وڃي ٿو، جنهن لاءِ آڪتوبر جي مهيني ۾ وونشن ۽ مڪئي کي پائڻي ڏجي ۽ بعد ۾ برسیم جو ٻج چت ڪجي. جڏهن ته ساريال جي علاقني ۾ برسیم جي پوك، سارين جي فصل جي لاباري بعد ڪئي وجي ٿي، چاڪاڻ ته هن علاقني جي زمین جي سڌاري واسطي سارين ۽ برسیم جي وارقير ڪئي وچي ٿي ته جيئن زمین مان ڪلر جو خاتمو ٿئي.

جنسون:

هن فصل لاءِ مقامي جنس پوکي وجي ٿي، جنهن ۾ پن ۽ رسدار ڏانددين جو گهڻو مقدار ٿئي ٿو.

ٻج جو مقدار:

هن فصل لاءِ 10 کان 12 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪجي. چاڪاڻ ته ٻج سنهي هجڻ سبب ان جو مقدار وڌائي سگھجي ٿو.

پائڻ ڏين:

هن فصل کي عام ڪري پاڻ نه ڏنو ويندو آهي. پر زمین اندر هڪ ٻئي پٺيان لڳاتار فصل پوکڻ سبب

زمین حی زرخیزی ئە تى اثر پوي ٿو ۽ پیداوار گهٽ ملي ٿي. تنهنگري زمين حي زرخیزی کي قائم رکڻ لاءِ پاڻ ڏيڻ ضروري آهي. هن فصل جي پوکيءَ لاءِ اذ بوري يوريا ۽ دې اي پي پاڻ، ڏيڻ بوري في ايڪڙ پوکيءَ کان اڳ ڏيڻ گهرجي. چاكاڻ ته فاسفورس پاڻ نه فقط فصل جي پیداوار وڌائي ٿو پر ان جي خاصيت تى پل سٺو اثر ڏيڪاري ٿو، جڏهن ته فصل جي پهرين لوب يا لاباري بعد يوريا پاڻ جي اذ بوري ڏيڻ گهرجي، جنهن سان فصل سائو ۽ سرسبز ٿيندو ۽ واد جلدي ٿيندي.

پاڻي ڏيڻ:

هن فصل جي پوکيءَ بعد به هلكا پاڻي هفتني اندر ڏيڻ گهرجن ته جيئن سٺو ڦونهڙو ٿئي. چاكاڻ ته جلدي پاڻي ڏيڻ سبب سلا جلدي ساوا ٿيندا ۽ واد تيز ڪندا. هن فصل ۾ مجموعي طور 8 کان 10 پاڻي ڏيڻ گهرجن، جيڪي 10 کان 15 ڏينهن جي وقفي سان ڏيڻ گهرجن.

گندگاهه:

هن فصل ۾ عام طور گڏ يا گندگاهه ڪيڻ جي ضرورت نه آهي پر هن فصل ۾ جيڪڏهن بصرى، ڪاسي، سنجھهه ۽ جهل نظر اچن ته هٿ ذريعي ڪڍي چڏجن.

برسيم جي ڪٿائي:

هن فصل جي پهرين ڪٿائي يا پهريون لوب هڪ مهيني جي اندر وٺڻ گهرجي ۽ سلسلي وار ڪٿائي بن يا ڦن هفتن بعد ڪندو رهجي، جڏهن ته آخرى ڪٿائي بعد هن فصل کي سائي پاڻ لاءِ ڪم آٿي سگهجي ٿو.

پيداوار:

هن فصل مان 800 کان 1000 مٺ سائو چارو ملي ٿو، جڏهن ته ٻج لاءِ پوكيل برسيم مان 8 کان 10 مٺ في ايڪڙ ٻج ملي ٿو.

لوسٹ جي پوك

Alfalfa Cultivation

زمين:

هن فصل جي پوكيء لاء زرخيز لثياسي زمين كان هلكي زرخيز زمين جو قسم بهتر آهي. جنهن ۾ پاڻيء جي نيكال وارو سرشتو بهتر آهي. لوسٹ جون پاڙون تمام هيٺ زمين ۾ وڃن ٿيون، ان ڪري لوسٹ ۾ سوڪهڙي برداشت ڪرڻ جي صلاحيت آهي جڏهن ته دوباري، بوسي يا خشڪ علاقئن ۾ هلكي ڪلر واريون زمين ۾ لوسٹ ڪاميابيء سان پوكى سگهجي ٿو.

زمين جي تياري:

لوسٹ دائمي قسم جو فصل آهي، جيڪو بهتر حالتن سبب زمين نી 6 كان 7 سالن تائين موجود رهي ٿو، ان ڪري لوسٹ جي پوك لاء زمين جي تياري بهتر نموين ڪرڻ گهرجي. زمين کي 3 كان 4 اونها هر ڏئي، پر پچي ان کي هموار ڪجي، گندگاهه جي ٻوڻن کي فصل پوكڻ کان اڳ ختم ڪيو وڃي.

پوكيء جو وقت ۽ طريقو:

لوسٹ جو فصل 15 سڀپمبر كان 15 نومبر تائين پوكى سگهجي ٿو پر آڪتوبر جو مهينو سڀ کان بهتر آهي. هي فصل نازڙي ذريعي پوكڻ گهرجي. چاكاڻ ته قطارن ۾ پوكيل فصل سائي گاهه ۽ ٻج جي پيداوار وڌيڪ ڏئي ٿو. ٻج نازڙي ڪرڻ وقت اهو خيال ڪجي ته جيئن ٻج ڏيءِ انج کان وڌيڪ هيٺ نه ويسي. لوسٹ کريں تي به پوكيو وڃي ٿو، جنهن ۾ بن کريں جي وچ ۾ مفاصلو ڏيءِ کان به فت هجڻ گهرجي. جڏهن ته لوسٹ جو فصل الٰي زمين ۾ چٽ ذريعي پوكى سگهجي ٿو.

ٻج جو مقدار:

لوسٹ جي نازڙي ذريعي پوك لاء 5 كان 6 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪجي. جڏهن ته چٽ کيڙ واري پوك لاء 8 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪيو وڃي.

پاڻ ڏيڻ:

لوسٹ جي فصل مان وڌيڪ پيداوار وٺڻ لاء وٺڻ جو ڳريل سڙيل پاڻ ڏيڻ ضروري آهي. جڏهن ته فصل پوكڻ وقت اذ ٻوري دي اي پي يا هڪ ٻوري نائزروفاس استعمال ڪجي.

پاڻي ڏيڻ:

فصل ۾ پهريون پائી پوکીءَ جي بن ڏينهن اندر ڏجي. گرمياءَ جي موسم ۾ لوસ્થ جي فصل کي ٿي کان چار دعا پائી ڏيٺ گھرجي ۽ سردياءَ جي موسم ۾ مهيني ۾ 2 کان 3 پيرا پائી ڏجي ته جيئن فصل واد جاري رکي. جڏهن ته مسلسل آبپاشيءَ جو پائી اونهاري ۾ 10 کان 15 ڏينهن ۽ سياري ۾ 15 کان 20 ڏينهن جي وقفي ۾ ڏجي.

گندگاهه ۽ گڏ ڪيڻ:

لوસ્થ جي شروعاتي واد واري مرحلી دوران گندگاهه جي بون ڀج تڪڙي واد ٿئي ٿي. جيڪڏهن ان عرصي دوران گندگاهه کي ختم نه ڪيو ويو ته اهي لوસ્થ کي نقصان ڏيندا. جنهنڪري پيداوار ۽ ان جي خاصيت متاثر ٿيندي. لوસ્થ جي پوکીءَ بعد پهرين ٿن مهينن دوران ڪوڏر جي مدد سان گڏ ڪجي ته جيئن فصل جي واد ۽ ڦوٽهڙو بهتر ٿئي.

لوસ્થ جي ٻج تياري:

لوસ્થ جي ٻج تياري جي بهتر موسم بهار آهي، جنهن ۾ فيبروري واري مهيني ۾ ڪئائي بند ڪجي. لوસ્થ جا ٻج اپريل مهيني ۾ پچي لاباري لاءِ تيار ٿي وڃن ٿا. عام طور فصل مان 5 کان 6 لوپ وئي سگهجن ٿا.

پيداوار:

عام حالتن ۾ لوસ્થ مان 400 کان 500 مٿ في ايڪڙ سائو گاهه وئي سگهجي ٿو. جڏهن ته ٻج لاءِ پوكيل فصل مان بهتر حالتن ۾ 4 کان 8 مٿ في ايڪڙ ٻج يا 150 کان 350 ڪلوگرام ٻج في ايڪڙ وئي سگهجي ٿو.

جنتر يا دانچو جي پوك

Sesbania Cultivation

زمين:

جنتر جو فصل هر قسم جي زمين m^2 پوکيو وجي ٿو، جنهن m^2 سم kg ڪلر واريون زمينون اچي وجن ٿيون، جڏهن ته چيڪي kg لئاسي زمين m^2 به هي فصل پوکي سگهجي ٿو. عام طور هي فصل ڪلراڻي زمين m^2 ئي پوکيو ويندو آهي.

زمين جي تياري:

هن فصل جي پوکيءَ لاءَ زمين کي 2 کان 3 سکيءَ جا هر ڏئي سانهر يا پائيو گھمائی سنت m^2 آجي. زمين m^2 پٽر هجن ته اهي پجي چڏڻ گهرجن kg بعد m^2 پوکي ڪجي.

پوکيءَ جو وقت kg طريقو:

هي فصل سند m^2 مارچ کان جولاءَ تائين پوکي سگهجي ٿو. عام طور تي جنتر جي پوك چت ذريعي ڪئي وجي ٿي، جنهن جو بج بيٺل پائي kg هٿ سان چت ڪجي.

بج جو مقدار:

هن فصل لاءَ عام طور تي بج جو مقدار 12 کان 30 ڪلوگرام في ايڪڙ استعمال ڪجي. جيڪڏهن جنتر بج لاءَ پوکجي ته بج جو مقدار 12 ڪلوگرام kg مال جي چاري لاءَ يا سائي پاڻ لاءَ پوکجي ته پوءِ 20 کان 30 ڪلوگرام في ايڪڙ بج استعمال ڪجي. جڏهن ته بج جو مقدار زمين جي قسم kg آبهوا جي قسم مطابق گھڻائي kg وڌائي سگهجي ٿو.

پاڻ ڏيڻ:

عام طور تي هن فصل m^2 پاڻ استعمال نٿو ڪيو وجي. چاڪاڻ ته جنتر m^2 نائتروجن جي جمع ڪرڻ واري صلاحيت وڌيڪ آهي.

پائي ڏيڻ:

جنتر جي پوك چت ذريعي بيٺل پائي kg ڪئي وجي ٿي، هن فصل کي پوکيءَ بعد پهريون پائي 30 ڏينهن بعد ڏنو وجي kg باقي بيا رهيل پائي 15 ڏينهن جي وقفي بعد ڏجن. گندگاهه پاڙئون هٿ سان

ڪيچن.

پيداوار:

هن فصل مان سائو گاهه 350 مڻ في ايڪڙ ئ بج 12 مڻ في ايڪڙ ملي ٿو.

گوار جي پوك

Cluster bean Cultivation

زمين:

گوار هر قسم جي زمين تي ٿي سگهي ٿي. پر هن فصل لاء وتيڪ موزون وارياسي لثياسي زمين آهي. هن جي پوك بهتر نيكال واري چيڪي زمين تي به ڪري سگهجي ٿي. ٿر ۽ ڪاچي ۾ هن فصل جي پوك عام ٿئي ٿي.

زمين جي تياري:

گوار جي پوك لاء زمين کي به يا ٿي هر ڏئي ۽ سانهر گھمائی هموار ڪجي ۽ بعد ۾ برسات يا ريج واري پائڻيءَ تي پوکي ڪجي.

پوکيءَ جو وقت ۽ طريقو:

سائي گاهه لاء گوار جي پوکي اپريل کان جولاء تائين ڪرڻ گهرجي. جڏهن ته پوکيءَ جو بهتر وقت جون-جولاء آهي. برساتي علانقى ۾ گوار جي پوك چوماسي جي موسم ۾ ڪجي. گاهه لاء پوکي واسطي چٿ وارو طريقو بهتر ٿيندو.

ٻج جو مقدار:

سائي گاهه لاء گوار جي پوکيءَ واسطي 25 کان 30 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪجي.

پاڻ ڏينڻ:

هن فصل ۾ هڪ ٻوري دي اي پي پوکيءَ وقت ڏينڻ گهرجي.

پائڻ ڏينڻ:

هن فصل لاء 2 کان 3 پائڻي ڪافي آهن. پهريون پائڻي پوکيءَ جي 30 ڏينهن اندر ڏجي ۽ باقي سلسليوار پائڻي ٿن هفتن جي وقفي سان ڏينڻ گهرجن.

ڪٺائي ۽ پيداوار:

گوار جي فصل جي گاهه لاء ڪٺائي پوکيءَ جي بن کان ايدائي مهينن بعد ڪرڻ گهرجي. هن فصل مان

آپاشی جي علائقی ۾ 300 مٹ سائو چارو ۽ باراني علائقی ۾ 150 مٹ في ايڪڙ سائو گاهه ملي ٿو.

انب جي پوك

Mango Cultivation

نئين باع لڳائڻ لاءِ سڀ کان پهرين جنهن زمين هجي، ان زمين جي مٿي چڪاس ڪرائي گهرجي. مٿي چڪاس لاءِ زراعت کاتي حڪومت سنڌ جون مٿي ه پاڻي جي چڪاس واريون ليبارٽريون اڪثر ڪري هر ضلعي ه موجود آهن، جتان آسانيءِ سان پنهنجي زمين جي مٿي چڪاس ڪرائي سگهجي ٿي.

مٿيءِ جي چڪاس مان پتو پوندو ته أها زمين انبن جي باع لاءِ ڪيوري مناسب آهي ه ان زمين کي ڪهڙي طرح تيار ڪري باع لڳائجي. ان کان علاوه ڪهڙا ه ڪيوري مقدار ه پاڻ ڏينڻ گهرجن.

باغ لڳائڻ جو وقت:

باغباني جون مدون:

2. سرهُ جي موسم (آگسٽ ه آڪتوبر)

1. بهار جي موسم (فېبروري ه مارچ)

بهار جي موسم ه انبن جو باع لڳائڻ نسبتاً بهتر خيال ڪيو وجي ٿو. ان موسم ه بُونو ستل هوندو آهي ه نرسري کان باع لڳائڻ واري زمين ه منتقل ڪرڻ سان نقصان جو انديشو گهٽ ه گهٽ هوندو آهي.

پر منتقليءِ جي ڪجهه عرصي کانپوءِ گرم ه خشڪ موسم شروع ٿي ويندي آهي، جنهن ه انهن نزين چڪين جي حفاظت ه پاڻيءِ جي ضرورت جو خيال رکڻ گهرجي، ته جيئن گرم موسمی اثر ه پاڻي جي کوٽ سبب آهي مری نه وجن.

اهڙي طرح وري سرديءِ جي موسم شروع ٿي ه پاري پوڻ کان پهرين بُونا زمين ه پنهنجون پاڙون مضبوط ڪري وٺنا آهن. جنهن جي ڪري انهن ه پاري کان بچاءِ جي طاقت ججهي ٿي ويندي آهي، پر پوءِ به پاري پوڻ وارن ڏينهن ه حفاظت جي ڪاڻ ندين بُون کي يڪ گهرجي.

باغ جو ستاءً: انبن جي باع لڳائڻ لاءِ قطار کان قطار ه چڪي کان چڪيءِ جي وچ ه ڪ جيترو مفاصلو رکڻ گهرجي. ه اهڙي طريقي لڳايل باع ه ان جي نندي عمر دوران بيا فصل پوکڻ ه به آسانيءِ ٿئي ٿي. باع لڳائڻ وقت اهو احتياط ضروري آهي ته نندي قد ه گهٽ گهير واريون جنسون (نيلم، امر پالي، رتنا، محموده، ملڪه، سينسيشن، دسھڙي ه انور رنول وغيره 7x7 کان 9x9 ميٽر- 23x23 کان 30x30 فوت) جي مفاصليءِ وڌيڪ گهير واريون جنسون جهڙوڪ؛ لنگڙو، سندڙي، چونسو، فجرى ه

ٿمر بهشت وغیره 12x12 میٹر کان 40x40 فوٹن جي مفاصلی تي لڳائجند.

نین چکين کي سنهين نالين ذريعي نديا چلها ناهي پاڻي ڏنو وجي ته وڌيڪ بهتر آهي. چاكاڻ ته باغن هيو فصل پوكى پاڻي ڏين سان ۾ پاڙون پري هئن ٿا، جنهن جي ڪري بعد هم تيار باغ وارن ۾ ٿي. کي وڌيڪ خوراڪ هم پاڻيءَ جي گهرج ٿي ٿي.

چکين جو في ايڪڙ تعداد:

12x12 میٹر = 24 چکيون	9x9 میٹر = 48 چکيون	7x7 میٹر = 72 چکيون
-----------------------	---------------------	---------------------

ڪڏا ڪوٽ ۽ چکيون لڳائڻ:

باغ لڳائڻ لاءِ زمين هم نشان لڳائڻ کانپوءِ انهن جڳهن تي 3 فوٹن جا ويڪرا هم 3 فوٹ اونها ڪڏا ڪوٽ وقت ڪڏي جي متئين اڌ فوٹ جي متئي هڪ طرف ڪري رکو هم ڪڏن کي 3 کان 4 هفتن جي لاءِ ڪليل چڏي ڏيو ته جيئن هوا هم اس لڳڻ سان ڪڏي هم موجود جراڻيم ختم ٿي وڃن.

ڪڏو پرڻ وقت متئين حصي واري متئي هم 3 ڪلوگرام سٺل سڀيل سٺيل وٺائڻ جو پاڻ هم 3 ڪلوگرام سٺل سڀر فاسفيت هم 3 ڪلوگرام جپسم ملائي ڪڏي کي زمين جي سطح کان 4 کان 6 انچ متئي تائين پريو ته جيئن پاڻي ڏيڻ کانپوءِ متئي ويهي زمين جي سطح تي بيهي. ان کانپوءِ ڪڏن کي پاڻي ڏيو هم وٺ اچڻ تي ڪڏن هم هلكي گڏ ڪري بيهري پاڻي ڏيو هم بيهري وٺ اچڻ تي ڪڏن کي چکين جي مناسبت سان ڪوئي انهن هم چکيون ويهاريyo.

پاڻ ڏيڻ جو طریقو:

پاڻ ٿڙ جي دكى سميت هم فوٹ چڏي ڪري وٺ جي چوڙاري گهٽ هم گهٽ ڏيڊ ميٽر اندر چڻي گڏ ڪجي هم گڏ کان پوءِ فوري پاڻي ڏجي. پاڻ ڏيڻ کان پهرين وٺ جي ٿڙ سان اٺڪل منو فوٹ متئي چاڙ هجي ته جيئن ٿڙ کي سڌو سنئون پاڻي نه لڳي.

انب جي باغ لاءِ ڪيميانائي پاڻن جون سفارشون			
انب پٽن کانپوءِ	انبزيون نهڻ کانپوءِ	بور اچڻ کان اڳ	وٺن جي عمر
30 ڪلوگرام ديسى پاڻ هم اڍائي ڪلوگرام سنگل سڀر فاسفيت هم منو ڪلوگرام پوٽاش وارو پاڻ	هڪ ڪلوگرام يوريا يا پوٹا 2 ڪلوگرام امونيوم نائزريت	هڪ ڪلوگرام يوريا يا پوٹا 2 ڪلوگرام امونيوم نائزريت	2 کان 5 سال
50 ڪلوگرام ديسى پاڻ هم 3 ڪلوگرام سنگل	ڏيڊ ڪلوگرام يوريا يا اڍائي ڪلوگرام امونيوم نائزريت هم	ڏيڊ ڪلوگرام يوريا يا اڍائي ڪلوگرام امونيوم نائزريت هم هڪ ڪلوگرام	5 کان 10 سال

پوٹاش وارو پاٹ	هڪ ڪلگورام پوٹاش پاٹ	سپر فاسفیت ۽ هڪ ڪلوگرام پوٹاش وارو پاٹ
----------------	----------------------	---

نوٽ: پاٹ دڻيڻ وقت زمين جي قسم کي تيان ۾ رکڻ گهرجي. ان لاءِ جيڪڏهن زمين پلي هجي ته يوريا دڻي گهرجي ۽ جيڪڏهن زمين پکي ۽ گهرجي هجي ته ان ۾ امونيوم نائزريت ڏجي.

ڦوهاري ذريعي پاٹ جو استعمال: اينن جي باع م زمين ۾ پاٹ دڻي سان گڏ هيٺن پاٹن جا به ڦوهارا، پھريون بور اچڻ کان اڳ ۽ بيو انڀريون نهڻ بعد ڪرڻ گهرجن. انهن پاٹن جي ڦوهاري سان نه صرف ميوبي جي معيار ۽ پيداوار ۾ اضافو ٿيندو پر وڌيڪ بور ۽ ميوو اچي ٿو.

پوٹاشيم نائزريت (فلمي شورو) 2 ڪلوگرام، زنك سلفيت 250 گرام، فيرس سلفيت 200 گرام، ڪاپر سلفيت (نيرو توتيو) 200 گرام، بورڪ ايسب (سهاڳو) 100 لتر پاٹي ۾ ملائي وٺن تي ڦوهارو ڪجي.

نوٽ: ڦوهارو ڪرڻ دوران جيڪڏهن مينهن پوٽ جو انديشو هجي ته پوءِ ڦوهاري ڪرڻ جو وقت مٿائي ۽ ڦوهارو ڦڻ واري وقت تي ڪجي.

گڏ يا ڏڙ:

گندگاهه جي خاتمي، جيتن ۽ بيمارين جي شدت کان بچڻ ۽ زمين کي هوادار رکڻ لاءِ ضروري آهي ته باع م گڏ يا ڏڙ جو عمل ضرورت مطابق ڪجي. نندي باع ۾ وٺن جي قطارن جي وچ ۾ رونا وينر هڻي وٺن جي پر ۾ ڪوڏر سان اهڙي طرح گڏ يا ڏڙ ڪجي جيئن وٺن جي ٿڙن يا پاڙن کي زخم هرگز نه رسسي.

پاٹي دڻي: اينن جي باع ۾ پاٹي بور اچڻ کان هڪ مهينو اڳ بند ڪجي ۽ جڏهن ميوو چڻي جيتزو ٿي وجي ان كانپوءِ هر مهيني باقائد پاٹي ڏجي چو ته ميووي جي واڏ ويجهه لاءِ پاٹي جي ضرورت گهڻي هوندي آهي. ان ڪري سٺي پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ پاٹي جو صحيح ۽ وقتان تو استعمال ضروري آهي. پاٹ دڻي وقت جلد پاٹي ڏنو وجي ته جيئن خوراڪي جزا جلد پاٹي ۾ ڳري جذب ٿي وڃن. پاٹيءَ جي وقفي ۾ گرمي، سرديءَ زمين جي قسم کي به نظر ۾ رکڻ گهرجي.

نقسانكار جيت ۽ انهن جو تدارڪ: انب جي وٺن تي ڪيترن ئي قسمن جا جيت حملو ڪري گونچن نڪرڻ کان وئي ميووي پچڻ تائين نقسان پهچائن ٿا. انهن مان اهم نقسانكار جيتن جو ذكر هيٺ ڏجي ٿو.

انب جو مهلو يا تيلو (Mango Hopper):

هي جيت ڦڪندي قسم جو ٿيندو آهي، جيڪو هلڻ ۾ تمام نيز ۽ چست هوندو آهي. هن جيت جا 3 قسم ٿيندا آهن. جيڪي اينن جي نون گونچن ۽ بور نڪرڻ وقت حملو ڪري پن جي واڏ ويجهه کي ڪافي متاثر ڪن ٿا، انب جي تيلي يا مهلي جو اصل گهر انب جو ٿڙ هوندو. ان لاءِ اڳواڻ بچاءُ طور اسان کي انب جي وڻ جي ٿڙ کي چڱيءَ نموني ڦوهارو ڪرڻ گهرجي. هي جيت گهڻي گرمي يا سرديءَ جي وقت اينن جي ٿڙ جي پورن يا چوڏن جي ڦونن ۾ لکي ويندو آهي. گرم جهڙالي موسم هن جيت جي واڏ ويجهه لاءِ موزون آهي.

هن جیت جي هڪڙي مادي 60 کان 200 آنا لاهيندي آهي. آن مان چئن کان ستن ڏينهن اندر ٻچا نکري ايندا آهن. هن جیت جي حملی سبب اينن ۾ ماکي جهڙو ليس دار مادو ڏسڻ ۾ ايندو جنهن تي مئي لڳڻ کانپوءِ ڪاري گر (Sooty Mould) واري بيماري ٿي پوندي آهي. جنهن ڪري پن ۽ پور جو رنگ ڪارو ٿي ويندو آهي.

نقسان جو وقت: هن جیت جو حملو سجو سال رهي ٿو. اڪثر ڪري گهڻو حملو فيبروري کان اپريل تائين رهی ٿو، پر مينهن واري موسم ۾ جولاءِ ۽ آگسٽ تائين به ڪافي حملو رهی ٿو.

ٿرڙو:(Thrips)

هي جیت رنگ جو ڪارو ۽ پورو ناسي سنھڙو لکير وانگر ہوندو آهي. هن جیت جا بالغ توڙي ٻچا پن جي هيٺين پاسي نسن جي پرسان پن مان رس چوسيندا آهن. حملی آور پن تي اچاڻ مائل پورا داغ نظر ايندا آهن. شدید حملی جي صورت ۾ پن سکي ختم ٿي ويندا آهن. هن جیت جو حملو نون نڪتل پن ۽ گونچن تي وڌيڪ نظر ايندو آهي، جنهن ڪري انب جي واذر ڪجي ويندي آهي.

نقسان جو وقت: اينن تي هن جیت جو حملو سجو سال رهی ٿو، پر اپريل جي آخر کان جون مهيني تائين حملو وڌيڪ رهی ٿو.

چوڻيءَ وارو ڪينئون (Shoot Borer):

هن جیت جو ڪينئون اينن جي نون نڪتل ٿارين کي (مٿان کان هيٺين طرف) نقسان ڏيندو آهي. هن جو حملو نون ٿارين تي ٿئي ٿو. هي ٿارين جي وج وارو نرم حصو ڪائيندو آهي. هن جي حملی ڪري نين ٿارين جي مٿان پن مرجهائجي ويندا آهن ۽ آخرڪار حملی آور ٿاريون سڪل ۽ ڪاريون نظر اينديون آهن. ڦردار اينن تي جيڪڏهن هن جیت جو حملو ٿئي ٿو ته اهي انب ميوبي ڏيڻ جي قابل نثارهن.

نقسان جو وقت: هي جیت جولاءِ کان نومبر مهيني تائين وڌيڪ نقسان ڏئي ٿو.

ٿڙ وارو ٿنڊڻ (Trunk Borer):

هن جیت جو بالغ بگهين ٿنگن ۽ وڌين مچن (Antennae) سان ناسي ميرانجهڙي رنگ جو ٿئي ٿو. سندس پرن تي گهرا اچا نشان ہوندا آهن. هن جا ٻچا هلڪي پيلي رنگ جا ۽ سندس مٿو ڪارو ہوندو آهي. جنهن جي مدد سان وڻ جون پھريان ٿاريون سڪل شروع ڪنديون آهن، آخر ۾ سجو سکي ختم ٿي ويندو آهي.

نقسان جو وقت: هن جیت جو حملو سجو سال رهی ٿو، پر جیت برسات جي

موسم ه وڌيڪ نقصان رسائي ٿو.

ميوی واري مك (Fruity Fly)

انب جي ميوی واري مك عام مك (گهريلو) کان نندي هوندي آهي. هن جي بالغ جون رنگ چمڪندڙ خاڪي ٿي ٿو. هن جون مکيون ميوی اندر آنا لاھينديون آهن، جيڪي بن ٿن ڏينهن اندر ڦتي ايندا آهن. هن جيت جو حملو انب جي سڀني جنسن تي ٿي ٿو. پر پاچائين جنسن جهڙوڪ؛ بىگن پالي، سورنيڪاتي تمام گھٺو رهي ٿو.

هن جيت جا صرف ٻجا (Maggot) نقصان ڏيندا آهن، جيڪي اچي رنگ جا سنها ٿيندا آهن. ميوی اندر ڳر کي کائي ميوی کي ختم ڪري چڏيندا آهن. آخرڪار ميوو هيٺ ڪري پوندو آهي، جڏهن وڏو ٿيندو آهي ته کل مان پاهر نڪري زمين تي ڪري سوبٽ ٿي ويندو آهي. هن جيت جا ڪيندان 6 کان 29 ڏينهن زمين ه سوبٽ جي شڪل اختيار ڪندا آهن. سوبٽ مان 44 ڏينهن اندر بالغ نڪري ايندو آهي.

نقصان جو وقت: هن جيت جو حملو جون-جولاء ه وڌيڪ رهي ٿو يا جيستائين انبن جي پٿائي مڪمل ٿئي.

انبن جو ميرانجهڙو منگھڻ/ميلي بگ (Mango Mealy Bug)

ملي بگ تراڪڙي آني جهڙو جيت ٿيندو آهي، هن جي مادي جا پر اچي پائوبر سان ڊڪيل هوندا آهن، پاڻ اندر گلابي ميرانجهڙو هوندو آهي. هن جي مادي زمين تي ڳوڙري ه آنا لاھي پوءِ مري ويندي آهي، هن جا نر ڪارن پرن سان هوندا آهن. هن جيت جي بچي جو حملو نون نڪتل پن ۽ گونچن تي رهي ٿو. هي جيت لئه دار مادو خارج ڪندو آهي، جنهن ڪري پن تي ڪاري گر واري بيماري ٿي پوندي آهي. ان صورت ه ٻولي ه خوراك نهڻ جو عمل رڪجي ويندو آهي.

ملي بگ جي حملی کان بچاء لاءِ نومبر مهيني کان پاڻي ڏيٺ کانپوءِ وڻن جي چوڏاري زمين کان 4 فوت مئي پلاستڪ ويرڙجي ۽ پوءِ ان کي گريس هنيو وڃي. يا جتي نظر اچي ته لارسيبن 150 ملي لتر 100 لتر پاڻي ه وجهي ڦوھارو ڪرڻ گهرجي. زمين ه بهتر نموني سان هر ڦار ڪريو ته جيئن زمين ه لڪل ٻچا اس ه مري ختم ٿي وڃي.

نقصان جو وقت: هن جيت جو حملو سجو سال رهي ٿو ۽ مارچ کان مئي تائين وڌيڪ حملو ٿئي ٿو.

سرنگهه وارو ڪينئون (Leaf Minor)

هن جيت جو ڪينئون گلابي رنگ جو ٿيندو آهي ۽ جڏهن انبن ه نوان گونچ يا پن نڪرندما آهن ته انهن تي حملو ڪندو آهي، حملی دوران جهلي يا پردو ٺاهي ان اندر کاڻ ڪندو رهندو آهي ۽ سجي پن کي اندر وارو اندر کائي پرڻ ڪري سڪائي چڏيندو آهي ۽ ان سان گڏوگڏ سنهين ڏاندين تي پڻ حملو ڪندو آهي.

نقسان جو وقت: هن جیت جو حملو آکٹوبر کان نومبر تائين ۽ جنوري کان مارچ تائين ٿئي ٿو.

چلر وارو جیت (Scales)

هي جیت رنگ جا خاكى ڳاڙهسري چلر جهڙي شڪل ۽ سخت جسم جا ٿيندا آهن، هن جیت جا نر (Male) تمام گهٽ هوندا آهن. هن جیت جي مادي جنسی ميلاب کانسواء (Parthenogenesis) جي عمل ذريعي واد ڪندي آهي. هن جا آنا ڳوڙري ۾ هوندا آهن جن مان گرم موسم ۾ 24 ڪلاڪن اندر ٻچا نڪري ايندا آهن. هي جیت پن ۽ ٿارين تي چنڀيل نظر ايندا آهن. هي جیت پن، ٿارين مان رس چوسيندا آهن. حملی آور پن، ٿاريون، انڀريون، پيلى رنگ جون ٿي چڻي وينديون آهن. جنهن ڪري انب جي پيداوار تي برو اثر پوندو آهي.

نقسان جو وقت: هن جیت جو حملو سجو سال رهي ٿو.

چوڏي واري تنبئي : (Bark Beetle)

چوڏي واري تنبئي سند ۾ انبن جي تباھه ڪنڌي بيماري ڦھائي ٿي. تنبئي ۽ بيماري پنهي تي آء پي ايم ذريعي ضابطو آئي سگهجي ٿو. هي تنبئي هلكي خاڪاڻ مائل يا پوري يا ميرانجهجي رنگ جي هوندي آهي. سخت ڏاندي، گلن ڦلن جي ٻوٽن، ميويدار عام ٻوٽن تي پلجندي وتندي رهي ٿي. هي ڪاٿ جي چرپر وسيلي ۽ پنهنجو پاڻ به هڪ جاءه کان پئي جاء ائين منقول تنبئي رهي ٿي. قدبت ۾ باريڪ آهي. متاثر وٺن ۽ ٻوٽن ۾ شروعاتي حملی دوران کي خاص اهڃا نظر نه ايندا آهن.

مادي تنبئي جي چرپر ۽ نقصان سڀان وٺن جي ٿڙ جا چوڏا چريل ۽ منجهن سنھڙا سوراخ نظر ايندا آهن. هن تنبئي سان جراييم جا مختلف قسم به گوگڏ رهند آهن، جن کي مادي تنبئي پاڻ سان ڪڻي پين وٺن تائين پهچائي ٿي. تنبئي جا ٻچا توڙي بالغ فناء کي بطور خوراڪ ڪتب آثيندا آهن ۽ وٺن کي تنبئي ايترو نقصان ٿئي رسائي، جيترو مختلف قسمن جي جراييم سان ٿئي ٿو. پر تنبئي پاران سوراخ ٿئي سڀان فناء وٺن جي ٿڙن ۽ تارين تائين وجن ٿا. انبن جي آبادگارن کي صلاح ٿي تجي ته هو انبن جي بااغن کي صحتمند رکڻ لاء کاڻ خوراڪ، پاڻي جي کوت ۽ هر قسم جي زخم وغيره کان وٺن کي بچائين. شديد متاثر وٺن کي ڪڍي ختم ڪجي. تنبئي جي خاتمي لاء سال ۾ 3 دفعا مارج، جولاء ۽ آڪتوبر مهيني ۾ ٿڙن تي ديرپا اثر رکنڌ پيراٿرئيد گروپ جي دوا جهڙوڪ، ٽالستان 200 سي سي 100 لتر پاڻي ۾ يا لارسبين 150 ملي لتر 100 لتر پاڻي ۾ ملائي ٿڙن تي چڱي طرح ڦوارو ڪجي. جيئن اهي تنبئي ۽ فناء جي واد جو سبب نه ٻُجن.

جيئن جو ضابطو: عام طرح سان جيئن جي ضابطي لاء انبن تي بن مرحلن ۾ ڦوارو ڪيو ويندو آهي. هڪ انبن جي پئائي کان پوءِ سڪل ٿاريون، گڏ، پاڻ ۽ پاڻي وغيره ڏئڻ کانپوءِ يعني آگست-سيپتمبر وارن مهينن دوران جيئن ڦونهڙي دوران نقصان ڏيندر جيئن کان ٻچاء ٿي سگهي ٿو ۽ پيو ڦوارو پور نهڻ کان اڳ ۾ يعني دسمبر يا جنوري دوران ڪيو ويندو آهي. نون ڪيل تجريبن جي روشنيءَ ۾ جيئن ۽ بيمارين جي ضابطي لاء هيئين سفارشن تي عمل ڪري وڌيڪ فائدو ماڻي سگهجي ٿو.

1. پهريون ڦوارو آگست کان سڀتنيم بر دوران جيت مار دوا سان گڏ ڪنهن ڪاپر گروپ جي دوا ملائي ڦوارو ڪرڻ گهرجي، ته جيئن سوڪهڙي (Anthracnose) ۽ پن جون پيون بيماريون ختم ٿي وجن.

2. پيو ڦوارو بهتر ان وقت ٿيندو، جڏهن انب ۾ پور نهڻ شروع ٿئي ۽ پور مڪمل نه نڪتو هجي يعني جنوري مهيني دوران مهلي واري دوا سان اچي سينور (Powdery Mildew) واري بيماري کان ٻچاء لاء دوا ملائي ڦوارو ڪرڻ گهرجي. چو ته پوئي ۾ مهلي ۽ اچي سينور جي خلاف انبن ۾ مدافعت رهندی آهي ته اڳتى اهي بيماريون گهٽ حمله آور ٿين.

3. عام روایت رهي آهي ته جيڪڏهن جيت ۽ بيماريون پور دوران حملو ڪن ٿا ته ڪنهن دوا جو تيسائين ڦوارو نه ٿو ڪيو وجي جيستائين انبريون چڻي جيئريون نه ٿي وجن. پر آبهوا جي تبديل ڪري نيون بيماريون ۽ جيت پور اچڻ دوران حملی آور ٿين ٿا. جهڙوڪ مهلو (Mango Hopper) ۽ اچي سينور واري بيماري (Powdery Mildew) جيڪي اڪثر فيبروري مهيني ۾ اچي انبن کي نقصان رسائين ٿا. تحقيق جي روشنيءَ ۾ اهو مشاهدو ڪيو ويوا آهي ته پور دوران جيڪڏهن بيماريون ۽ جيئن جو حملو نظر اچي ته سفارش ڪيل دوائين جو ڦوارو ڪري سگهجي ٿو. پر ڦواري جي نوزل کي اهڙي

طرح سیت ڪجي جيئن اهو بلڪل سنھون ڦوھارو ڪري ۽ ڦوھارو اهڙي طرح ڪجي جيئن پريشور سان ڦوھارو بور يا هلڪي داڻ کي چائی نه وجهي پر مٿان رڳو اچي ڪري.

انبن جي جيئن جو ڪيمائي ضابطو		
وزن 100 لتر پاڻيءَ	سفارش ڪيل دوا	جيٽ جو نالو
100 ملي لتر 100 لتر پاڻيءَ کان 35 ملي لتر 100 لتر پاڻيءَ	ڪنفيور يا ڪلورو فيناپائر	1. مهلو ۽ ٿرڙو
50 سي سي	ڪراتي لمدا	2. مهلو مينگو بلسٽر/مينگو وبيٽر ۽ ڏانڊيءَ وارو ڪينؤن
150 ملي لتر 100 لتر پاڻيءَ	ٿالستانار يا باءِ فينثرين	3. چل وارو جيٽ، ميرانجهڙو ميلٽي بگ، ڏانڊيءَ وارو ڪينؤن ۽ مهلو
200 ملي لتر 100 لتر پاڻيءَ	ٿرائي ڪلورفان	4. ميوٽ جي مك
150 ملي لتر 100 لتر پاڻيءَ 20 ملي لتر 100 لتر پاڻيءَ	باءِ فينثرين يا ٿريسر	5. سرنگهه وارو ڪينؤن

نوٽ: ميوٽ واري مك جي ضابطي لاءِ دوائين کان علاوه جنسی ڦدن (Sex Pheromones) وارو طريقو پڻ ڪامياب ثابت ٿيو آهي. هن طريقي ۾ 8 ڦدن في ايڪڙ مارچ کان اگست مهينن ۾ باع اندر 6 فوٽن جي اوچائيءَ تي وٽن جي چانو ۾ ٻڌا وڃن.

جن ۾ موجود خوشبوءَ تي به ميوٽ جي مك جون نر مكيون ميل جي چوٽين حصي کان بوڙي اچي ان ۾ ڦاسي مري وينديون. هن ڦدن ۾ موجود دوا جو اثر به مهينن تائين رهي ٿو. جڏهن ته دبن ۾ موجود ٻڙن ۾ هر مهيني دوا وجھڻ گهرجي.

ميوٽ جي مك کي ضابطي هيٺ آڻ لاءِ هميشه باعن جي صفائي چڱي نموني ڪرڻ گهرجي ۽ ڪريل، سڙيل ۽ ڪني ٿيل ميوٽ جي باع مان چوندي ڪنهن پلاستڪ جي ڪڻي يا ٿيلهي ۾ وجهي باع کان باهر دفالڻ گهرجي يا سازڻ گهرجي. ائين ڪرڻ سان ڪني ميوٽ جي ڪوي جي ميوٽ جي مك جا ٻجا هوندا اهي جوان ٿي پاھر نڪري حملو ڪري نه سگهندما.

اچو سينور (Powdery Mildew):

هن بيماريءَ جي ڪري پن، ڏانڊين ۽ بور تي اچي خاكى رنگ جا داغ ٿي پوندا آهن. هن بيماريءَ جون نشانيون گھٹو ڪري فيبروري ۽ مارچ مهينن ۾ ظاهر ٿينديون آهن. ان لاءِ باع ۾ چڪاس ڪبى رهجي ۽ بيماري نظر اچڻ شرط ڪنهن ويجهي زرعى ڪارڪن جي صلاح سان يا ٿاپسن ايم 100 گرام

100 لتر پاٹیء ۾ يا بیثان فولئر 50 سی سی 100 لتر پاٹی ۾ يا اسکور 50 سی سی 100 لتر پاٹی ۾ ملائی ڦوھارو ڪجي.

انب جو ڪوڙهه (Anthracnose):

شروعات ۾ هن بیماریء جي حملی ۾ وٺن جا پن ڪارن کان سڪڻ شروع ڪن ٿا ۽ آهستي آهستي هيء بیماري ننین شاخن تائين پکڙجي وڃي ٿي ۽ وٺن مثان کان هیٺ سڪڻ لڳن ٿا.

هن بیماريء جي نقصان کان بچڻ واسطي سال ۾ به ٿي دفعا ٽاپسن ايم 100 گرام 100 لتر پاٹيء ۾ يا ڪنهن به ڪاپر گروپ جي دوا جو ڦوھارو ڪرڻ گهرجي.

کربوک (Malformation):

هي بیماري بور تي لڳي ٿي، جنهن ۾ انب جو بور چڱن جي صورت ۾ ڳوڙ هو ٿي وڃي ٿو ۽ ميوو نٿو نهي. هن بیماريء جي نقصان کان بچڻ واسطي هر سال ميوو ختم ٿيل شرط چانگ ڪرڻ گهرجي. جڏهن ته حملی وقت بیماري وارين ٿارين جي متاثر ٿيل حصن کي 6 کان 8 انچ صحتمند شاخن سميت تيز اوزار سان ڪپي سازي چڏڻ گهرجي. زمين جي چڪاس ڪرائي ۽ سفارش ڪيل خوراڪ جو بندوبست ڪجي.

انب ۾ سوڪهڙي واري بیماري (Mango Decline):

اچڪلهه هي مرض عام ٿي رهيو آهي، جنهن سان وٺن جا وٺن سڪي سڙي رهيا آهن. هي مرض هڪ فنگس جي جراييم (Lasi odiploidatheobromoe) وسيلي پکڙجي ٿو. هي جراييم وٺن جي ٿر ۽ شاخن اندر پن کي ڪادو رسائيندڙ نالين کي بند ڪري چڏين ٿا. جنهن ڪري پن ۽ ٿارين کي ڪادي ۽ پاٹي جي رسد بند ٿيو وڃي ۽ پوءِ اهي ٿاريون يا وري سجو وٺن سڪيو وڃي. وٺن جي تجزيئي دوران متاثر وٺن ۾ ٿر جي كل اندر جمهي انداز ۾ نديڙيون ٿتبُيون نظر اچن ٿيون.

هنن ٿتبُيون جي جسم ۽ پيڻ ۾ موتمار فنگس ٿئي ٿو. وٺن جي اندر بیماري پهچائڻ جو عمل دخل انهن ٿتبُيون جو آهي. ٿتبُيون وٺن ۾ سوراخ ڪن ٿيون، ته انهن مان کونر جهڙو بدبودار رس باهر نڪري ٿو ۽ ٿر ٿي ڳوڙها (Gummosis) ٿئيو وڃي. تجرين دوران ڪادي وارين نالين ۾ ڪجهه بيا جراييم پڻ نظر آيا. جنهن ۾ هڪ قسم فيوزيريم جو پڻ موجود هو. انهيء جي وڌ ۽ ٻنهي جراييمن جي گڏجڻ ڪري حملو وڌيڪ شديد ٿي سگهي ٿو.

سفارشون : علاج کان احتیاط بهتر آهي، جيڪڏهن باع حي سارسنيپال سٺي هوندي ئه ان کي سفارش ڪيل طريقي سان پاڻي، پاڻ، وقت سر ڦوھارو ڪرڻ، وٽن جو وڌيڪ مفاصلو رکڻ، انبن جي وڏن باعن هه بيا فصل نه پوکڻ ئه گندگاهن کي ملچ طور استعمال سان وٽن هه بيماريءَ کان بچاءَ ڪري سگهجي ٿو.

- ڪيمائي پاڻ جو مرحليوار پورو پنو وزن ڏيڻ گهرجي.
- باع هه موجود گندگاهه ئه ڪن پن کي ڪي آبادگار گڏ ڪري باهه ڏئي سازين ٿا، جڏهن ته ماهرن جي مشوري مطابق ائين هرگز نه ڪرڻ گهرجي. بلڪه گندگاهه ئه ڪن پن کي گڏ ڪري زمين هه ملائي چڏجي ته جيئن طاقتور ٿي ئه باع زور وئي.
- سياري جي موسم هه وٽن کي وڌيڪ پاڻي ڦيڻ کان پاسو ڪجي جنهن ڪري باعن هه ربيع وارا فصل هرگز نه پوکڻ گهرجن.
- انبن جي وٽن جون پاڙون کوئي ظاهر ڪري رومول گولڊ يا ايليت 250 گرام 100 لتر پاڻي هه ملائي وٽن تي استعمال ڪجي.
- متاثر وٽن هه سال هه 3 دفعا مهيني جي وقفي سان 50 گرام ايليت يا رومول گولڊ 50 گرام يا ڦاپسن ايم 50 سي سي پاڻي هه ملائي انجيڪشن رستي وٽن هه سوراخ ڪري استعمال ڪجي. تحقيق جي نتيجي هه ايليت جا نتيجا بهتر ڏنا ويا آهن.
- بيماريءَ کان پاڪ وٽن مان نئون ٻچ پوکجي. انهيءَ مان قلم ئه گوشالڳائجن، نرسري هه فنگس کي ناس ڪندڙ دوا استعمال ڪجي.
- بيماريءَ هه لڳ سڪل ٿارين/وٽن کي ڪپي ساڙي چڏجي.
- سڪل ٿارن/ڏارن کي ڪنهن تيز اوزار سان اهڙي طرح ڪپجي، جيئن چيتون نه ٿين بلڪه موران مج سڪل ٿار ويجي وجي.
- وٽن جي بيمار ٿارن کي چار پنج انچ صحتمند حصي وٽان تيز ڪارائيءَ سان ڪپي، ڪڻي ڪنهن خالي زمين هه رکي ساڙي چڏجن.
- ڪپيل ٿارين وارين جاين تي بېئل وٽن هه ڪنهن ماهر جي صلاح سان بورڊيڪس مڪسچر جي پيسٽ ناهي لڳائجي يا وري ڦنگي مار دوا هٿجي.
- پڀارو تيار ڪرڻ لاءَ بيمار وٽن جون ڪرڙيون يا قلم هرگز استعمال نه ڪرڻ گهرجن، چاڪاڻ ته ائين ڪرڻ سان بيماريءَ پڪڙ ڇو خطرو رهندو.
- ٿڙ کي سال هه به دفعا بورڊيڪس مسڪچر لڳايو وجي.
- باعن جي اندر بيا فصل پوکڻ کان پاسو ڪجي.
- وٽن کي ڪنهن به قسم جو زخم نه اچڻ گهرجي، جيئن جراييمن کي حملی ڪرڻ جو ڪوبه موقعو نه ملي.
- ٿنڊين هه متاثر ٿيل وٽن تي ضابطاو آڻ لاءَ زرعوي ماهرن سان رابطو رکجي.

- چوڏي واري ٿنڊي کي ناس ڪرڻ لاءِ متاثر ٿيل ٿڙ کي ماهر جي راءِ سان ڪنهن مناسب دوا جو ڦوھارو ڪجي ۽ ٿڙ کي وقفي وقفي ديرپا يا گهڻي وقت تائين زهريلو اثر رکندڙ پيراٿيرائيند يا پرمئرين 100 سي سي 100 لتر پاڻي ۾ ملائي مارچ، جولاءِ ۽ آگست ۾ ٿڙ کي ڦوھارو ڪيو وڃي.
  - متاثر وُن اندر اهڙين ڦنگي مار دوائين جو استعمال ڪجي، جيڪي ڪنهن نظام تحت وُن جي متاثر ٿيل حصي تي ضابطو آڻين.
  - زرععي دوائون زهر آهن، تنهن ڪري صرف انهن کي ضرورت مطابق ماهرن جي سفارشن سان استعمال ڪجي.
  - جيڪڏهن بيماريءَ سبب وُن سکي وڃن ته انهن کي هڪم ڪپي ان جي جڳهه تي صحتمند نيون چڪيون پوکجن.
- بوربيڪس مڪسچر تيار ڪرڻ جو طريقه ڪار: بوربيڪس مڪسچر کي بن طريقن سان ابن جي باعن تي استعمال ڪيو ويندو آهي.
- ڦوھارو (Spray) 2 ڪلوگرام نيرو توتيو Sulphate Copper 2 ڪلوگرام چن جو پُر (Lime Stone) ۽ 200 لتر پاڻي ۾ ملائي استعمال ڪجي. ڦوھارو ڪرڻ لاءِ ڳار جهڙو چبو تيار ڪجي ته جيئن آسانيءَ سان ڦوھاري جي مشين واري نوزل/نالي مان نڪري سجي وُن کي چڱيءَ طرح سان ڌوئي سگهجي.

ڪيلٽي جي پوك

Banana Cultivation

پوكيءَ جا طريقا:

دنيا اندر آسٽريليا ۽ فلپائين ۾ ڪيلٽي جي جديٽ طريقي سان پوك ڪجي ٿي ساڳيا طريقا سند اندر به آزمايا ويا آهن ۽ پيداوار انهن ملڪن کان ڪنهن به صورت ۾ گهٽ نه آهي يعني هڪ چڳي جو وزن 40 کان 50 ڪلوگرام مليو آهي جنهن مان 40 کان 50 ٿن في ايڪڙ پيداوار ملي ٿي، هائي سند دنيا جي ملڪن جي پيت ۾ ڪيلٽي جي پوك ۾ پونتي نه آهي ۽ آبادگار محنت کن ته ملڪ جو نالو روشن ٿي سگهي ٿو.

(الف) اپريل کرين وارو پوكيءَ جو طريقو

(RAISED BED PLANTING METHOD)

(ب) پائي جي قريٽي قريٽي وارو پوكيءَ جو طريقو

(DRIP IRRIGATION SYSTEM)

هن نئن ٿيڪنالاجي تي زرعی تحقيق جا ماھر آسٽريليا، فلپائين جي زرعی ماھرن سان گڏ ڪم ڪري رهيا آهن.

ڪيلٽي جي اپريل کرين واري طريقي جا فائدا:

- ڪيلٽي جي قطارن جي وچ واري فاصللي وڌيڪ هڻ ڪري چڳن کي پرڻ لاءِ گاڏي (سوزکي) وچ واري فاصللي ۾ اچي سگهي ٿي.
- ڪيلٽي جي نڪتل ٿڙن کي باهر اچلن جي ضرورت نشي پوي
- ڪيلٽي جي قطارن جي وچ ۾ اچليل پنن کي هر 6 مهيني يوريا پاڻ جي هڪ بوري في ايڪڙ چنڻ سان ڪ پن يا ٿڙيون گري سرڙي ناميٽي مادو نهئي پوي ٿو.
- گندگاهه کي ختم ڪرڻ لاءِ گڏ يا دڙ نشي ڪرڻي پوي

(الف) اپريل کرين وارو پوكيءَ جو طريقو

:(RAISED BED PLANTING METHOD)

زمین حی تیاري : زمين کي اونها هر چار ڦاري يا پنج ڦاري سان ڏنا وجن انهي کان پوءِ گوبل هر هڪ پيو هلايو وجي ۽ پوءِ زمين کي سنت مه ٿجي ان بعد هڪ هر ڪلٽيوينر جو هلايو وجي آخر مه چار فوت يا اٺ فوت ويڪرا اپريل کريا تيار ڪيا وجن هر کرئي وچ مه به هڪ فوت ويڪري نالي تيار ڪجي نالي جي پاسن کان پنجن فوٽن جي فاصللي تي ڏيءَ فوت جا ڪڏا تيار ڪيا وجن اهي ڪڏا اهڙي نموني تيار ڪجن جو نالي جي ٻنهي پاسن کان ڪڏا آمهاں سامهاں نه هجن.

بوٽن لڳائڻ جو طریقو :

انهن ڏيءَ فوت تيار ڪيل هر هڪ ڏيءَ مه به ڪلو گرام وٺڻ جو پاڻ وجهي پاڻي ڏجي، جڏهن ڪڏا وٺ مه اچن ته پوءِ هرهڪ ڏيءَ مه 200 گرام ايس ايس پي ڪيميانائي پاڻ تري مه وجهي ڪيلي جي بچن يا ٿڙين کي سڌو بيهاري پاسن کان متئي وجهي پرجي ۽ پوءِ پاڻي ڏجي.

ڪيلي کي پاڻ ڏيڻ جي ترتيب :

- پهرئين مهيني ڏيءَ بوري ايس ايس پي في ايڪڙ ڏجي.
- ٻئي مهيني مه ڏيءَ بوري ايس ايس پي في ايڪڙ ڏجي.
- ٿئن کان ساين ٿئن مهينن تائين هڪ بوري امونيم سلفيت في ايڪڙ ڏجي.
- چئن کان چهن مهينن تائين هر مهيني ڏيءَ بوري امونيم سلفيت في ايڪڙ ڏجي.
- ستن مهينن کان ڏهن مهينن تائين هر مهيني هڪ بوري ايس اوپي في ايڪڙ ڏجي

بوٽن جي سار سنپال :

- چهن مهينن کان پوءِ بوٽن جي پاسن کان اضافي ٻچا ڪڍي اپريل پٽريءَ جي وچ واري فاصللي تي چڏجن ته جيئن اهي سڙي گري وجن
- انهن نڪتل اضافي ٻچن کي نرسريءَ طور پٽ رکي سگهجي ٿو ان لاءِ جدا زمين جو حصو هر ڏئي تيار ڪجي. گهرج پوٽ تي ڪڍي پوك لاءِ استعمال مه آڻي سگهجي ٿو.
- نائين کان ڏھين مهيني ٿڙ مان چڳو نکري ٿو جڏهن چڳو تيار ٿي وجي ته پوءِ چڳو ڪڍي ٿڙ جي پن کي ڪپي قطارن جي وچ واري فاصللي تي اچائجي ۽ ٿڙ کي اتي بيل چڏجي وقت گذرڻ سان گڏ اهو گري پاسي واري ٿڙ کي پاڻ طور ڪتب ايندو.
- سردي يا گرمي مه وچ جي فاصللي واري متئي سان نالين کي پري زمين جي سنت ڪجي ۽ پوءِ پاڻ ڏجي.

(ب) ڪيلي جي پوك لاءِ ڦري ڦري وارو طریقو:

هن پوکيءَ جي طریقي لاءِ به زمين جي تياري اپريل کرين طریقي وانگر ڪجي ٿي ۽ کرين جو وچ وارو فاصلو 12 فوت رکيو وجي ٿو. جيئن ته هن طریقي مه به زمين اندر گڏ يا در ڪونه ٿي ڪئي وجي، ان ڪري زمين جي هوا لاءِ ادائى فوت اونهيون ناليون پوکي واري پلات جي اندران کوئيون وجن ٿيون رستن جي پاسن کان بوٽن جي قطارن جو فاصلو 6 فوت رکيو وجي ٿو. بوٽن لاءِ ڪڏا ڏيءَ فوت جا 5 فوٽن جي فاصللي تي کرين جي پاسن کان کوئيا وجن ٿا. ٿڙين يا ٻچن کي الف طریقي وانگر لڳايو وجي ٿو . پر هن طریقي مه ٿڙين کي 60 بگري پاسيرو رکيو وجي ٿو ائين ڪرڻ سان ٿري جي پٺ کان

هڪ يا به پڇا نڪرن ٿا.

هن طريقو ۾ پائڻي جو طريقو نهايت مختلف هوندو آهي پوڻن کي پائڻي جي لاءِ رٻڙ جون ناليون ٻوڻن جي قطارن پرسان هيٺ زمين اندر پوريون وڃن ٿيون .جيڪي ويڪري پائڀپ لائين سان جڙيل هجن ٿيون، جڏهن ته ويڪري پائڀپ لائين مشين جي سرشتي سان جڙيل رهي ٿي . ڪيلي جي قطارن سان گڏو گڏ نالين مان سنھيون ڏانڊيون زمين کان ٻاهر ٿي فوت اوچيون نڪتل هونديون آهن ۽ هر هڪ ڏانڍي مٿان چرخي ۾ سوراخ هجن ٿا ، مشين هلانچ سان پائڻي ڦوھاري وانگر ٻاهر نڪري ٿو . پر هن پوکيءَ جي طريقي ۾ ٻوڻن لڳائڻ كانپوءِ ۽ پهريان هڪ به پائڻي عام رواجي طريقي سان ڏجن ٿا، جين ٻوڻا ٿڙين مان نڪري ڦئي وڃن. انڪانسواء اونهاري جي موسم ۾ مئي يا جون مهينن دوران ۽ سياري جي موسم ۾ بسمبر ۽ جنوري دوران هڪ به پائڻي عام رواجي طريقي سان ڏجن ٿا، چو ته انهن ڏينهن ۾ موسم جي شدت وڌيڪ ٿئي ٿي .

قڙي ڦڻي واري طريقي جا فائدا:

- سند ۾ هيءُ طريقو پهريون دفعو متعارف ڪرايو ويو آهي.
- هن طريقي سان ٻوڻا پائڻي سان ڏوپجي وڃن ٿا ۽ ٻوڻن جي پن تي مئي ٿئي رهي. زمين تي پوسل هئڻ ڪري هر هڪ ٻوڻي کي گهرج موجب پائڻي ملي ٿو جنهن سان ٻوڻا سٺي نموني وڌويجهه ڪن ٿا.
- برب واري مشين به ڪلاڪ هلڻ سان هر هڪ ٻوڻي کي 20 ليٽر پائڻي ملي ٿو.
- عام رواجي پائڻي ڏيڻ واري طريقي جي پيٽ ۾ 75 سيڪڙو پائڻي جي بچت ٿئي ٿي.
- هن طريقي ۾ پاسن کان ٻوڻن جون ويجهيون قطارون ۽ وچ ۾ 12 فوت تي قطارون رکڻ سان هڪ ايڪڙ ۾ هڪ هزار ٻوڻن جو تعداد ٿئي ٿو.
- وچ واري قطارن جي 12 فوت فاصلوي هئڻ ڪري چڱن کي ڪيلي جي باع اندر ڪليل گاڏي ۾ آرام سان رکي سگهجي ٿو.
- قطارن جي وڌيڪ فاصلوي هئڻ ڪري هر هڪ ٻوڻي جي سارسنيپال ڪري سگهجي ٿي.
- ٻوڻن کي گهريل خوراڪ ۽ پائڻيءَ جي گهرج پوري هئڻ ڪري ٻوڻا صحتمند رهن ٿا، ٿڙين ۾ جلد ڦر لڳي ٿو، ڦريون وڌيون ۽ وزن واريون ٿين ٿيون هڪ چڳي اندر ڦريون جو وڌيڪ تعداد هئڻ ڪري چڳا بڳها ۽ وڌيڪ وزن وارا ٿين ٿا.

زیتون جی پوک

Guava Cultivation

زمین (Soil):

ڪلرائي، وارياسي ۽ سم واري زمين کان سوءِ پئي ڪنهن به قسم جي زمين ۾ زيتون لڳائي سگهجي ٿو، پر عام طور لتياسي زمين ۾ زيتون جو فصل ڪامياب آهي ۽ ان ۾ وڌيڪ پيدائش ٿئي ٿو.
پوکي جون مدون:

1. هڪ بهار جي موسم فيبروري کان مارچ 2. سره جي موسم آگسٽ کان سڀپتمبر

زمين جي تيار ۽ ڪڏا تيار ڪڻ:

باغ لاءِ زمين کي هر هئي ڪيٺ سان سنوت ۾ آٿي 30x30 جي مفاصلی تي ادائی فوٹ اونها ۽ ادائی فوٹ ويڪرا ڪڏا ڪوٽجن، جنهن ۾ به حسا لتياسي مٿي ۽ هڪ حصو ڳريل سڙيل وٺڻ جو پاڻ چگيءَ طرح ملائي ڪڏن کي پرجي ۽ هر ڪڏي ۾ ڪاڻ جو ڪلو يا ڪانو ماپ آهر نشان طور لڳائي ته جيئن چكيءَ لڳائڻ وقت نشان ظاهر ٿئي ۽ قطار سڌي بيهي.

هي سڀ ڪم چڪيون لڳائڻ کان هڪ مهينو اڳ ڪجي. انهيءَ وچ ۾ ڪڏن کي پاڻي ٿجي ته جيئن مٿي ۽ ملليل پاڻ گرمي ڇڏي ٿئو ٿي وجي ۽ مٿي به ڪڏي ۾ جمي وجي. تنهن کان پوءِ رهيل مٿي ڪڏن ۾ وجهي ڪڏا لٿاڙي پري چڻجن.

جنسون (Varieties):

زيتون جون مختلف علائقن ۾ مختلف جنسون ڪامياب آهن، جن جا تفصيل هيٺ ڏجن ٿا.

لاڙ ڪاڻي ضلعوي جون مشهور جنسون:

1. رiali (Riali):

هن جنس جو وٺ وچولو قد، پن ننديا سورڙها، وچولو چتو هٿندڙ، ميوو گهگهي نموني، كل نرم لسي، رنگ هلڪو پيلو وزن 50 کان 150 گرام، مندائنو فصل وڌيڪ ڏيندو آهي. پيدائش 5 کان 7 مٿ، مارڪيٽ ۾ ملھه سٺو آهي.

2. لوڪل سندوي (Local Sindhi Larkana):

هن جنس جو وٺ ریالی ۽ ٿداراميء کان قد ۾ بگھو ٿئي ٿو ۽ سندس ڦھلاء ۽ چتو (Spreading) به وڌيڪ آهي. سندس پن نندو ۽ سنھو وچ تي ويڪرو ٿئي ٿو ۽ آخر ۾ سورڙ هو هوندو آهي. وٺ ۾ تارين جو تعداد گهٽ هوندو آهي. ٿئي جي پکيڙ وچولي هوندي آهي. شاخن ۾ ميوو جدا جدا جهليندو آهي.

زيتون شڪل ۾ دلي يا گهڪوي نموني يعني هيٺان ويڪرو ۽ مٿي ڳچيء ۾ سورڙ هو هوندو آهي. ميوو جو وزن 50 کان 100 گرام، کائڻ ۾ منو، ڏائقيار گر ۾ بچ گهڻهو هوندو اش کل جو رنگ سائي کان پيلو، مثاچرو لسو هوندو اش.

پيدائش 4 کان 5 مٿ في وٺ لهندو آهي، مارڪيت ۾ ملهه تمام سٺو ملندو آهي، هي لازڪائي جي تمام ڪامياب جنس آهي.

3. ٿدارامي (Thadha Rami)

هن جنس جو وٺ بین سڀني کان وڌيڪ گهاٺو چتو هٿندو آهي، پن بگها ۽ ويڪرا چوئيء ۾ سورڙها ٿين ٿا. ميوو جڳهٽين ۾ به ٿي تي تارين ۾ جهليندو آهي. هن جو ميوو اٺڪل 400 گرام تائين ڏٺو ويو آهي. کل ۾ سخت، رنگ گھرو سائو ۽ ڏائقي ۾ ڪتو نندو آهي. ٻنهي مندن اونهاري ۽ سياريء ۾ فصل هڪجهڙو ڪڻدو آهي. ميوو کي گهڻي سرديء ۾ ڪوڙه جو مرض لڳندو آهي، تنهن ڪري خاصيت خراب ٿي پوندي اش، پيداوار 3 کان 5 مٿ في وٺ نندو آهي.

ڪراچي، حيدرآباد، سڪر ۽ خيرپور بويزن جون جنسون:

مالتو، گولو، شملو جنسن کان سوء ندي پيماني تي ميهو، ڪريلو، ونگو، سرخو گول، سفيدو، چترidar، رمضاني، الهه آبادي، فيصل آبادي، ۽ بنا بچ واريون جنسون پوكيون وجن ٿيون.

چڪين لڳائڻ جي مند (Season of Transplanting)

چڪين لڳائڻ لاء بهار جي موسم يعني آخر ي فيبروري کان مارچ ۽ سرء ۾ جولاء کان سڀئمبر وارا مهينا موزون آهن. چڪيون ڪڏن ۾ لڳائڻ لاء ڪائيء جي جاء تي مٿي کوئي سندن اصل مٿيء جي چڪيء جي نشان تائين سڌيون وهارجن ۽ سندن چوڙاري ڊڪيون ڙاهجن ته جيئن پاڻي سڌي طرح چڪيء کي نه لڳي.

پاڻي ڏيڻ جو طريقو (Method of Irrigation)

پاڻي ڏيڻ لاء سڌيون ناليون ڪڏن کان فوت ڏيڍ پاهر هئڻ گهرجن ته جيئن هر هڪ چڪيء کي جدا جدا پاڻي ملندو رهي.

شروعات جا به ٿي پاڻي تڪڙا تڪڙا ڏجن، پوء اونهاري ۾ سڌين ڏينهن ۽ سياريء ۾ پندرهين ڏينهن پاڻي ڏيڻ گهرجي ۽ هر وقت دڪيء جي چوڦير گڏ ڪري گاهه وغيره ڪڍي صاف ڪري نئين سر دڪيء ٻڌجي، جيئن وٺ ۽ ڏا ٿيندا وڃن تيئن سندن چلها ويڪرا ڪرڻ گهرجن ۽ هر مهيني گڏ ڪري ٻڌجي. جڏهن وٺ ڦر جهڻ تي اچن تڏهن انهن جون ناليون ۽ چلها ختم (Interculturing) ڪري ٻڌجي.

اونهاري ۾ پاڻي پندرهين ڏينهن ۽ سياريء ۾ مهيني بعد ڏيڻ گهرجي. ميوو جڏهن پچ ٿي اچي ته گهربل پاڻي

وقت سر ڏجي ته جيئن ميوو پوري واد ڪري، سياريء ۾ بارهن پاڻي ۽ اونهاري ۾ گهٽ ۾ گهٽ پندرنهن

پاٹي نیڻ گهرجن.

گڏيل پوك (Intercropping)

جيستائين وٺ وڌا ٿين تيستائين برسيم ۽ بيا ڦرين وارا فصل جهڙوک گوار، جنتر، چونئرا وغيره پوکجن، جيڪي زمين کي نائزروجن مهيان ڪن ٿا.

پاڻ ڏيل جو طريقو (Manuring):

زيتون سال ۾ به دفعا ميو ڏيندو آهي ۽ سجو سال منجهس گل ۽ ميو موجود هوندا آهن. انهيءَ ڪري زمين جي طاقت قائم رکڻ لاءِ وٺاڻ جو پاڻ (Farm Yard Manure) ڏيل تمام ضروري آهي. جولاءِ مهيني ۾ مڻ کان ڏيءَ مڻ ديسى پاڻ في وٺ جي حساب سان زنك سلفيت (زينگرو-33 سيكڙو) 150 گرام في وٺ ٿڙ کان هڪ فوت پري ٿارين جي پكيرز تائين ٻوڻ جي چوڏاري پكيرز پوءِ گڏ ڪري چڙجي. پاٹي ڏيل سان پاڻ گرندو رهندو ۽ زمين جي طاقت وڌندي رهندい. سٺي زمين واري باع ڪي هڪ بوري دي اي پي ۽ هڪ بوري يوريا، ڪمزور يا سخت ۽ ڪلاراين زمين واري باع ڪي به بوريون نائزروفالس ۽ هڪ بوري امونيوم نائزريت في ايڪڙ جي حساب سان ڏجي. ان لاءِ سمورو دي اي پي ۽ يوريا جو اڌ يا به بوريون نائزروفالس في ايڪڙ آڪست مهيني ۾ ڏيل گهرجي.

جڏهن ته بقایا اڌ بوري يوريا يا اڌ بوري امونيوم نائزريت في ايڪڙ نومبر مهيني ۾ ڏجي.

چانگ (Pruning):

چانگ فقط ندين وٺن ۾ ڪئي وجي ٿي. چاڪاڻ ته ان وقت ڪيتريون ئي شاخون هيٺيان ٿڙ مان نڪرن ٿيون ۽ سنھيون ۽ بگھيون ٿين ٿيون ۽ ميو جهلٽ وقت سٽ سهي ڪو نه ٿيون سگهن. هڪ طرف وٺ جي شڪل ۽ بيڪ بري لڳي ٿي ته ٻئي طرف وٺن جي وج ۾ هر ڏيل مشڪل ٿيو پوي، تنهن ڪري شروعات ۾ هر سال ندين وٺن جون سنھيون ٿاريون ڪنجن. وٺن وٺن ۾ جيڪڏهن سڪل ٿاريون نظر اچن ته اهي اپريل ۽ جولاءِ مهيني ۾ ڪڍي چنجن.

چڪين وڌائڻ جا طريقا (Propagation Methods):

زيتون جون چڪيون هيٺين ريت وڌائي سگهجن ٿيون:

زميني اوڊ/ داب (Ground Layering) ذريعي، هوائي اوڊ/ داب (Air Layering) ذريعي، قلم لڳائڻ (Cuttings) ذريعي ۽ بچ (Seed) ذريعي.

1. زميني اوڊ/ داب (Ground Layering):

هن اوڊ ذريعي چڪين وڌائڻ جو طريقو ڪامياب آهي. اوڊ لڳائڻ لاءِ صحتمند ميو ڏيندر ۽ جو انتخاب ڪجي. جنهن جون ٿاريون زمين جي بلڪل ويجهو هجن. انهن ٿاريون مان مضبوط ۽ سگھاريون آگر جهڙيون ٿلهيون ٿاريون اوڊ لاءِ چونڊجن جيڪي ٿوري مفاصلي تي هجن.

ٿاريءَ جي وج واري حصي کان تيز چاقو سان چلي نماڪڻ ڏيني كل لاهجي، پوءِ اڌ فوت زمين ۾ ڪڻو

کلی ان کت دنی واری جاء کی کدی ه اهڑی طرح پورجی جو چکی سدی بیهی. بغیر کت دنل ناری به کدی ه پوري سگهجی ٿي پر کت دنل ناری جلد پازون هٹشروع ڪري ٿي.

انهن اوتن کي تڪڙا تڪڙا پائی ڏجن ته جيئن پوريں ٿاريون جلد پازون هٹشروع ڪن. انهيءَ ڪم لاءِ پلاستڪ جي ٺوڪرين ه مڻي ۽ پاڻ وجهي انهن کي مڻي تختن تي 3 کان 4 فوت مڻي رکي ٿارين کي پوري ۽ پائی ڏجي. تقربياً چهن هفتنه کانپوءِ پوريں چھڪ واري حصي کان پازون هٹشروع ڪنيون. جنهن کان پوءِ هر اوڏ کي مڻيءَ واري پوري حصي کان مڻي ڪنهن تيز چاقوئے سان هلكو ڪت ڏجي. 15 ڏنهن کانپوءِ ڏسجي ته اها ناری کت برداشت ڪري ويئي آهي ته پوءِ وري ساڳي جاء تي وري کت ڏجي. اهڙي طريقي سان ان چڪيءَ کي وٺ کان جدا ڪري چڇجي.

ان چڪيءَ کي وٺ کان جدا ڪرڻ کانپوءِ 15 ڏنهن چڙي ڏجي ته جيئن خبر پوي ته اوڏ مڪمل طور زمين ه پازون هڻي ويئي آهي يا نه. جڏهن اها پوري پڪ ٿي وجي ته چڪي مڪمل تيار ٿي ويئي آهي ته پوءِ ان چڪيءَ کي ڪڍي تيار ٿيل زمين ه پوکجي.

2. هوائي اوڏ/داب (Air Layering):

اوڌون وڌائڻ لاءِ هي طريقو به ڪامياب آهي، هن ه پهريائين زمين ه کڏو کللي ان ه هڪ حصو وٺائڻ جو پاڻ ۽ به حسا لٽياسي مڻي وجهي، ان کدڻي کي پائڻي سان پوري چڇجي. تقربياً هڪ هفتني تائين ان پاڻ ه مڻي ملail کي پائڻي ڏيندو رهجي، ته جيئن اهو پاڻ ۽ مڻي پاڻ ه چڪيءَ طرح سان ملي وڃن ۽ پاڻ گري پنهنجي گرمائش ختم ڪري.

پوءِ وٺ جي وچين حصي، جتي شاخون پڪريل هجن، اتي پينسل جهڙيون ٿلهيون شاخون چونڊجن. پوءِ هر هڪ ناريءَ کي جنهن مان اوڏ تيار ڪرڻي هجي ان ناريءَ جي وچ واري حصي وٺ تيز چاقوئه سان هڪ کان ٻن انچن تائين گول کل لاهجي ۽ کل لال حصي وٺ ان ڏانديءَ کي هلكو چھڪ ڏجي، پوءِ ان چھڪ دنل جاء تي پهريان تيار ڪيل مڻي ۽ پاڻ مليل گپ جو هڪ پنوڙو اهڙي طرح رکجي، جيئن ڏانديءَ کي چوڏاريءَ ڦري اچي. ان بعد ڏنه انچ سٺي جي پوري جو ٺڪر ڏوريءَ سا سُت سان ان چڱي طرح ويزڻ هجي ۽ ٻڌي چڇجي.

ٻتل جاء جي مٿان بي ناريءَ ه ٺڪر جو لوڻو يا پلاستڪ جون بوتلون جنهن کي تري ه هڪ سنھو سوراخ ڪجي ۽ پوءِ انهن کي ٻڌجي، ته جيئن ان مان ڦڙو ڦڙو پائڻي ٻتل اوڏ جي مٿان ڪرندو رهيءَ اها ٻتل مڻي آلي رهيءَ ته جيئن ان دنل چھڪ وٺان ناري پازون ڪيٺشروع ڪري.

اوڏ لڳائڻ کان چهن هفتنه جي عرصي کان پوءِ وٺ واري حصي کان لڳ اوڏ کي تيز چاقو سان هلكو چھڪ ڏجي. وري 15 ڏنهن کان پوءِ اوڏ جو رهيل حصو ڪٿي وٺ کان ڏار ڪجي ۽ اها تيار ڪيل اوڏ جلد زمين ه پوکي ڇڻ گهرجي.

نوٿ: هن طريقي سان لڳل اوڏ ه مڻي گهڻ هوندي آهي. ان ڪري ان تيار ڪيل چڪيءَ کي جلد پوکڻ گهرجي نه ته چڪي سڪي وڃڻ جو انديشو آهي.

هوائي اوڏ/ داب (Air Layering) ه لوٿي ٻتل کانسواءِ هي طريقو به اچڪلهه وڌيڪ استعمال ٿئي ثو ته اوڏ کي لڳايل مڻيءَ جي پنوڙي کي پوليثن ٿيب سان مضبوطيءَ سان ويزڻ هي چڇجي ته جيئن اندر هوا داخل نه ٿي سگهي ۽ ان پنوڙي ه گهم موجود رهيءَ.

3. قلم ذريعي (Cuttings):

چکین و دائئن لاء هي طريقو سولو آهي، هن طريقي ۾ پهريائين 8 فوت بگھيون ۽ 4 فوت ويڪريون پاريون ٺاهجن. انهن پارن مان گندگاهه ڪڍي صاف ڪري وٺاڻ جو پاڻ وجهي پوءِ زيتون جي وٺن مان اڳر جي ٿولهه جيتريون ٿاريون ڪپي، انهن جا 8 انچ بگها ڏندڻ ٺاهجن، جن ۾ ٿن کان چار اكيون هجن (قلم) تيز چاقوءَ سان ڪتجن ته جيئن چيرجي ۽ زخمي نه ٿي پون. چيريل يا زخمي ٿيل ڏندڻ ڪم جا نه هوندا.

اهي قلم تيار ڪيل پارين ۾ 6 انچن جي مفاصلی تي اڳ ۾ پارين کي پاڻي ڏيئي پوءِ 3 انچ اونها کورڙن، انهن کي گرمين ۾ پنج ڏينهن کان پوءِ ۽ سردين ۾ ڏهن ڏينهن کان پوءِ پاڻي ڏجي. پندرهن ويھن ڏينهن کانپوءِ اهي ڏندڻ مٿئن حصي کان گونج ڪيل شروع ڪندا، جڏهن اهي گونج وڌا ٿي بوٽي جي صورت اختيار ڪن ٿا ته سمجھڻ گهرجي ته چڪي تيار آهي پوءِ ان چڪيءَ کي ڪڍي زمين ۾ لڳائجي.

4. بچ ذريعي (Seed):

زيتون جون چکيون بچ ذريعي به تيار ڪري سگهجن ٿيون پر بچ ذريعي تيار ڪيل چکين ۾ اصلي خاصيت واري جنس نشي ملي. انهيءَ ڪري اوڏ ذريعي چکيون وڌائڻ لئي مناسب طريقو سمجھيو وڃي ٿو.

مييو جهلڻ (Fruiting):

زيتون جا وڻ ٿن سالن کان پوءِ مييو جهلڻ شروع ڪن ٿا ۽ ٿينهن کان چاليهن سالن تائين مييو ٿيندا رهن ٿا.

جنهن کانپوءِ سندن عمر ختم ٿي ويندي آهي. هي سال ۾ به مکيه فصل ٿين ٿا.

هڪ فصل سياري جي شروعات يعني نومبر مهيني کان ٺهڻ شروع ٿي ٿو جيڪو بهار جي موسم پوري هلي ٿو. ۽ بهار ۾ وري وڻ گل جهلن ٿا. ۽ پيو فصل اونهاري جي موسم ۾ برسات جي وقت ملي ٿو. ميوي واري مك عموماً اونهاري واري فصل کي وتيڪ نقصان رسائي ٿي، ان ڪري ان دوران خصوصي تيان ڏيڻ گهرجي.

زيتون جا جيت ۽ بيماريون:

1. ميوي جي مك:

هيءَ مك جڏهن مييو تيار ٿي وجي ٿو ته ان جي اندران هن جا چا ميوي کي خراب ڪن ٿا. جنهن جي ٻچاءُ ۽ علاج هيئين ريت ڪرڻ گهرجي.

ٻچاءُ:

جڏهن زيتون آني جيترا ٿين ته جولاءِ جي مهيني ۾ باع اندر هڪ دبو جنسي ڦدي جو في ايڪڙ جي حساب سان لڳائي روزانو دببي ۾ ڦاسڻ وارين مكين جو تعداد ڏسجي.

جيڪڏهن دببي ۾ بن ٿن کان وتيڪ مكيون هجن ته پوءِ ڦو هارو ڪرڻ گهرجي پر جيڪڏهن ان کان گههٽ هجي ته ڦو هارو نه ڪرڻ گهرجي.

ڦوھارو یا علاج:

ميوسي جي مك لاء بپوريڪس 120 گرام کان 150 گرام في 100 لتر پاڻيءَ ه ملائي ڦوھارو ڪرڻ گهرجي. پر جيڪڏهن زيتون پچڻ وارو هجي ه ميوسي جي مك جو حملو هجي ته پوءِ بپوريڪس جي بجائے ليزر 250 ملي لتر في 100 لتر پاڻيءَ ه ملائي ڦوھارو ڪجي. ليزر لڳائڻ سان ٿرڙي ه ڪينڻ جو ضابطو پڻ ملي ويندو. ان کان سواءِ ٿرائيڪلورفان 200 ملي لتر 100 لتر پاڻيءَ ه ملائي ڏجي.

2. ٿرڙو:

گهڻو ڪري ٿئي مند ه حملو ڪري ٿو، هن جي حملي ه گر وارو مرض پڻ ٿي وڃي ٿو.

علاج:

ليزر 250 ملي لتر في 100 لتر پاڻيءَ ه ملائي ڦوھارو ڪريو.

3. ڪينڻان:

ڪينڻن جون جوان مادييون گلن گلن وقت گلن تي آنا لاهن ٿيون، جيڪي ڏهن پارنهن ڏينهن ه ڦئي ٻچا ڏين ٿا. اهي ٻچا گلن کي کائي نقصان ڏين ٿا ه ميوسي اندر داخل ٿي وڃن ٿا، گهڻو نقصان نومبر، بسمبر ه ڪري ٿو.

4. ڦلي:

جڏهن ميوو تيار ٿي ويندو آهي ه لهڻ جي ويجهو هوندو آهي ان وقت هن بيماري جو حملو شروع ٿيندو آهي.

علاج:

ڪاپر آڪسي ڪلورائيڊ 250 گرام يا اسكور 50 ملي لتر في برم پاڻيءَ ه ملائي چڱيءَ ريت ڦوھارو ڪريو.

5. سوڪهڙو:

هي بيماري عام طور تي هر باغ ه نظر ايندي آهي. شروع شروع ه نون گونچن کي متاثر ڪري ٿي پوءِ سجي وٺ تي حملو ڪري ٿي. هن بيماري جي حملي سبب ڪجهه سالن ه وٺ سکي ويندو آهي.

علاج:

هن بیماری کان بچاء لاءِ دائِ نین ايم 45، 250 گرام 100 لتر پائیءَ ۾ ملائی ڦوھارو ڪجي هي ڦوھارا گهٽ ۾ گهٽ ئي پيرا ڪرڻ گهرجن.

ڦوھارو:

باغ ۾ ڦوھاري ڪرڻ لاءِ پاور مشين استعمال ڪجي جيڪا دوا چوئيءَ نائين پهچائي سگهي. جيڪڏهن دوا صحيح نه پهچندي ته اتي مکيون ۽ جيت رهجي ويندا ۽ اٿانوري سجي باغ ۾ پکڙجي ويندا ۽ نقصان جو باعث بُنجندا، جنهن لاءِ پاور اسپريئر استعمال ڪرڻ تمام ضروري آهي. ان سان جيتن ۽ مكين جو مكمم خاتمو یقيني آهي، انهيءَ سان وڌيڪ پئسو زيان ٿيڻ کان چي ويندو ۽ ٿوري وقت ۾ جيتن تي ضابطو آٿي سگھبو.

سار سنپال (Aftercare):

ٻن موسمن ۾ ميو وٺ لاءِ جاٿايل سمورين سفارشن تي مكمم طور عمل ڪيو وجي ته جيئن پيداوار وڌيڪ لهي ۽ وڌ کان وڌ نفعو حاصل ٿي. پر جيڪڏهن ٻنهي مندن ۾ محت ۽ انتظام ڪنهن کان نٿو پجي ته پوءِ فقط سياري جو فصل وٺ گهرجي.

اونهاري جي فصل جي روڪڻ لاءِ سياري جي آخر ۾ يعني بهار گلن جهلهڻ مهلي وٺن جو پائني بند ڪجي ته جيئن گل ۽ ننيو ميو سوب سب سكي چڻي وجي ۽ اونهاري وارو ڦر نه ڪڻي.

پيداوار (Yield):

زيتون جو هر هڪ وٺ انڪل 500 کان 700 ميوا جهلي ٿو، جن جو وزن اندازار ٻه کان ئي مڻ ٿئي ٿو، اهڙي طرح سان هڪ ايڪڙ 140 کان 210 مڻ ميوو لهي ٿو.

زیتون جي گهاتي پوك Meadow Orcharding

موجوده زرعی بحران هارین کي اهو سوچن تي مجبور ڪري چڻيو آهي ته اهي پنهنجو گزارو ڪرڻ لاءِ چند هڪ فصلن کانسواءِ غير روایتي فصلن ۽ باغن ڏانهن ڏيان ڏئي رهيا آهن.

زیتون جي عام رواجي باغن ۾ في ايڪڙ ٻوٽن جو تعداد 100 کان وٺي 185 يعني ٻوٽن کان ٻوٽي جو مفاصلو 15 کان 20 فوت نائين ڏنو ويyo آهي. گذريل ڪجهه سالن کان زیتون جي باغانين ۾ هڪ جديد طريقي جي باغبانی تيزي سان مقبول ٿي رهي آهي. هن باع پوکڻ جي طريقي کي (Meadow Orcharding) چون ٿا. گهاتي باغبانی جو مطلب باع لڳائڻ جو اهڙو طريقو جنهن سان گهت جڳهه ولاري وڌيڪ ٻوٽا پوکي انهن کي غير روایتي طريق سان پاليو وڃي ته جيئن وڌيڪ پيداوار حاصل ٿي سگهي.

گذرندڙ وقت ۽ جديد طريقي جي زراعت اچڻ سان پوکائي جا طريقا هڪدم تبديل ٿي ويا آهن.

زیتون جا عام رواجي باع ٻوٽن جو گهت تعداد ۾ هجڻ ترتيب کان سواءِ پكير ۽ هڪ جهڙو ڦل نه هجڻ جي ڪري گهربل نتيجا نه ڏئي سگها آهيون. ڏكيائين کي ذهن ۾ رکندي زرعی ماهر ان نتيجي تي پهتا آهن ته موجوده باع لڳائڻ جي طريقي ۾ تبديلي آنديءِ وجى جنهن جي ذريعي وڌم وڌ پيداوار حاصل ڪري سگهجي. گهاتي باغبانی ۾ في ايڪڙ ٻوٽن جو تعداد وڌائڻ سان گڈوگڻ ٻوٽن جي چانگ تي خاص ڏيان ڏنو ويچي ٿو، ته جيئن وڻ جي وڌاري کي قابو ۾ رکيو وڃي ۽ وڻ جي بهتر سارسنپاڻ ٿي ۽ روشني جو وڌم وڌ استعمال ممڪن ڪري سگهجي. هن طريقي سان باع پوکڻ سان وڌ ۾ وڌ پيداوار حاصل ڪرڻ سان گڈوگڻ ضرورت آهر ڪيئن تي ضابطو ۽ هڪ جهڙي معيار جو ڦل به سولائي سان حاصل ٿي ٿو.

هيث ڏنل جدول ذريعي آبادگار پائڻ اهو اندازو ڪري سگھون ٿا ته گهاتي باغبانی جي ذريعي اسين آبادگار ڪيتري پيداوار حاصل ڪري سگھون ٿا.

پنجون سال ٿن في ايڪڙ	چوٽون سال ٿن في ايڪڙ	ئيون سال ٿن في ايڪڙ	ٻيون سال ٿن في ايڪڙ	پھريون سال ٿن في ايڪڙ	ٻوٽا ايڪڙ ۾
24.29	20.24	16.19	10.12	5.25	2000 فوت 3x6
19.02	15.38	10.52	6.52	1.5	900 فوت 4.5x9
12.19	10.52	7.28	4.51	--	450 فوت 9x9
9.71	6.88	4.45	--	--	225 فوت 9x18
6.07	4.85	2.42	--	--	120 16x18

مئي ڏنل انگ اکر باغن جي ماهرن جي نگرانی هيث حاصل ٿيندا آهن. آبادگار پائڻ پنهنجي توقعات تقربياً 15 کان 20 سڀڪڙو گهت رکن، چوٽ جو مقصد اهو هرگز نه آهي ته ان پيداوار کي حاصل نه ٿا ڪري سگھو. گهاتي طريقي سان لڳايل باع مان جلد پيداوار اچي ٿي.

گهاتي باغباني واري طريقي باع لگائڻ وقت ڪجهه ڳالهين کي اهميت ڏين گهرجي مثلا:

- زمين ۾ سم ۽ ڪلر نه هجي، احتياط طور جپس چون 50 پوريون في ايڪڙ وجهي چيزل هر سان زمين تيار ڪري پاڻي ڏيو.
- باع لگائڻ کان پهرين زمين کي ليزر ليول ڪرائي.
- زيتون جي قسمن جي چونڊ مندي جي گهرج کي نظر ۾ رکي ڪجي. نرسري پروسسي وارن ذريعن کان خريد ڪجي.
- باع لگائڻ لاءِ چائو باغانئين سان رابطو ڪجي.
- گهاتي باغباني جي ڪاميابي جو دارومدار بين عملن سان گڏوگڏ ٻوئي جي چانگ تي بدل آهي.
- ايتربي محنت ڪرڻ جي باوجود جيڪڏهن باغانئي پوئن جي چانگ صحيح ۽ وقت تي نه ڪري سگهي ته باع جي ناڪام ٿيل جا امكان وڌي وڃن ٿا.
- سڀني پوئن کي 35 کان 40 ڏينهن جي وقفي کانپوءِ 12 کان 15 انج کان مٿي تائين ڪڻي چڏيو.
- 3-4 مهينن کانپوءِ 4 سڀون شاخون چڏي باقي شاخون ڪڻي چڏڻ گهرجن.
- نيون نڪرندر شاخون گل ڪينديون.
- هر سال 50 سڀڪڙو چانگهه جاري رکجي ته جيئن باع سٺي شڪل ۾ پيداوار جاري رکن.
- نئين باع کي پاڻي پنهنجي زمين جي حالت کي ڏسي ڪريو ۽ متوازن خوراڪ جي لاءِ پنهنجي زمين جي چڪاس ڪرايو ته بهتر ٿيندو. جيڪڏهن چڪاس نه ٿي سگهي ته نائڙروجن 5: فاسفورس 5: پوئاش 1: جي حساب سان استعمال ڪريو، نقصان ڏيندر ڪينئن تي ضابطي آئڻ لاءِ زهرن جو استعمال مشوري سان ڪريو.

لیمن جی باغبانی

Lemon Cultivation

زمین:

لیما ئە توڑی بیا کىندا میوا مختلف قىمن جي زمین تى پوکىا وجن ىڭىز، پر اھڙي لئىاسىي زمین، جنهن ھە كارپد (pH) 6.5 تائين هجي، اها زمین وڌيڪ پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ سپ کان بهتر ۽ موزون سمجھي وڃي ٿي. پٽريلى ۽ ڪلارائي زمین هن ميوى لاءِ مناسب ناهي. هن لاءِ اها زمین، جنهن ھە هوا جي سٺي اچ وچ هجي ۽ منجهس پائى جذب ڪرڻ جي صلاححيت وڌيڪ رکي سا سٺي رهى ٿي. باع لڳائڻ کان پهرين گهٽ ھە گهٽ چهه کان اث فوت جي اونھائي تائين، زمین جي هيٺين تنه ھە ڪڪريون، ريتى يا چيڪى مئي نه هجي ته وڌيڪ موزون هوندي. زمین جو دارومدار روت استاك تي پڻ آهي جنهن تي پوئا پيوند ڪجن ىڭىز. مثلاً جتي ڪي جو روت استاك ڪكريلي، وارياسى ۽ چيڪى زمین کي پسند ڪري ٿو. ڪتو ميوو ڳرلين ۽ پوسلى وارين زمین ھە به ڪامياب آهي.

پيوندڪاري لاءِ ضروري صلاحون:

(1) اك يا چشمۇ يا پيوندي ڪائىي کي روت استاك جي صحيح نمونى سان پچائى ٻڌجي (2) روت استاك ۽ پيوندي ڪائىي هك ئى ٿولاهه جي برابر چوندجن (3) روت استاك ۽ سائىن بيماري کان پاك چوندجن (4) پيوندي تاري هلندر سال جي انهىي پكى تاري مان حاصل ڪجي جيڪا چار پنج مهينا پراٺي ته هجي، پر ان ھە اجا ڦونهڙو شروع نه ٿيو هجي (5) پيوندي ڪائىي جي چوند لاءِ ضروري آهي ته هك نسلى باع هجي، جنس جي هر پوئي جو نسل ۽ پيداوار، وڻ جي قسم مطابق اعليٰ قسم جا هجن ۽ وڌيڪ پيداوار ملي، انهن مان به جيڪى صحتمند ۽ توانا هجن تى خاص نشان لڳايو وڃي ۽ وقت اچڻ تي ان مان پيوندي ڪائىي حاصل ڪجي.

اك يا چشمۇ لڳائڻ:

كىن ميون ھە اك يا چشمىي وسيلي پيوندي ڪاري ڪجي ٿي. ان لاءِ روت استاك واري پوئي جي ٿڙ ٿي. زمین کان چهه انج مئي، ڏيڍ کان به انج آپو چير، پيوندي چاقو جي مدد سان ٿجي. ان کان پوءِ ان چير جي مٿئين چيڙي تي پيو چير، ان کان منو انج جو ڏجي، جيڪو زمین جي متوازي هجي. كل کي چاقو جي مدد سان، اندرئين پاسي کان، اك جي بيگهه برابر کولجي. ان کان پوءِ پيوندي ڪائىي مان، هك کان ڏيڍ انج بگهي كل (چوڻو) لاثي وڃي، جنهن جي وچ ھە اك موجود هجي. اها ڳالهه ياد رکڻ گهرجي ته جيڪڏهن اك سان گڏ ڪنبو لڳ هجي ته پوءِ اك جي هيٺان ڪائىي نه لاثي وڃي، چو ته ائين ڪرڻ سان اك زخمى ٿي

پوندي. بي صورت ه سکائي لاثي وجي. كل جي بنهي چيرن کي سنھو ڪيو وجي، ته جيئن اها چير ه اندر، سولائي سان وچي سگهي. هاڻ اک کي ٿي (T) نما چير ه، مٿين کان هيٺين پاسي داخل ڪري دٻائي، پر خيال رهي ته جيئن اک جي کل، بوئي جي کل سان گڏ ڪپي وجي ۽ پوءِ اک کي پلاستڪ جي پڻي سان، قابو ڪري پنجي، پر اهو خيال رکجي ته جيئن اک جو مٿيون سائي آهي، ته پوءِ اها ڪامياب آهي، نه ته پوءِ بي اک لڳائي. جڏهن اک جي واد چھه انج ٿي وجي ته بوئي جي روٽ اسٹاڪ جو مٿيون حصو، چشمي کان ٿي انج مٿي ڪپي چنجي ۽ روٽ اسٹاڪ تان بئي ڦونھڙي کي وڌل ويجهل نه ٿجي. جيڪڏهن پائيءَ ۽ گڏ وعيره جو خيال رکيو وچي ته پوئو هڪ سال اندر باغ ه لڳائڻ جي قابل ٿي ويندو.

قلم و سيلي ٻوٽا تيار ڪرڻ:

کئن ميون ه قلم و سيلي تمام گهٽ تسلی واد ويجهه ڪجي ٿي. صرف مٿي نارنگي ۽ ليمي جي نسلی واد ويجهه هن طريقي سان ڪئي وجي ٿي.اهي قلم بهار جي مند ه لڳايا وجن ٿا. قلم هڪ ساله عمر واري ٿاري مان ڪپيا وجن، جيڪي بيمارين کان پاڪ هجن. قلم نو انچن کان بارنهن انج بگها هجن. قلم تيار ڪرڻ ه اهو احتياط ڪرڻ گهرجي ته هيٺيون ويد گول ۽ اک جي بلڪل ويجهو هجي. مٿيون ويد اک کان هڪ يا ڏيڍ انج مٿي ۽ اک جي ابنت رخ ه نڍيو ڪپيل هجي. هڪ قلم تي گهٽ ه گهٽ ٿي اکيون ضرور هئڻ گهرجن.اهي قلم، زمين ه لووه جي سوئي سان سوراخ ڪري يا رنبي جي مدد سان هنيا وجن. انهن قلمن کي زور سان نه ٿنڀو وجي، پر اهڙي طرح سان لڳايا وجن ته جيئن هن جا به حسا زمين ه، هڪ حصو هوا ه مٿين ويد جو رخ اُتر ۽ اوپر هئڻ گهرجي، ته جيئن هن تي سج جي روشنی سئين سڌي نه پئجي سگهجي نه ته قلم خشك ٿي ويندا. قلمن کي زمين ه اهڙي نموني سان لڳائي ته جيئن قطار جو قطار کان فاصلو ڏيڍ فوت ۽ قلم جو قلم کان فاصلو نو انج بيهي. قلم لڳائڻ کان پوءِ هن جي پاسن واري مٿي کي چڱي طرح ويهاريو وجي، ته جيئن سڀ هوا اندران خارج ٿي وجي. تنهن کان پوءِ هڪدم قلمن کي پائڻي ڏيڻ گهرجي. هڪ مهيني کان پوءِ قلم، ڦڻ شروع ڪندا. جيسين تائين قلم ڦئي نه وجن، تيستائين زمين ه گڏ ۽ صفائي وغيره نه ڪرڻ گهرجي، چو ته ائين ڪرڻ سان قلم لڌيو وجن ۽ پاڙون نٿيون لڳن. پائڻي گهرج آهر ڏبو رهجي. جيڪي قلم ڦئيو وجن. ان مان تيار ٿيل ٻوٽا هڪ سال کان پوءِ باغ ه لڳائڻ جي قابل ٿيو وجن. انهي طريقي سان ستر سڀڪڙو ڪاميابي ٿئي ٿي.

داب يا اوڏ و سيلي ٻوٽا تيار ڪرڻ:

هن طريقي سان ڪاغذي ليڊون تيار ڪيو وجي ٿو. هڪ سال عمر واري ٿاري آگر جي ٿولهه برابر چونڊجي، جنهن جي مٿان اذ انج ويڪري، چلي نما ڪل لاثي وجي يا ٿاري جي اذ ٿولهه جي برابر ويد ڏجي ۽ پوءِ ٿاري جي ان زخميل دمي کي، آلى زمين ه نوڙائي پورجي. ٿاري جي بنهي پاسن کان پسانگيون لڳايون وجن، ته جيئن اها ٿاري مٿي نه کجي، زمين ه پوسل لاڳيتني رکي وجي، بن ايدائي مهينن کان پوءِ، ان ٿاري مان پاڙون نڪرڻ شروع ڪن ٿيون، پنجن چهن مهينن کان پوءِ، ان ٿاري کي وڻ واري پاسي کان ويد ڏجن. پهريون ويد 1/3 حصي جيترو، پيو 1/2 ۽ ٿئين ويد سان پوئو جدا ڪجي. اهي ويد ائن کان ڏهن ڏينهن جي وقفي سان ڏجن ۽ پوءِ ان کي چڪيءَ جي صورت ه، گهرج آهر ڪم ه آڄجي، اهو عمل بنهي موسمن ه يعني بهار سانوڻ ه ڪجي. جيڪي ٿاريون زمين تائين نٿيون پهچن، انهن کي ڪوندين ه، پر ساڳئي نموني لڳائي.

جنسون:

يوريڪا، ڪرنا، فلوريڊا رف)، ولا فرانڪا، بلادي، سور، نينا، جبلور، پنجاب ڪئي، جالندري ڪئي، رائونڊ

سیدلیس ئە مالىتا و غيره جنهن مان يوريكا سفارش كيل آهي.

باغ لڳائڻ جو وقت:

باغ سال ۾ به دفعا لڳائيو آهي هڪ بهار جي موسم يعني فيبروري-مارچ ۽ پيو سانوڻ واري موسم يعني جولاءِ آگسٽ وارن مهينه ۾ اهي پئي موسمون پوئن جي پوك لاءِ بهتر آهن.

پوئن جو فاصلو:

پوئا بن طریقن سان لڳایا وجن ٿا، هڪ چؤرس ۽ پيو چھه ڪندو طریقو. عام طرح سان پوئا چؤرس طریقی سان لڳایا وجن ٿا، چو ته هي طریقو بین طریقن کان سولو آهي، جنهن ۾ پوئي جو پوئي کان ۽ قطار جو قطار کان فاصلو هڪجهڙو ٿئي ٿو. هن طریقی 25x25 فوئن جي فاصلو تي پوئا لڳائجن ٿا، جنهن ڪري هڪ ايڪڙ ۾ 69 پوئا لڳيو وجن. جڏهن ته چھه ڪندو طریقو ڪنهن قدر ڏکيو آهي. جنهن ڪري باع جي سارسنيپال، گڏ ۽ هر هلاتئن ۾ به ڏکيائی ٿئي ٿي. هن طریقی ۾ اهو فائدو آهي جو چؤڪندي طریقی جي پيٽ ۾ 25 سڀڪڙو وڌيڪ پوئا لڳائي سگهجن ٿا.

زمين جي تياري ۽ چڪيون لڳائڻ:

جيڪڏهن زمين ۾ جهنج وغیره موجود هجي ته، سڀ کان پهرين ان کي صاف ڪجي ۽ زمين کي پنج چھه اونها هر ڏئي سنوت ۾ آڃجي. گهرج آهر ناليون ۽ بنا ٺاهجن. ڪڏا کوئڻ لاءِ پهرين زمين تي ڪلن وسيلي نشان ڏجن، پوء ان جاء تي ادائی ۽ ادائی فوئن جا ڪڏا کوئجن. پن کان ڏن هفتن تائين ڪڏا ڪليا وجن، ته جيئن سج جي روشنی ۾ نقصان وارا جيت ۽ جراشيوم وغیره ختم ٿي وجن. ان کان پوء هر هڪ ڪڏي کي 30 ڪلوگرام وٺڻ جي سڙيل ڳربيل پاڻ سان ڪڏي واري مني ملائي پرڻ گهرجي، جنهن ۾ هڪ حصو پاڻ ۽ به حصا مني اچي ويندي. جيڪڏهن ڪڏي واري مني سٺي نه هجي ته، شاخن يا واهن جي لٿ واري مني ۾ پاڻ ملائي ڪڏا پرجن. تنهن کان پوء ڪڏن کي هڪ يا به پاڻي ڏجن ته جيئن پاڻ واري گرمي ختم ٿي وجي ۽ پاڻي کان پوء ڪڏن واري مني، زمين جي سطح کان هيت ويهي ته، چڪيون هڻ کان پهرين انهن کي پرپاسي واري مني وسيلي زمين جي برابر هموار ڪيو وجي. ان کان پوء گهربل جنس جا صحتمند پوئا لڳایا وجن. جيڪي پوئا ڪومائجي وجن يا مردي وجن، انهن کي هرگز نه لڳائجي. پوئن جي چڪي مٿان ڳوڻ يا ڪڪ پن وغيره لڳل ٿئن ٿا، اهي پوئا لڳائڻ کان پهرين لاثا وجن. ڪڏو پوئي جي چڪي جيئترو اونهو ۽ ويڪرو کوئڻ گهرجي. پوئي جي چڪي کي چڱي طرح زمين ۾ ويهارڻ لاءِ، هڻ ۽ رنبي جي مدد سان مني کي چڪي جي پاسن کان دٻاڙجي، پر اهو خيال ضرور ڪجي ته جيئن، چڪي ٿئي نه پوي. پوئي جي ٿڙن تي به مني چاڙهجي. پوئي لڳائڻ کان پوء هڪدم پاڻي ڏجي.

پاڻي:

شروعاتي وقت ۾ گهرج آهر پاڻي ڏبو رهجي. اونهاري ۾ هفتنيوار ۽ سياري ۾ بن کان ڏن هفتن جي وقفي سان پاڻي ڏجي. گھڻو پاڻي نقصان ڏئي ٿو. گلن جھلڻ مهل پاڻي بند ڪجي پر جيئن ئي ميوو لڳي وجي ته پاڻي ڏيڻ شروع ڪجي ۽ پاڻ ڏيڻ کان پوء ضرور پاڻي ڏيڻ گهرجي. پاڻي ڏيڻ مهل خيال رکجي ته جيئن پوئي جي ٿڙ کي سنئون سڌو نه پهچي، ان لاءِ پوئي جي ٿڙ تي ڪوذر وسيلي مني چاڙهجي. پاري پوئن وارين راتين ۾ پاڻي ڏيڻ سان پوئا گھڻي نقصان کان بچيو وجن.

بوئن جي سٺي واد ويجهه لاءِ پاڻ جو استعمال تمام ضروري آهي، پر وٺاڻ جو تازو پاڻ هرگز نه ڏيڻ گهرجي. چو ته تاري پاڻ ڏيڻ سان بوئن جي خوراڪي رسد بند ٿي وجي ٿي. جنهن ڪري بوئن کي نقسان پهچڻ جو انديشو آهي، ان كان سواءً اڏوهي لڳڻ جو پن خطرو رهي ٿو، جنهن ڪري وٺاڻ جو پاڻ هميشه سڙيل ڳريل ڏجي. جيڪو گهٽ ۾ گهٽ هڪ سال پراٺو هجي، ان سان گڏ ڪيمائي پاڻ جو پڻ استعمال ڪجي. جهڙوڪ؛ نائڙوجن، فاسفورس ۽ پوتاش وارا پاڻ وغيره.

وٺاڻ جو پاڻ نومبر - بسمبر جي مهيني ۾ ڏجي، جڏهن ته ڪيمائي پاڻ اپريل جي مهيني ۾ ڏيڻ گهرجي. ان مان به يوريا جو اڏ وزن اپريل ۾ ۽ باقي رهيل اڏ وزن آگست ۾ (ميون پنج ڪان پوءِ) ڏجي.

ذكر ڪيل پاڻ پوئي جي ٿر کان هڪ يا به فوت پري، چوڦير گهيري ۾ پکيڙي زمين ۾ ملائجي. پاڻ ڏيڻ کان پوءِ هڪم پاڻي ڏجي.

لیمی ۾ پاڻ ڏيڻ جي ترتیب

وٺائڻ جو پاڻ نومبر-بسمبر ۽ ڪیمائی پاڻ اپریل ۾ فی ٻوئی وٺ کي عمر مطابق ڏجي.

سلفیٹ آف پوتاش (گرام)	سنگل سپر فاسفیٹ (گرام)	پوریا (گرام)	وٺائڻ جو پاڻ (ڪلوگرام)	ٻوئی جي عمر (سالن ۾)
100	100	100	10	هڪ
200	200	200	20	ٻه
300	300	300	30	ٺي
400	400	400	40	چار
500	500	500	50	پنج
600	600	600	60	چھه
700	700	700	70	ست
800	800	800	80	اث
900	900	900	90	ئوَ
1000	1000	1000	100	ڏهه يا ان کان وڌيڪ

گندگاهه جو خاتمو: باع کي گندگاهه کان صاف رکڻ لاءِ شروع ۾ ڪوڙ، ڇنجور يا ڪهڙي وسيلي گڏ ڪجي. جڏهن وٺ وڏا ٿي وڃن ته، وٺن هيٺان دڙ وسيلي گندگاهه کي ختم ڪجي ۽ باقي رهيل زمين ۾ هر ڏجن ۽ زمين کي سنت ۾ رکجي، ائين ڪرڻ سان جيتن ۽ بيمارين کان بچاء ٿيندو ۽ گڏوگڏ زمين به نرم ٿي ويندي.

گڏيل فصلن جي پوك:

باڳ ۾ پنجن- چهن سالن تائين ربیع ۽ خریف جون پاچيون پوکي سگهجن ٿيون، جنهن سان اضافي آمدنی ٿيندي ۽ گندگاهه ۾ به گههٽائي ايندي. برسيم ۽ ڦري واريون جنسون پوکڻ سان آمدنی به وڌندي ۽ زمين جي زرخيزي به الحال ٿيندي.

چانگ:

ٻوئن لڳائڻ کان پوءِ ان جي وٺڻ شڪل شبيهه ٺاهجي. ٻوئي ۾ ٿڙ جي چوڏاري ٿاريون به پڪڙيل هجن. گرم علانقون ۾ ٿاريون زمين کان به ٿي فوت مٿي هئڻ گهرجن. ٿڙ ٿارين ۾ لڪل هجي، نه ته گرمي سبيان ٿڙ جي کل ڦائڻ يا لهڻ جو خدشو آهي. ان ڪري پهرين بن ٿن سالن تائين، ترتيب واري چانگ سان، وٺ جو ڦانچو ٺاهڻ تي ڌيان ڏجي ۽ ان تناسب سان چانگ ڪبي رهجي. چانگ جو پيو مرحلو ڦر ڏيڻ کان پوءِ شروع ٿئي ٿو. ان وقت ڪن ميون جي چانگ فقط ايترى ٿئڻ گهرجي جو جنوري مهيني ۾ پراٺيون سُڪل ٿاريون ۽ اهي ٿاريون جيڪي پاڻ ۾ ٽڪراٺيون هجن، ڪپي ڇڏجن.

باڳ جي سارسنپا:

باڳ ۾ جيڪي ٻوئا مري وڃن، انهن جي جاءه تي، خال ۾ وري پيا ٻوئا لڳائجن. ٻوئن تي گرمي ۽ سردي جو اثر، تمام جلد ٿئي ٿو. گرمي کان بچاء لاءِ، ٻوئن جي پرپاسي ۾ جنتر پوکجي. ندين ٻوئن کي سيءَ کان بچاء

لاء، اتر واري پاسي كان ڪي ڪانا ڏجن. پاري كان بچاء لاء باع کي پاڻي ڏجي يا دونهون ڪجي. تيز هوا كان بچڻ لاء، باع جي ٻاهران، هوا جي روڪ وارا وٺ لڳائجن. چوپائي مال جي نقصان كان بچڻ لاء ٻٺ جوگو بندوبست ڪجي. پکي به باع ۾ ميوبي کي نقصان ڏين ٿا. ان جو به خيل رکڻ کپي. وقت تي پاڻي ۽ پاڻ ڏجي. جيڪڏهن جيتن ۽ بيمارين جو حملو نظر اچي ته، ترت ئي انهن جو تدارڪ ڪجي. ميوبي ملن ڪان پهرين، بوڻ جي شڪل شبيهه ٺيءَ ڪجي ۽ ميوبي پتچڻ کان پوءِ فقط سڪل، ٿئل يا بيماري ۾ ورتل ٿارين جي چانگ وارو عمل به ڪجي. بوڻ جي ڇُن جي پونچي ڪجي، ته جيتن جيتن کان بچاء ٿئي ۽ ٿڙ تي به سج جي گرمي جو خراب اثر نه پوي. بوڻي جي ٿڙ جي پر ۾ متى چاڙ هجي، ته جيتن پاڻي سڌو سنؤن ٿڙ کي نه رسٽ.

گل ۽ ميوا:

وٺ جڏهن چئن - پنجن سالن جو ٿيندو آهي ته گل اچڻ شروع ٿين ٿا. ڪئي ميوبي جي خاندان وارن وڻن ۾ گل فيبروري جي پچاڙي کان مارچ جي شروع ۾ اچڻ شروع ٿين ٿا. هن خاندان جي وڻن ۾ ڦر لڳڻ ۾ ڪابه ڏکيائي پيش ڪانه ٿي اچي. گل مڪمل طرح ٿئي ٿو يعني هڪ ئي گل ۾ نر ۽ مادي جزا گڏ ٿين ٿا. لڳ وارو عمل جيتن وسيلي ٿئي ٿو. اپريل تائين ڦر ٿئن وارو عمل مڪمل ٿيو وڃي ۽ ميو جولاءِ کان مارڪيت ۾ اچڻ شروع ٿيو وڃي.

ميون پڻ لاء صلاحون:

ميوو نه ڪچو پتجي ۽ نه ئيوري پڪل ميوبي کي وٺ ۾ گھڻي وقت تائين رهڻ ڏنو وڃي. ميوو جڏهن پنهنجي قسم مطابق جسامت ۽ پختگي تي پچي، رنگ بدلائي، ته اها هن جي پچڻ جي نشاني آهي. جيڪڏهن انهن ميون کي احتياط سان نه پتبُو ته اڳتني هلي اهي ميوا خراب ٿئڻ شروع ڪندا، ان لاء ضروري آهي ته ميون کي ڏاڪڻ وسيلي پتجي. وڻن مان ميوو پڻ لاء ڪنچي جو استعمال ڪجي. ڏانڊي کي ميوبي جي برابر ڪچي، ته جيتن اها پين ميون کي زخمي نه ڪري. ميون کي پت تي ڪرڻ کان بچائي، ان لاء پڻ کان پوءِ ڪڀڙي جي ٿيلهين ۾ ميون کي وجهي هيٺ لاهجي ته جيتن اهي زخمي نه ٿين، چو ته ميوبي جي زخمي ٿئڻ ڪري ان تي مختلف جراائم حملو ڪن ٿا ۽ ميوو جلد گرڻ شروع ٿي وڃي ٿو. جيڪڏهن ميوبي کي پڻ کان وٺي مارڪيت تائين، هر قسم جي نقصان کان بچايو ويو ته ڪيترن ئي هفتن تائين سٺي حالت ۾ رهندو. ميوبي جي درجا بندی سان گڏوگڏ ان جي صفائي جو به خيل رکڻ گهرجي. ميوبي جا مختلف قسم پاڻ ۾ نه ملاتجي. ميون کي ڪن، ٿوڪرين ۽ بورين ۾ بند ڪري مارڪيت نه اماڻجي، ائين ڪرڻ سان قيمت گهٽ ملندي ۽ ميوو به خراب ٿيندو. ميون کي هميشه ڪاث جي کوکن ۾ بند ڪجي. ميون وجهن کان پهرين کوکن جي پاسن ۽ تري ۾ ڪاغذ وجهي، بند ڪري مارڪيت ۾ اماڻجي.

جيتن ۽ بيمارين جي آء پي ايم: جيت ۽ بيماريون بين فصلن جيان ليمن جي باع تي به لڳن ٿا. جيڪي تيان نه ڪرڻ يا صحيح چال نه هئڻ ڪري تمام گھڻو نقصان پهچائن ٿا.

عام طور تي ليمن جا آبادگار جيتن ۽ بيمارين جو تدارڪ صرف زرعي زهرن کي سمجhen ٿا. جڏهن ته زرعي ماهرن تجربن مان اهو ثابت ڪيو آهي ته صرف زرعي زهرن جو استعمال فائديمند ناهي، پر زرعي زهرن کي آخري حربي طور يعني مجبوريءَ ۾ استعمال ڪرڻ گهرجي. جڏهن ته جيتن ۽ بيمارين تي ضابطي جو بهترین طريقو آء پي ايم آهي. آء پي ايم جون ڪجهه خاص ڳالهيون هيٺ ڏجن ٿيون:

1. چڪين تيار ڪرڻ لاء بچ صحتمند ليمن ۽ بيمارين کان پاڪ صحتمند وڻ جو استعمال ڪرڻ

گهرجي.

2. بيمار وطن واري باع ۾ بيچارو هرگز نه تيار ڪرڻ گهرجي.
3. باع اندر گندگاهه کي ڦئڻ شرط هرن گڏن ذريعي هڪدم ختم ڪجي، چاڪاڻ ته گندگاهه جي ڪري باع ۾ جيت جڻيان وڌيڪ نقصان ڏين ٿا.
4. وطن کي صحتمند رکڻ لاءِ پاڻ، پاڻيءَ گُون زرعى ماهرن جي سفارش مطابق ڏجن.
5. پنهنجي باع کي ٺيڪدارن جي رحم ڪرم تي هرگز نه چڙجي، پر باعن جي مالڪن کي پاڻ سارسنيال لهڻ گهرجي. باع جي وٺن کي هفتى پندرهين ڏينهن گهمي ڏسجي. حتى پاڻيءَ جي ضرورت هجي اتي پاڻيءَ ڏجي جتي پاڻ جي ضرورت هجي اتي پاڻ ڏجي. جتي گڏ ڪاڙي يا چانگ جي ضرورت هجي اتي اهو عمل بنان دير ڪرڻ گهرجي.
6. زرعى ماهرن سان رابطي ۾ رهجي ڪڏهن ماهرن کي پنهنجو باع گھمرانجي ۽ أهي جيڪو مشورو ڏين ان تي هڪدم عمل ڪجي.
7. پر اهو به آءِ پي ايم جو مقصد هرگز ناهي ته ڪنهن به سبب جي ڪري جي ڪڏهن باع ۾ جيت ۽ بيماريون وڌي وڃن ته پوءِ به زرعى زهر استعمال نه ڪيا وڃن پر اهڙي حالت ۾ زرعى ماهرن جي مشوري سان زرعى زهرن جو استعمال ڪجي. هتي جيتن ۽ بيمارين جي ضابطي جو ڪيميائي تدارڪ ٻڌائي ٿو.

ليمن جا جيت، ٻچاءِ ۽ علاج

1. پن ۾ سرنگهه ٺاهڻ وارو جيت: هي جيت هلكي ڦكي رنگ جو ۽ مندي پوري رنگ جي ٿيندي ائس. جڏهن ته جوان پوپٽ جسامت ۾ نندو، اچو ۽ چمڪنڊ ٿيندو آهي. هي جيت نرم ۽ نازڪ پن جي اندر سرنگهه ٺاهي پن جو سائو مادو کائي ٿو. پن چاڻيءَ جي شڪل جهڙا ٿي وڃن ٿا ۽ رنگ چانديءَ جهڙو ٿي وڃي ٿو. آخر ۾ پن مروڙ جي سڪي ڪري پون ٿا.
علاج: ٽريسر 20 ملي لتر ٻچاءِ ۾ يا ڪلوروفيناپائر (پائريٽ) 30 كان 35 ملي لتر 100 لتر ٻچاءِ ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي.

2. ڪٿن ميون جو مهلو : هي پوري رنگ جو پرن وارو ڦڙت مهلو ٿي ٿو. جنهن جي پيٽ جي وج تي نارنگي رنگ جو نشان هوندو آهي ۽ ويهڻ مهل پولهه ڪلي ويهدنو آهي. هي جيت بهار جي مند ۾ ٿيل نرم ۽ نازڪ ڦوتهڙي جو رس چوسى نقصان ڏئي ٿو. هي جيت ان سان اهڙي مٺي رس به خارج ڪري ٿو. جنهن سان پن تي ڪاري رنگ جو تهه ڄمي پوي ٿو.

3. ليمي جو پوپٽ: هي پوپٽ رنگدار خوبصورت ٿي ٿو، جنهن جا پر ڪارا ۽ انهن تي ڦكي رنگ چنڪا ٿين ٿا. ليمي جي پوپٽ جا نندا ڪينما هلڪا ڪارا ٿين ٿا. ڪينما گونچن پن کي ڪائين ٿا ۽ شديد حملي جي صورت ۾ وٺ ٺوڙها ڪري چڏين ٿا.

- علاج: ميج يا ٺائيمر 100 كان 150 ملي لتر في برم ڦوهارو ڪجي.
ٿرڙو: هي جيت ڳاڙهسرو پوري رنگ جو ٿئي ٿو. هن جا ٻچا ڦكي رنگ جا هوندا آهن. ٿرڙو پن ۽

ميوپي حي رس چوسي نقصان پهچائي ٿو. ٿرڙي جي حملی سان لمي حي کل کر ٿري ٿي پوي ٿي ۽ معيار خراب ٿئي ٿو.

علاج: ميج يا اميدا 100 کان 150 ملي لتر في برم ڦوهارو ڪجي.

اچي مک جهڙو جيت (CITRUS WHITE FLY):

هي جيت پرن وارو ننڍڙو هلكي ڦكي رنگ جو ٿئي ٿو. هن جيت جا ٻچا ۽ جوان پئي پن جو رس چوسن ٿا. ان سان گڏ هي جيت ميوپي جو به رس چوسي ٿو، جنهن جي ڪري ميوپي جي تازگي ختم ٿيو وڃي ٿي ۽ ان جي کل خراب ٿي وڃي ٿي. اچي مک حملی دوران خاص قسم جي مٺي رس خارج ڪري ٿي جنهن سان پن تي ان جو تهه ڄمي وڃي ٿو.

علاج: ڪنفيمور 100 ملي لتر 100 لتر پاڻيءَ ۾ موسپيلان 100 گرام 100 لتر پاڻيءَ ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي.

ليمن جون بيماريون ۽ بچاء:

ڪوڙهه: ڪوڙهه جي ڪري ميوپي ۽ پن تي پوري رنگ جا ڳوڙهين پٿرين جهڙا ٿين ٿا جيڪي اپريل هوندا آهن، ۽ هٿ لائڻ سان محسوس ٿينديون آهن. باع جي چوڌاري ڪئي جي قطار لڳائي ۽ جن ٿارن تي حملو ٿئي ان جي متاثر حصن جي چانگهه ڪجي.

علاج: ڪاپر آڪسي ڪلورائيد 250 گرام، اسڪور 50 ملي لتر 100 لتر پاڻيءَ ۾ ملائي وٺن تي چڱي ريت ڦوهارو ڪجي.

ليمي جو سوڪهڙو: وٺ چوئيءَ کان سڪن شروع ڪندا آهن. ميوو چڻي ويندو آهي ۽ ڪڏهن ڪڏهن واڏ ناهي ڪائيندو ۽ اتي ئي ننڍي ٿي سڪي ويندو آهي. بيمار ٿارن کي ڪپي ساڙي چڏجي. بيمار ٿارن کي جتي سڪل هجن ان کان به ٿي انج پهرين سائي جڳهه وٺان ويچي ته جيئن بيماري جڙ وٺان ئي ختم ٿي سگهي.

علاج: اسڪور 500 ملي لتر يا انترا ڪال يا ڊائين ايم يا مينڪوزيب مان ڪوبه هڪڙو زهر 250 گرام في 100 لتر پاڻيءَ ۾ ملائي په کان ئي پيرا ڦوهارو ڪجي.

ڪونر واري بيماري : وٺن جي ٿڙن جي کل مختلف جاين تان ڦائي پوندي آهي ۽ انهن ڦونن مان ڪونر نڪرڻ شروع ڪندو آهي. کل ڦائڻ جي ڪري وٺن کي خوراڪ صحيح ناهي ملندي، جنهن جي ڪري وٺ سڪي ويندا آهن.

سڪل ٿاريون ويدي چڇن ۽ ٿڙ کي پاڻي لڳن نه ڏجي، جنهن لاءِ وٺ جي ٿڙن جي چوڌاري مٺي چاڙ هجي.

علاج: انترا ڪال، ريدومل گولڊ يا ايليت مان ڪنهن به هڪڙي زهر جو هڪ حصو ۽ سيرڙهي (چُن) 10 حسا ملائي، جتاف ڪونر نڪتو هجي اتان کل لاهي ليب ڪجي يا 250 گرام في 100 لتر پاڻيءَ ۾ ملائي ڦوهارو ڪريو.

زهرن جي استعمال جو طريقو:

1. جنهن به زهر جو ڦوهارو ڪرڻو هجي، ان جي مثان ڏنل هدایتن کي پڙ هي عمل ڪجي.

2. ڦوھاري ڪندڙ کي زهر جي اثر کان بچڻ لاءِ هٿن تي پلاستڪ يا رڀڙ جا جوراب، اکين تي عينڪ، نڪ تي ماسڪ يا ڪڀڙي جي ٻئي، پيرن ۾ بوٽ ضرور پائڻ گهرجي.
3. ڦوھاري دوران کائڻ، پيئڻ ۽ سگريٽ چڪڻ جي بلڪل اجازت ناهي، اهڙو ڪوبه عمل ڪرڻ سان ڦوھارو ڪندڙ جي صحت خراب ٿيندي.
4. ڦوھاري ٺاهڻ يا ڦوھاري ڪرڻ واري جاءِ تي ٻارن ٻچن، پين ماڻهن، جانورن ۽ ڪڪڙن وغيره کي هرگز اچڻ نه ٿجي.
5. ڦوھاري ڪرڻ کان پوءِ هڪدم ڦوھاري واريون خالي ٿيلهيوون، بوتلون يا ڪنهن به استعمال ۾ نه آڄجن.
6. ڦوھاري واري مشين کي وهندر ٻائيءَ ۾ هر گز نه ڌوئجي، نه ته اهو پائي هيٺ جڏهن جانور يا ماڻهو يا پکي پکڻ پيئندا ته انهن جي صحت خراب ٿيندي.
7. ڦوھاري ڪيل باع مان گهٽ ۾ گهٽ هفتو ڏهه ڏينهن ليمان نه پئجن ۽ باع ۾ پوكيل گاهه وغيره نه لُجي ۽ جيڪڏهن پاچي پوکي هجي ته اها به هرگز نه پيئڻ گهرجي.
8. تيز هوا هلڻ مهل ڦوھارو هرگز نه ڪجي.
9. ڦوھاري واري اهڙي مشين استعمال ڪجي، جيڪا صحيح هجي.
10. ڦوھاري ڪرڻ جو مناسب وقت صبح يا شام آهي، منجهند جو گهٽي تيز اس ۾ ڦوھارو نه ڪجي.

پیٹی جی پوک

Papaya Cultivation

زمین جی چونڊ:

اھڙي وڌيڪ زرخيز چيڪي زمين، جنهن ه پاٽي جو سٺو نيكال هجي، اها پيٽني جي پوك لاءِ
ڪارائئي ثابت ٿئي تي. جڏهن ته پاٽي جي گهٽ نيكال واري زمين ه گهٽي پاٽي ڏڀڻ سان، ٻوني جي
صحت سٺي نه ٿي رهي، جنهن ڪري هن جا پن ڪومانجيو پيلا ٿيو وڃن ه هيٺيان پن وڌن بجائے لڙڪيو
هيٺ ڪريو پون. چوٽي وارو حصو واد ڪونه ٿو ڪري، نتيجي ه آخر ڪار ٻولو ختم ٿيو وڃي.

نسل جي واد ويجهه:

بیتی جا بونا گھٹو کری بچ وسیلی تیار کیا وجن ٿا. ان لاء وڏي جسامت جي يا گھريل جنس جي پکل ميو مان بچ حاصل ڪجي. هڪ سُئي ميو مان هزار کان پارنهن سؤ بچ جا داتا وئي سگھمن ٿا ئهڙن ٿورن ميون مان هڪ ايكڙ جو بچ وئي سگھجي ٿو. هن جو بچ ڪاري رنگ جو ٿي ٿو، جنهن جي مڻان شفاف اچي رنگ جي گر ٿي ٿي، جنهن کي چار سان ملائي، سٺي طرح صاف ڪيو وڃي ۽ چانو ۾ سڪائي مناسب وقت تي پوکڻ لاء محفوظ ڪيو وڃي.

نرسی ۾ پوٹا تیار کرڻ:

جهن زمين ه نرسري تيار ڪرڻي هجي، اها مئاهين جاء تي هئڻ گهرجي. زمين جو زرخيز هئڻ لازمي آهي. سڀ کان پهرين زمين کي هر ڏيئي چڱي طرح تيار ڪجي، ان کان پوءِ بنا ئه پارا تيار ڪجن. زمين ه ٿاڻ جو ڳريل سريل پاڻ 600 ميل في ايڪڙ جي حساب سان ملائجي. پاڻ کي زمين ه چڱي طرح ملائڻ کان پوءِ پاڻي ڏجي ته جيئن پاڻ واري گرمي ختم ٿي وڃي. زمين وٺ ه اچي ته 6x4 جون باريون تيار ڪجن، جنهن جي اوچائي هک فوٹ کان وٺي ڏيڊ فوت هئڻ گهرجي. بارين جي مناسبت سان وچ ه ناليون به تيار ڪجن. تيار بارين ه 6 انج جي مفاصلی تي اڌ انج اونهيون قطارون ٺاهي، انهن هک هک انج جي مفاصلی تي بچ پوکجي ان کان پوءِ بچ مٿان واري جو هلڪو تهه ڏنو وڃي ه پوءِ ڪک کانن سان بارين کي ڍکي صبح شام هٿ واري ڦوھاري سان روزانو پاڻي ڏبو رهجي. بچ ڦئڻ هئي هفتا لڳيو وڃن. بچ ڦئي وڃڻ کانپوءِ بارين مٿان ڪک کانا لاهي چڏجن ه صبح شام پاڻي ڏين ه وارو عمل جاري رکجي.

پارین ۾ جيڪو به گندگاهه نظر اچي اهو هٿ سان پاڙان پڻي پاھر ڦڻو ڪجي. بوڻا ڪجهه وڌا ٿين ته چڙيو پائી ڏجي پر ايترو پائી نه ڏجي جو پاريون ٻڌي وڃن. پائીءه اهڙي طرح سان ڏجي جو فقط پائી جو سڀ چهچي سگهي. فيبروري مهيني ۾ لڳايل بوڻا اپريل جي وچ ڏاري 6 کان 8 انچن جا ٿيو وڃن، جن تي 3 کان 4 پن ٿين ٿا.

جنسون:

واشنگتن، مدويندو، هوائين، ڪيبي ڪيورا ۽ سولو واريون جنسون سيلون، گجرات، انديا، هوائي، آئرلند ۽ فلپائن مان گهرايون ويون، جن تي تجربا ڪيا ويا جيڪي ڪراچي، حيدرآباد ۽ ميرپورخاص بويزن ۾ ڪاميابي سان پوكى سگهجن ٿيون. جنهن كان ٻوءِ اڳتي هلي واشنگتن، مدويندو واريون جنسون "هي بيو" جي نالي سان مشهور ٿيون ۽ اهي ئي پوكى ۽ لاءِ سفارش ڪيل آهن.

باغ لڳائڻ و وقت:

باغ لڳائڻ لاءِ بوڻ لڳائڻ جو صحيح وقت به فيبروري ۽ مارچ آهي، چو ته سياري جي سيءَ اچڻ کان پهرين ٻوتا پختا ٿيو وجن ۽ ٿڌ اثرانداز نٿي ٿئي. بيجارو جون جولاءِ وارن مهينن ۾ به تيار ڪري سگهجي ٿو، جيڪو اڳست سڀمبر وارن مهينن ۾ باع لڳائڻ جي قابل ٿيو وڃي.

بوڻ جو مفاصلو:

باغ ۾ ٻوتا چؤڪندي طريقي سان لڳايا وجن ٿا، جنهن ۾ ٻوتا جو ٻوتا کان ۽ قطار جو قطار کان مفاصلو هڪ جيترو يعني 6x6 فوڻ جو رکبو آهي. اهڙي نموني سان هڪ ايڪڙ ۾ 1210 ٻوتا لڳي ويندا.

زمين جي تياري ۽ چڪين لڳائڻ جو طريقو:

باغ لڳائڻ کان پهرين زمين جو تجزيو ڪرائي ان جي خاصيت معلوم ڪجي. اهڙي چونديل زمين مان جهنج وغيري صاف ڪجي. زمين کي چار پنج اونها هر ڏئي سنوت ۾ ٻڌجي ۽ گهرج مطابق بنا ۽ ادون تيار ڪجن. گهريل مفاصلو تي ڪلن ذريعي نشان ڏئي 2x2x2 فوڻ جا ڪڏا تيار ڪجن. ڪوئيل ڪڏن کي بن کان ٿن هفتن تائين ڪليو رکيو وڃي ته جيئن هوا ۽ سج جي روشنني ۾ نقصانڪار جيت ۽ جراائم مردي ناس ٿي وجن. ان کان ٻوءِ في ڪڏي کي 20 ڪلوگرام وٺائ جو گريل سڙيل پاڻ ۽ ڪڏي واري مئي ملائي پرجي، جنهن ۾ اٺڪل هڪ حصو پاڻ ۽ به حسا مئي هئڻ گهرجي.

جيڪڏهن ڪڏي واري مئي سٺي نه هجي ته شاخن يا واهن جي لٺ واري مئي پاڻ سان ملائي ڪڏن کي لٿجي. ان کان ٻوءِ ڪڏن کي هڪ يا به پيرا پاڻي ڏجي ته جيئن پاڻ واري گرمي ختم ٿي وڃي. جيئن ته پاڻي اچڻ کان ٻوءِ ڪڏن ۽ پيل مئي زمين جي سطح کان هيٺ ويهي وڃي ٿي، ان ڪري جڏهن ڪڏا وٺ ۾ اچن ته انهن جي سطح کان پرپاسي واري مئي وسيلي زمين جي برابر هموار ڪيو وڃي. ان کان ٻوءِ تيار ڪيل بيجاري جون چڪيون لڳايون وجن. چڪين لڳائڻ کان پهرين، چڪي جي برابر ڪڏا ڪوئي ٻوءِ چڪيون لڳائڻ گهرجن. بوڻ لڳائڻ کان ٻوءِ هڪدم پاڻي ڏيڻ گهرجي.

نرسري مان بوڻ ڪڍ جو طريقو:

بوڻ کي نرسري واريون مان چڪي جي صورت ۾ ڪيو وڃي. هر هڪ چڪي ۾ به کان ٿي ٻوتا ضرور هئڻ گهرجن، چو ته ندين ٻوتن ۾ نر ۽ مادي ٻوتني جي خبر ڪونه پوي. بوڻ لڳائڻ کان ٻوءِ جڏهن ٻوتا وڌا ٿي گل جهelin ٿا ته ٻوءِ نر ۽ مادي جي خبر پوي ٿي. انهيءَ وقت واداري نر ٻوتا ڪيدي چڏجن. فقط 10 کان 15 سيڪڙو نر ٻوتا باع ۾ رکڻ گهرجن.

بوڻ ۾ جلد گلن آڻ لاءِ تجويزون:

عام طرح سان اهو ڏئو ويو آهي ته ٻوٽا جلد گل ڪونه ٿا جھلين ۽ قد ۾ به وڌا ڻيو وجن، جنهن سان نر يا مادي ٻوٽن کي سڀاڻ ۾ ڏکيائی پيش اچي ٿي. گڏوگڏ وڌي قد هئڻ ڪري، ميوبي پڻ ۾ پڻ سهنجائي ڻئي رهي. تجربن کان پوءِ انهي مسئلي جو حل ڳولي لتو ويو آهي، جنهن سان ٻوٽا گهٽ عمر ۾ ننديءِ قد هوندي ئي گل جھلن شروع ڪن ٿا، جنهن جو تفصيل هيٺ ڏجي ٿو.

ٻوٽن لڳائڻ کان پوءِ ٿي يا چار پاڻي ڏئي ڏسجي ته ٻوٽا پنهنجو پاڻي سنپالي ويا هجن ته ٻوٽن کي پاڻي ڏيڻ بند ڪجي. ڪجهه وقت کان پوءِ ٻوٽن جا پن پيلا ٿيڻ شروع ڪندا، پر ٻوٽن جا ٿر اجا ساوا هوندا. هاڻي ڏسبو ته جيڪڏهن ٻوٽي کي پاڻي نه ڏيو ته ٻوٽا مري ويندا. ان حالت ۾ ٻوٽي کي پاڻي ڏجي. سٺي فصل حاصل ڪرڻ لاءِ پاڻي کان اڳ هر هڪ ٻوٽي جي چلهي ۾ 10 ڪلوگرام وٺا جو سڙيل ڳريل پاڻ پکيڙجي. پاڻي کان پوءِ جڏهن زمين وٺ ۾ اچي ته ٻوٽي جي چوڙاري گڏ ڪجي ۽ پوءِ گهرج مطابق پاڻي ڏبو رهجي. هاڻ ٻوٽن جو ڦوئهڙو شروع ٿيندو ته ان سان گڏ گل به نڪڻ شروع ڪندا. گلن نڪڻ کان پوءِ 10 کان 15 سڀاڙو نر ٻوٽا چڏي باقي واذراري نر ٻوٽا ڪڍي ڇڏن، تنهن کان پوءِ گهرج مطابق ڪيميانى پاڻ جو استعمال شروع ڪجي. ميوو ۾ مان ارڙهن مهينن يا ٻن سالن اندر ورتو وجي ٿو. ان کان وڌيڪ باع رکڻ سان، هڪ ته ميوو جسامت ۾ ننيو لهندو ۽ بيو وٺن جو قد به وڌو ڻيو وجي، جنهن مان ڦر لاھڻ ۾ ڏکيائی ٿئي ٿي. ان کان سوءِ وڌيڪ عرصي گذر ڪري باع ۾ جيتن ۽ بيمارين لڳن جو خدشو پڻ رهيءِ ٿو.

ٻوٽن لڳائڻ کان پوءِ هلكو پاڻي ڏنو وجي. هڪ مهيني تائين ٿئين چوئين ڏينهن پاڻي ڏنو وجي، تنهن کان پوءِ اونماري ۾ 6 کان 8 ڏينهن ۽ سياري ۾ 10 کان 13 ڏينهن جي وقفي سان پاڻي ڏنو وجي.

پاڻ جو استعمال:

وٺاڻ وارو پاڻ ته پوکي دوران في ڪڍي ۾ اڌ مڻ ڏجي ٿو ۽ پوکي کان پوءِ ايندر سال بسمبر کان جنوري جي مهيني دوران اڌ مڻ في چلهي ۾ ڏجي. جڏهن ته ٻوٽن کي ڪيميانى پاڻ جي پڻ ضرورت پوي ٿي. ان لاءِ ٻوٽو جڏهن ڦر ڏيڻ شروع ڪري ته هڪ بوري نائتروفالس ۽ هڪ بوري سلفيت آف پوٽاش في ايڪڙ جي حساب سان بسمبر کان جنوري ۾ ڏجي، جنهن سان ٻوٽن جي واڌ ويجهه سٺي ٿئي ٿي ۽ ميوو پڻ صحتمند رهندو.

گندگاهه جو خاتمو:

گندگاهه ختم ڪرڻ لاءِ گڏ ۽ ڏر وارو عمل هر مهيني دهرايو وجي، جنهن سان گندگاهه به ختم ٿي ويندو ۽ زمين به نرم ٿي ويندي ۽ زمين ۾ پاڻي جھلي بيهڻ جي صلاحيت وڌندي. گڏوگڏ جيتن ۽ بيمارين کان چاءُ ٿيندو.

باغ جي سار سنپال:

باغ ۾ گڏ ڪرڻ دوران اهو خيال رکڻ گهرجي ته جيڪڏهن ٿر جي پاڙ وٺ مٿي لهي وئي آهي ته ٻوٽن جي ٿر ن تي مٿي چاڙهجي ته جيئن ٻوٽن جو ٿر کي سنئون سڌو پاڻي نه رسپي پر ٻوٽن کي صرف پوسن پهچي ان سان هڪ ته ٻوٽا ڪرڻ کان بچي ويندا ۽ بيو ته ٿر کي ڪوبه نقصان نه ٿيندو. جيڪڏهن اهو عمل نه ڪيو ويو ته پاڻي ٿر کي لڳن سان ٿر ڳري سڙي ويندو ۽ نيث آخر ٻوٽو مري ويندو.

گل ۽ ميوا:

هونئن ته چئن کان چھن مھینن جي عرصي ۾ گل اچڻ شروع ٿين ٿا ئه ڏهن کان پار هن مھینن ۾ ميوو اچڻ شروع ٿيو وجي. پر ذكر ڪيل تدبيرن تي عمل ڪبو ته اجا به جلد ٻوئن ۾ گل ئه ميوال ڳندما. مادي گل اڪيلا يا بن ٿن چڱن جي صورت ۾ ظاهر ٿين ٿا. هي ٿڙ جي بلڪل ويجهو ئه پن جي ڏاندي جي هيٺين مندي سان گڏ لڳل ٿين ٿا. ڇڏهن ته نر گل نندي قد جا، پن جي ڏاندي جي مندي تي چڱن ۾ ٿين ٿا. ٻوئن جو لڳ وارو عمل هوا ئه جيتن وسيلي ٿئي ٿو.

ميون پٽل لاءِ صلاحون:

ڇڏهن ميووي تي هلكو پيلان مائل رنگ ظاهر ٿي ته اها انهي جي پچڻ جي نشاني آهي پر پك ڪرڻ لاءِ ميووي کي ٿورو زخمي ڪبو ته هن مان نڪرڻ وارو کير پائڻي وانگر چدو هوندو. ميووي پچڻ جي سڃائي لاءِ اهونئي بهتر طريقو آهي پر نڪرندڙ کير، گهاتي کير وانگر اچو هجي ته معني اجا ميوو ڪچو آهي. ميووي کي پٽل وارو ڪم ٿڻ ۾ ڪجي. ميون جي درجي بندی ضروري ڪئي وجي. پئيل ميوو هڪ بن تهن وسيلي ڪاث جي کوکن ۾ بند ڪري مارڪيت ۾ موڪلاجي.

پيداوار:

جيڪڏهن ذكر ڪيل تدبiron ۽ باع جي سٺي سارسپاٽ تي عمل ڪجي ته ڏيءَ کان بن سالن جي عرصي تائين في ٻوئي مان 40 کان 50 ڪلوگرام پيداوار ملندي. سراسري طرح سان هڪ ٻوئو اندازاً 40 کان 50 ميوا جهلي ٿو. هي ميووي جو وزن تقربياً هڪ ڪلوگرام کان ڏيءَ ڪلوگرم تائين ٿئي ٿو.

مگ

Green gram

زمین مگ جي پوك لاء زماني ، وارياسي ئو چولي زمين تمام بهترин آهي. اهوني سبب آهي ته فصل ڪجي . ڪاچي ئو ٿر ۾ پوکيو وجي ٿو. جڏهن ته سند جي چولي آپاشي واري علاقئي جون زمينون هن علاقئي جي لاء موزون آهن.

زمين جي تياري

هن فصل جي پوکي لاء زمین کي 2 کان 3 سکي جا هر ڏئي سنوت ۾ آطي ريج ڪجي . جڏهن زمين وٺ ۾ اچي يا هر ڏيڻ جي لائق ٿئي ، ته ان ۾ ب يا ٿي سائي جا هر ڏئي سانهه گھمائی ئو زمين کي پوکي لاء هموار ڪجي. پوءکي وقت ۾ زمين مناسب ريج يا آلات هئڻ گهرجي ته جيئين پج جو ڦوھڙو صحیح ٿئي.

پوکي جو وقت ئو طريقو

مگ جي پوکڻ جون ب موسمون آهن. هڪ بهار جي موسم ئو بي اونهاري يا گرمي جي موسم. بهار جي موسم 15 فيبروري کان 15 مارچ تائين ۽ گرمي جي موسم جون ئو جولاء آهي جنهن کي مگ جو خريف وارو فصل چئجي ٿو، جيجو بهار واري فصل کان وتيڪ پيداوار ڏئي ٿو. گذيل پوک لاء مگن کي بين سفلن سان گڏ به پوکي سگهجي ٿو. جنهن ۾ ووئن سان گڏ اوڙ جي وچ ۾ نازري زريعي پوکي سگهجي ٿو. هن فصل جي پوکي نازري يا چت زريعي ڪرڻ گهرجي پر نازري رستي پوک بهتر آهي. نازري واري پوک مان گند گاه آساني سان ڪڍي سگهجن ٿا. جنهن ڪري فصل پيداوار به وتيڪ ڏئي ٿو. مکن جي نازري قطارن ۾ هڪ فت جي مفاصلي تي هئڻ گهرجي. پوکي وقت اهو خيال رکڻ گهرجي ته زمين ۾ وٺ يا آلات مناسب مقدار ۾ هجي.

ٻج جو مقدار

هن فصل جي پوکي لاء 6 کان 8 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪجي. چت جي صورت ۾ 8 کان 10 ڪلو گرام في ايڪڙ استعمال ڪجي. ٻج صاف ۽ تدرست هئڻ گهرجي يعني جنس ملاوٽ کان پاكه هجي جڏهن ته ڪيري ۽ بيماري لڳل ٻج کان پاسو ڪجي.

جنسون

مگن جون ڪيتريون ئي جنسون پوکيون وجن ٿيون جيلي پيداوار ۾ بهتر آهن جهڙوڪ جهڙوڪ سڀ 23، ديسى جنس 1_66، اين ايم 20_6 اين ايم 21_20، ايس 8 وغيره شامل آهن. جڏهن ته سند لاء هڪ نئين سفارش ڪيل جنسن ۾ اي اي ايم ڏ96 جنس وتيڪ پيداوار ڏئي ٿي ئو بين جنسن جي پيٽ ۾ 10 کان 15 ڏينهن آڳانو پچي ٿي، جيڪا 60 ڏينهن ۾ پچي تيار ٿي ٿي.

پاڻي ڏين

منگن جي ۾ هڪ ٻوري دي اي پي پوکي وقت ڏين گهرجي. جڏهن ته هن فصل ۾ 45 ڪلو گرام نائڙون ۽ 90 ڪلو گرام فاسفورس جو استعمال ڪجي . فاسفورس جو سمورو وزن پوکڻ وقت ڏين گهرجي ۽ ٻوريا پهرين پاڻي تي ڏين گهرجي يا هڪ ٻوري دي اي پي پوکي وقت ملائي چڙجي.

پاڻي ڏين

منگن جي فصل لاء 3 کان 4 پاڻي ڪافي آهن. پهريون پاڻي پوکيء جي ڏن هفتن بعد ٻيو پاڻي گل باڻي وقت ۽ ٿيون پاڻي ڦرين نهڻ وقت ڏين گهرجي. پر هي فصل باراني فصل طور به پوکيو وڃي ٿو.

گڏ ڪڻ

هن فصل ۾ گڏ پهرين پاڻي کان اڳ ڪيجي ته جيئين گند گاه جو خاتمو اچي. گڏ ڪڻ جي سبب زمين نرم ٿيندي ۽ ٻوتا روزدار واد ڪندا.

لابارو

مگن جا سال ۾ ٿي فصل لڳايا وجن ٿا ، تنهن ڪري انهن جو لابارو مختلف وقتن تي ڪيو وڃي ٿو. جڏهن فصل جون ڦريون 80 کان 90 سڀڪڙو پچي وجن ته لابارو شروع ڪجي

پيداوار

هن فصل مان 8 کان 15 مٺ پيداوار في ايڪڙ وٺي سگهجي ٿي.

ماش يا مانهن

Back Gram

زمين جي تياري

ماش جو فصل نهري ئ باراني علانقن ه ساميابي سان پوكى سگهجى ئو. زمين ه بې ياتى سكى جا هر دىئى پتر پچى رىج كجي. جذهن زمين هر دىئى لائق يا وث ه اچى ته هك بې هر دىئى سانهر گھمائى زمين كى پوكى لاء موار كجي.

ماش جي پوك لاء زمين جو هموار هجۇن تمام ضروري آهي ، جيئين پاڭى زمين هك جەزۇ بىھى سگھىي. نهري علانقن ه بن زمين كى اوونها هر دىئى تيار كجي. جذهن ته اهو خىال ركك گھرجى ته زمين ه مناسب رىج هجي پر زمين خشك نه دىئى. باراني علانقن ه برسات كان اگ هك پپرو منى اتلائىن وارو هر ئ برسات كانپوء زمين وث ه اچۇ تى بە دفعا دىسى هر دىئى ان كى چى طرح تيار كجي، بعد ه سانهر دىجي ته جيئين زمين مكمل هموار ئ نرم ئى وجى. ان سان گەز زمين ه مناسب سىك يا رىج هجي ، بې صورت ه بج جو ۋۇتهزۇ كەت ئىندو ئ پيدايش گەت ملندي.

پوكى جو طريقو

ماش جي پوك پھرین جون كان جولا ئ جي آخر تائين موزون آهي. ماش جو پوك نازىي يا قطارن جي وچ ه مفاصلو 10 سينتىي مىئر هئى گھرجى.

جنسون

ماش جي پوك لاء سفارش كيل جنسن ه ساري مانهن ئ سائي مانهن واريون جنسون پوكيون وجن ئيون، جذهن ته پىن جنسن ه ماش 30_31، ماش 80، جنسن 31_32 وغيرها پوكيون وجن ئيون. جذهن ته ماش جي نين جنسن ه اين اي آر سى ڈ 2 جنسون پوكى هيٺ آهن.

بج جو مقدار

ماش يا مانهن لاء بج عام طور 6 كان 8 كلوگرام في ايڭىز استعمال كجي. هن فصل جي ودىكى پيداوار لاء گەت ه كەت پنجويىه هزار بۇنى فى ايڭىز هەن گھرجى. ان مقصىد لاء سفارش كيل جنسن جو صاف ، خالص ئ تىدرىست بج استعمال كجي. جذهن ته بۇنى جي گھربىل تعداد لاء 8 كان 10 كلوگرام بج في ايڭىز استعمال كجي.

پاڭ دىئى

ماش جي فصل لاء ئى كان چار پاڭى كافى آهن. پھريون پاڭى پوكى كان ئى هفتىن بعد ئ بىو پاڭى گل پاڭى وقت ئ ئيون پاڭى ۋەزىن ئەنلىك وقت دىئى گھرجى . هي فصل بىيادى طور باراني علانقن ه پوكىو وجي ئو پر. جيڪڏهن آپاشىء جو پاڭى موجود آهي ته ئى پاڭى دىئى گھرجى

گند گاه ڪيڻ

ماش جي فصل ۾ گند گاه تمام گھڻو نقصان رسائين ٿا جنهن ڪري انهن کي ختم ڪرڻ لازمي آهي. فصل مان گند گاه پاڙئون ڪيل گهرجن جي ڪڏهن گند گاه وقت سر نه ڪيو ويو ته فصل جي خوراڪ ڪندو ۽ فصل پيدوار گهٽ ڦيندو.

لابارو ۽ ڳاهاه

جڏهن فصل ۾ 80 کا 90 سڀڪڙو ڦريون پڪل نظر ان ۽ ڦرين جو رنگ سائي مان ڪارو يا ڀورو ڏسڻ ۾ اچي ته هڪم لابارو ڪرڻ گهرجي. چو ته پڪل فصل جو لابارو جلد نه ڪيو ته فصل چڻ شروع ڪندو ۽ پيدوار گهٽ لهندي. لاباري بعد فصل کي اس ۾ سڪائي ڳاهاه ڳاهاه گهرجي ۽ ان يا بج جي صفائي بعد وڪرو ڪجي يا ڏخир و ڪيو وڃي.

زرعي توسيع ، زراعت کاتو حکومت سند

زرعي توسيع سند جو بنادي مقصد سند جي آبادگارن جي رهنائي
کري سندن پيداوار و ذاتن ۽ منافعي ۾ اضافو ڪرڻ آهي. ان سلسلی ۾
آبادگارن کي سندن زمين تي وڃي زراعي توسيعي عملو زراعي مشورا ڏئي
رهيو آهي. ان ڪم کي وڌيڪ بهتر ڪرڻ ڪجهه نوان قدم کنيان ويا آهن، جيڪي
هیٺ ڏجن ٿا:

- 1 هر فيلد استنت پنهنجي علاقئي ۾ گهت ۾ گهت 3 ڏينهن هفتوي ۾ زميندارن سان ملي کين
مشورا ڏيندو.
  - 2 هڪ ڏينهن تي 3 زميندارن سان لازمي طور ملندو
  - 3 زميندارن کي مشورا ڏيڻ وقت جي پي ايس ڪوآرڊينيت واري تصوير ڪديندو ته جيئن زميندار ۽
فيلد استنت جي صل لوڪيشن جي خبر پئجي سگهي.
  - 4 فيلد استنت زميندارن سان ملاقاتن جا تفصيل خصوصي طور تيار ڪيل فيلد دائري ۾ درج ڪندو
۽ آن لائين رپورت ڪندي زراعي توسيع سند
  - 5 زراعي مشورن ڏيڻ سان گڏ هر فيلد استنت پنهنجي علاقئي ۾ گهت ۾ گهت 100 وٺ پوکرائيو
  - 6 آبادگارن جي وڌيڪ سهولت لاء هر زراعي توسيعي ضلعوي آفيس ۾ انفارميشن سينتر قائم ڪيا ويا
آهن جتان پٺ تيليفون ذريعي يا روپرو وڃي مشورا وئي سگهن ٿا.
  - 7 دائريڪٽر جنرل زراعي توسيع سند حيدرآباد جي آفيس ۾ هڪ خصوصي آبادگار ڪال سينتر
03111646111 قائم ڪيو ويو آهي جتي زراعي ماهر آفيس جي ڪم ڪار واري وقت ۾
موجوده هجن ٿا جتان پٺ مشورا حاصل ڪري سگهن ٿا.
- هن نئين ڪم جو آغاز 8 سڀپتمبر 2020 تي جناب عبدالرحيم سومرو سڀڪريٽري زراعت سند
پاران افتتاح ڪرڻ سان ڪيو ويو آهي. ڪم جي اڳوائي جناب هدایت الله ڇچڙو دائريڪٽر جنرل
زراعي توسيع سند ڪري رهيا آهن.